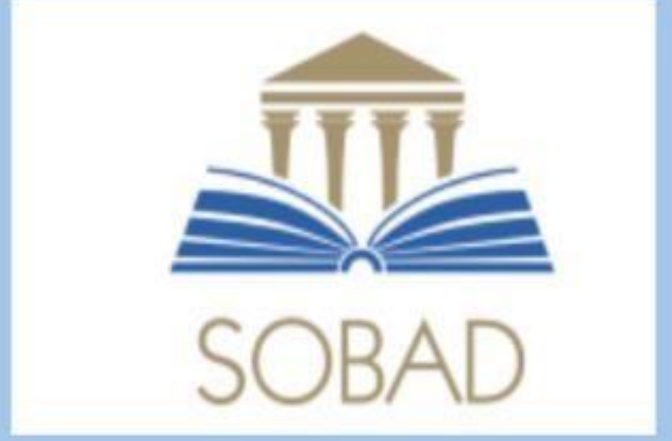

**Sosyal Bilimler
Akademi
Dergisi**
The Journal of
Social Sciences
Academy

Yıl: 2018 Cilt: 1 Sayı: 2

E-ISSN: 2636-7599

Year: 2018 Volume: 1 Issue: 2

www.sosbilimlerakademidergisi.com

sosyalbilimlerakademidergisi@gmail.com

Sosyal Bilimler Akademi Dergisi
The Journal of Social Sciences Academy

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Ali Ülvi ÖZBEY

Arş. Gör. İbrahim ÇEMBERLİTAŞ

Uğur CUMAOĞLU

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ali COŞKUN (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Khaliq AHMAD (International Islamic University of Malaysia)

Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Ömer KARA (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Tologon Omoshev (The Kyrgyz Union Cooperatives University of Economy and Enterprise)

Prof. Dr. Olga Nosova (University of Kharkov Institute Banking Affairs) (Ukraine)

Prof. Dr. Tofiq Abdülhasanli (Azerbaijan State University of Economics)

Prof. Dr. Velieva Naila Tofik (Azerbaijan State University of Economics)

Doç. Dr. Yılmaz DEMİRHAN (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Seyfettin ASLAN (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Yusuf Cahit ÇUKACI (İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Aliye Fatma MATARACI (International University of Sarajevo)

Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat Gökhan DALYAN (Adıyaman Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet KAYA (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Mariya Kochkorbaeva The Kyrgyz Union Cooperatives University of Economy and Enterprise)

Doç. Dr. Asiman Guliyev (Azerbaijan State University of Economics)

Doç. Dr. Ainur Nogayeva (Avrasya Milli Üniversitesi) (Kazakistan)

Doç. Dr. Rovshan Aliyev (Bakü State University)

Doç. Dr. Samir HAMİDOV (Azerbaycan Devlet Diller Üniversitesi)

Doç. Dr. Cırgalbek İSMANOV (The Kyrgyz Union Cooperatives University of Economy and Enterprise)

Doç. Dr. Hilale Caferova Azərbaycan Milli İlimlər (Elimler) Akademisi)

Doç. Dr. Tarana Khalilova (Azerbaijan State University of Economics)

Doç. Dr. Davran YOLDAŞEV (The Kyrgyz Union Cooperatives University of Economy and Enterprise)

Doç. Dr. Qurbanov Nüsrət (Azerbaijan State University of Economics)

Sosyal Bilimler Akademi Dergisi
The Journal of Social Sciences Academy

Doç. Dr. Valida Mehdiyeva (Azerbaijan State University of Economics)

Dr. Öğr. Üyesi Abdulhakim TUĞLUK (İğdır Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayhan KARAKAŞ (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Rasim TÖSTEN (Siirt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre AVCI (Siirt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tolga ORAL (İnönü Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi M.Ali TÜRKMENOĞLU (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ŞENGÜN Dicle Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Murat BOZKURT Marmara Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan HEMŞİNLİ (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan TURGUT (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Dr. Selvira Draganović (International University of Sarajevo)

Dr. Zakir ELÇİÇEK Dicle (Üniversitesi)

Dr. Şahin Akberov (Azerbaijan State University of Economics)

Dr. Ogtay Guliyev (Azerbaijan State University of Economics)

Dr. Agil Mammadov(Azerbaijan State University of Economics)

Dr. Elşen Mammadov(Azerbaijan State University of Economics)

Dr. Matanat Amrahova(Azerbaijan State University of Economics)

2018 KASIM SAYISI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN (Dicle Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN (Bingöl Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk BİRCAN (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Aysel DEMİR (Kırıkkale Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Rasim TÖSTEN (Siirt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre AVCI (Siirt Üniversitesi)

Dr. Erdal AYDIN (Marmara Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi M. Ali GÜNDOĞDU (İstinye Üniversitesi)

Sosyal Bilimler Akademi Dergisi
The Journal of Social Sciences Academy

İÇİNDEKİLER

Caner Övsan Çakaş – INTERREGIONALISM TRENDS IN THE WORLD POLITICS AND ANALYSIS OF EUROPEAN UNION AS A GLOBAL ACTOR 61

Mehmet Nuri Demir – HENRİ BERGSON’UN METAFİZİK VE SEZGİ BOYUTLU EPISTEMOLOJİSİNİN YAPI TAŞLARI 109

Kudbeddin Şeker, İbrahim Çemberlitaş, Salahâddin Altundağ – OPSİYON SÖZLEŞMELERİ VE OPSİYON SÖZLEŞMELERİNDEN DOĞAN KAR/ZARARIN HESAPLANMASI.....120

Ömer Cengiz, Mehmet Ali Kılıç, Yusuf Soylu – ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ.....141

Yaşar Alkan – AQUINAS VE ABELARD’TA ADALET VE İKTİSADİ ADALET 150

CONTENTS

Caner Övsan Çakaş – BÖLGELER ARASICILIK AKIMLARI VE AB’NİN KÜRESEL BİR AKTÖR OLARAK ANALİZİ.....61

Mehmet Nuri Demir – CONSTRUCTION OF HENRI BERGSON'S METAPHYSIC AND PATTERN-DIMENSIONAL EPISTEMOLOGY.....109

Kudbeddin Şeker, İbrahim Çemberlitaş, Salahâddin Altundağ – CALCULATION OF PROFIT / LOSS RELATED TO OPTION CONTRACTS AND OPTION CONTRACTS.....120

Ömer Cengiz, Mehmet Ali Kılıç, Yusuf Soylu – JUSTICE AND ECONOMIC JUSTICE IN AQUINAS AND ABELARD.....141

Yaşar Alkan – INVESTIGATION OF THE ATTITUDES OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS ON PHYSICAL EDUCATION.....150

**INTERREGIONALISM TRENDS AND ANALYSIS OF
EUROPEAN UNION AS A GLOBAL ACTOR**

**BÖLGELER ARASICILIK AKIMLARI VE AB'NİN KÜRESEL
BİR AKTÖR OLARAK ANALİZİ**

Caner Övsan Çakaş*

Abstract

The European Union is the most integrated regional block in the World which presents an ideal example for the other regions. The regional integration of the EU not only includes economical components but also political, cultural and identical components which have a vital role on the way of EU's identity and interests' formations. In this article it has aimed to answer a research question namely, "Why the EU has to pursue pure interregionalism in its foreign and trade policies and what extent could EU pursue pure interregionalism?" The possible answer of this question will be elaborated in the fields of identical considerations of the EU as a social, political and cultural entity or actor in the international society and economical considerations which stresses the decreasing competitiveness of the European market compared to its counterparts. The EU may be assessed as the initial example of the actor of the post-modern or post-Westphalian multilateral framework which stresses the decentralization of governance and inclusion of the many actors such as multinational corporations, international organizations, sub-national institutions and NGO's in the multilateral decision-making process. Consequently, the EU may find its identity and interests in a post-modern conception of the state and it has to impose this regional identity of formation process to other parts of the globe to legitimize its existence not only around the world, but also on its own demos. On the other hand, EU has to impose its core standards such as labor and environment standards to other counterpart regions for continuing its welfare system without decreasing its competitiveness. As a result, The EU could achieve this strategy more

---

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, ovsancakas@hotmail.com

Gönderilme Tarihi: 14.11.2018

Kabul Tarihi: 26.11.2018

Yayımlanma Tarihi: 27.11.2018

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

efficiently in an international relations practice which mostly lean on pure interregionalism. Because it is easier to perceive three or four regional blocks rather than hundreds of states.

Key Words: Interregionalism, World Politics, International System, European Union, Pure Interregionalism.

Öz

Avrupa Birliği, dünyanın diğer bölgeleri için ideal bir örnek teşkil eden en fazla bütünleşmiş bölgesel blok olarak değerlendirilebilir. Zira AB'nin bölgesel entegrasyonu sadece ekonomik alanı değil, aynı zamanda kültürel ve siyasi alanları da kapsayan bir yapıya sahiptir. Bu çalışmada, AB'nin neden kendi dış politikaları ve ticaret politikalarında salt bölgelerarası bakış açısına sahip bir politikayı takip etmesi gerektiği ve söz konusu bölgeler arası politikayı ne ölçüde izleyebildiği hususunun aydınlatılması amaçlanmıştır. Bu hususun analiz edilebilmesi amacıyla da AB'nin sosyal, politik ve kültürel bir aktör olarak kendisine bakış açısı ve Avrupa ekonomisinin rakiplerine kıyasla azalan rekabet gücünü vurgulayan ekonomik faktörler ele alınmıştır. AB, yönetim mekanizmasına çokuluslu şirketler, uluslararası örgütler, ulusal kurumlar ve STK'lar gibi pek çok aktörün dahil edilmesini benimseyen ve çok taraflı karar verme sürecini uygulayan post modern tarzı devlet şeklinin ilk örneği olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla AB'nin bu yönetim mekanizmasını küresel çapta diğer bölgelere de ithal etmesi gerek kendi kimliğini kendi vatandaşları gözünde sağlamlaştırması gerekse kendi ekonomisinin rekabet gücünü artırması açısından çok büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada AB'nin bu amacını gerçekleştirebilmesi için uluslararası alanda “salt bölgeselcilik” adı verilen ve uluslararası sisteminin çok sayıda ulus devletten ziyade bölgesel birlikler olarak organize edilmesini savunan bir politikayı benimsemesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgelerarasıcılık, Uluslararası Sistem, Avrupa Birliği, Dünya Politikası, Salt Bölgelerarasıcılık.

1.Introduction

It is one of the central convergence among the academics of the international relations that there is an increasing tendency of regions to assume a stronger role on the world scene and gain actorness (Soderbaum - Langenhove, 2014: 251-251; Telo, 2013, 27). Consequently, according to this hypothesis, due to increasing role of the regions, the interregionalism has been gradually gained legitimacy and it has prevailed across the world. If one takes into consideration the condition of the EU in this framework, today the EU has relations with virtually every country and region in the world. The EU has become a force in international affairs, especially in trade, development cooperation, the promotion of regional integration, democracy and good governance, human rights and, to an increasing extent security policies. The EU has official relations with the other regional actors such as African Union, ASEAN, NAFTA and MERCOSUR and these relations have been evaluating in a high speed. In the other word, it should be assumed that the EU has been demonstrating a great tendency to progress interregionalism in the international sphere (Telo, 2003: 30). On the other hand, it is important to indicate that the concept of interregionalism does not refer a stable meaning, in contrast it refers to three different types of the relations between the regions namely pure interregionalism, hybrid interregionalism and transregionalism. To understand the main idea of the article, the exactly meanings of these types have to be enlightened. First of all, some academics use the label “pure interregionalism” to signify when the EU has relations only with one distinct and formally organized counterpart region such as a free trade area or custom union (Soderbaum - Langenhove, 2014: 253). If one custom union negotiates with a group of countries from another region, but second group is out of a custom union, it refers to hybrid interregionalism such as Lome Agreement or Cotonou Agreement with ACP

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

(African, Carrabian and Pacific Countries) Finally, if an accord links countries across two regions where neither of the two negotiates as a grouping, then it refers to transregionalism such as APEC (Soderbaum - Langenhove, 2014: 258; Aggarwal - Fogarty, 2004: 23). However, in line with the descriptions of the different types of the interregionalism above, in this article it has aimed to answer a research question namely, “Why the EU has to pursue pure interregionalism in its foreign and trade policies and what extent could EU pursue pure interregionalism ?” The possible answer of this question will be elaborated in the fields of identical considerations of the EU as a social, political and cultural entity or actor in the international society and economical considerations which stresses the decreasing competitiveness of the European market compared to its counterparts. In the first section under the name of political and identical consideration, it will be elaborated that whether there is shift in the international society from a world order based on nation-states towards one based on regions and interregional relations in line with some prominent theories of international relations such as liberalism, English school and constructivism. It will be also considered that whether the multilateralism of the world order which is based on mainly the collaboration of the nation-states, has been transforming to a multilateral world which has complex webs of interactions and multidimensional actors that encompasses multinational cooperations, international organizations, sub-national institutions and NGO’s. In this section, the possible transformed meaning of the state and actor in the international society due to post-modernist currents also will be elaborated in line with prominent academics of post-modernism and discourse analysis such as Thomas Dietz. Then the relationship between loyalties and identities (which are mostly transformed from the national level to sub-national and supranational level due to impact of globalization) and creation of a European identity which legitimates the existence of the EU will be also

considered. Then the role of regional to regional relations in the realm of diffusion of the core norms of the EU such as democracy, human rights and rule of law will be inquired. After that impact of pure interregional regional relationship of the EU with the MERCOSUR and African Union will be questioned as case studies.

In the second section, the relationship between the pure interregionalist relations of the EU and the decreasing competitiveness of the EU market will be elaborated. The liberalization of the world markets which encompass the free movements of the goods and capitals and eliminating of the all the barriers on the trade, has transformed the world economy. The China, India and many other less developed and developing states have taken part in the global competition. The liberalization of the markets has also culminated in the prevalence of the post-fordism and constitution of a post-industrial economic structures in many developed countries. This economic and structural transformations have created great pressures on the wages of low-skilled labor and fueled the unemployment rates due to break down of the traditional employee and employer balance of power which was a conclusion of specific circumstances of Europe. On the other hand, the high labor and environmental standards and high level of social security expenditures have decreased the competitiveness of the European firms in particular, European economy in general. Consequently, a compulsory policy for Europe appears, if EU would like to save its welfare standards (such as its labor, health, environment and social security systems) and enhance (or at least save) its market's competitiveness, the increase of its innovation capacity or productivity rate is not sufficient, the EU also has to impose its regulations, rules and norms in the field of labor, health, environment and social security for counterbalancing the unprecedented rising of production capacities of other regional powers. On the other hand,

the EU has been experienced an aging population problem since beginning of this century. This situation also has been creating a negative impact on the growth rates of EU. Because the demographic factors and productivity are the two main and correlated variables of economic growth, the EU will have to increase its productivity capacity more than its commercial counterparts not only now but also in the future too. The productivity capacity of economy also has variables such as competitiveness, transparency, and labor mobilization, but competitiveness has primacy role. Consequently, the EU has obligation to enhance its competitiveness in all conditions more than the other regions and only ways of achieving it without impairing its welfare system, are innovation and imposition of its regulations which would make a financial burden on the counterpart region firms which do not make much expenditure for progressing labor and environmental standards. Thus, in line with the acceptations above the capacity of pure interregionalism in the realm of regulation imposition compared to other interregional models will be analyzed.

In conclusion section, a general assessment of the article will be reached and it will be assessed that whether pure interregionalism is right strategy for EU for increasing its efficiency and its role as a global actor or not.

2. Political and Identical Considerations

In this section, firstly it is necessary to incline the term of anarchy, international society and state conceptions in regards of their interactions with the formation of identity and interests. Despite their distinctiveness on some issues, the debate between prominent international theories of liberalism and realism based on a shared commitment to “rationalism” (Keohane, 1988: 379-396). Like all social theories, rational choice directs us to ask some questions and not others, treating the identities and interests of

actors as exogenously given and focusing on how the behavior of actors generates outcomes. (Homans, 1987: 371-402). As such, rationalism offers fundamentally behavioral conceptions of both process and institutions namely, they change the behavior but not identities or interests (Wendt, 1992: 393). In addition to this way of framing research problems, both realists and liberals (and their neo versions) share generally similar assumptions about actors that states are the dominant actors in the international system and they define security in “self-interest” term. The realists and liberals may disagree about the extent to which states are motivated by relative versus absolute gains (Keohane, 1988: 379). For realists, the anarchies are necessarily “self-help” systems, systems in which both central authority and collective security are absent. Consequently, according to realism the main actor namely the state is self-interests institution, which draw its behavior by means of self-help considerations in anarchic international systems where there is no authority to rule and provide collective security (Krasner, 1983: 355-368). They also deal with the relative gains of other states in a respective international collaboration, because in a self-help anarchic world, all the states would have security dilemmas and it would constitute great barriers for formation of collective action (Wendt, 1992: 393). The liberals and their neoliberal versions share the same assumptions of realism such as self-help and anarchic international system and self-interests state behavior, but they differ from realists that they assume that the states focus on the absolute gains in the international collaborations and the international organizations may deal with the collective action problem in some extent (Keohane, 1988: 384). In the other word, according to liberals, it is possible to provide some degree of international governance and security, but it would depend on the absolute gains of the states in a relevant collaborations (Keohane, 1988: 399). In sum, both rationalist theories (liberalism and

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

realism) assume dominant and self-interests state with the pre-given identity and interests and self-help and anarchic international system which lacks any central authority and collective security. Consequently, the states are selfish and egoist actors which only take into consideration their respective interests in international collaborations (Keohane, 1988: 400). In this system, the state is also primary actor of the international society and it favors its full sovereignty against the other actors and provides its internal order without any intervention of other states (Wendt, 1992: 398). Thus, according to this system as an unitary actor, the state is not only responsible for internal order and external defense, but also for the welfare of its citizens and civic engagement. The international society is also accepted as established on these fundamental assumptions (Wendt, 1992: 399). It is also important to indicate what the term of international society means. International society is a conception between the international system and actors. It demonstrates the shared rules, institutions, norms, ways of the interactions, shared conception of normal behaviors among the actors and shared interests and values which are considered as linking all parts of the human community in a relevant part of history (Bull, 1995: 23-24). The term of “relevant part of history” is important because it refers to transformative feature of the intersubjective understanding of the international society in accordance with its historical process (Bull, 1995: 25). However, the features of international society also directly impact the structure of the multilateral institutions of the relevant historical period (Dunne, 2001: 93-111). The international society of 20th. century which had a prominent role in the realm of the establishing the multilateral structure of today, mainly depends on the Westphalian world-order (Wendt, 1992: 402).

The Westphalian world-order is a rationalist system which built upon sovereign states and the possibilities and necessities for those states to cooperate with each other (Langenhove, 2010: 11). The Westphalia system

had developed slowly over the three and a half centuries after the Thirty Years Wars of the Europe (1618-1648) and it has been responsible of creation of constitutional and liberal sovereign state. It put the sovereignty principle into practice that states became what they are, territorial entities that exclude external actors from domestic authority and this is in turn opened the room for body of international law based on treaties between sovereign states (Langenhove, 2010: 13). In addition, in this Westphalian system, the states are accepted as rational actors which pursue their policies in line with the pre-given identity and interests in accordance with the features of rational choice theory which was indicated above. In the other words, the Westphalian system was established on the assumption of sovereign, dominant and rational state actorness (Wendt, 1992: 403; Langenhove, 2010: 13). According to this system, the main aim of these rational self-interests actors is to survive and enhance their gains (whether relative or absolute) in a stable self-help and anarchic international system (Keohane, 1989: 730). In line with these assumptions according to Westphalian system, the multilateralism was created as a form of cooperation among the states that institutionalizes intergovernmental cooperation and substitutes anarchy (Keohane, 1989: 731-763). In sum, in the Westphalian system, as a rationalist based system, both features (identities and interests) of actorness (self-interests, egoist, mostly security driven, sovereign, stateness) and structure of international system (anarchic and self-help system) and assumptions of international society (superiority of the state as an only dominant actor of international system, principle of non-intervention of the internal politics of territorial and sovereign state and perception of the multilateralism regarded as a form of cooperation among the states) are accepted stable and non-disputable features of the international relations (Langenhove, 2010: 12; Ikenberry, 2004: 71-87;

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

Soderbaum, 2006: 249-262; Ikenberry, 2004: 76). Consequently, the multilateralism of the 20th century which was established mainly at the end of the Second World War, was depending on the aim of resolving the problems between the states and blocks those consist of and under full control of states. The United Nations, NATO, IMF, World Bank, GATT and other many international organization and multilateral institutions are constructed on the basic assumptions of rationalism and Westphalian system, as a consequence they deal with the problems of the world in the intergovernmental level which depends on the privileged role of the states (Ikenberry, 2004: 77). This situation had progressed by means of the Cold War which carried on the security considerations at peak and consolidated the Westphalian system of governance (Langenhove, 2010: 13). But the second half of the 20th centruy and beginning of 21th centruy has heralded a comprehensive transformation in the main ideological trends of the 20th centruy such as modernism, rationalism and their respective assumptions (Keohane, 1988: 734). The world has been experiencing a fast and comprehensive transformations in the realm of economy, politics, social interactions and understandings due to globalization since the 1980's. The globalization, which provided a progressed interconnection between the communities and freedom of movement of the goods, capitals and people, is culminated in demolishing of the all the conceptions of the pasts (Dunne, 2001: 145). The rationalism and modernism are challenged by constructivism and discursive approaches, the Westphalian system and its prominent conception of sovereign and dominant actor of state challenged by post-Westphalian system and regionalism, multilateralism of past is challenged by the new appearing multilateralism of the post-modern world (Dunne, 2001: 146). These transformations will be elaborated below.

At the second half of the 21th century, a philosophical current namely critical theory had challenged all the consolidated school of ideas of then.

The Frankfurt School which was the founder ideological current of critical theory, was mainly presented by Marcuse, Adorno, and Horkeimer, began an ideological attack to all the modernist theories in all the scientific, political and social fields (Barry, 1995: 24-55). Some academics had commented this activity as a death of all the gross theories of the past. Gross or mega theory means a theory which aim to enlighten and explain the all the dimensions of the social, economic and political features of world society (Levin, 1987: 3-20; Althusser, 1965: 45-48). The constructivism had constituted in the large spectrum of critical theory against the assumptions of rationalist theories of realism and liberalism (Coulter, 2013: 40). According to constructivism, there is not pre-given identities and interests as it happened in rationalism. In contrast the identities and interests and the other features of actor and even provisions of the actorness are filling by meaning by means of the interaction between the actors (Coulter, 2013: 42-43). The social interactions between the actors creates expectations on both sides about each other's future behavior. These expectations on the other hand, gradually constitute the intersubjective understandings of the concepts and phenomena among the actors (Wendt, 1992: 404-405). These constructed intersubjective understandings about social world around actors are not stable and not non-changeable and having the process of creation in line with the interactions (Wendt, 1992: 406). Consequently, there is not fixed meaning of a particular social actor or phenomena, in contrast there is long lasting and ongoing process of construction of intersubjective understanding of concepts among the actors which may prevail on the decades or even centuries (Wendt, 1992: 408). In this regard, the privileged role of nation state as a sovereign and dominant actor of international relations, the Westphalian system of the international society, the state centered multilateral system of the modern world, anarchical structure of the international system, self-interest

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

interactions between the states and even the intersubjective meaning of the state in the realm of the modernism or Westphalian system are tentative rather than stable concepts (Wendt, 1992: 409). As an example, the anarchy is not a stable feature of international system, it exists because the interactions and expectations of the actors give permission to it for being existence (Stryker, 1987: 93). The Westphalian system is widely accepted because the interactions and expectations of the actors in the social context enabled it to be accepted and prevailed. Even the Westphalian system itself was constructed in the expense of demolishing of the feudalist world order of the middle ages. And there is no guarantee that the Westphalian system itself would not change by means of changing interactions between the actors (Stryker, 1997: 94-97). In sum, the constructivism assumes that the identity and interests and even the meanings of the concepts are treated as a part of ongoing process of being (Stryker, 1987: 97).

In this regard, it could be assumed that the globalization and the increasing interconnectiveness between the actors and advanced communication technology and increasing interdependency among the actors have culminated in a large scale transformations in the validity of the Westphalian system. For example, the globalization undercuts state sovereignty, greatly reducing its ability to regulate and govern domestic and international affairs (Harvey, 1990: 253). The many academics claim that the vacuum left by retreat of the state is already being filled by web of non-state actors above by multinational corporations and international organizations and from below by sub-national groups, NGO's and transnational activists Networks (Sharma, 2008: 2-5; Soderbaum - Langehove, 2014: 253; Harvey, 1990: 254). The increasing communication and reducing transportation cost in line with the economic interdependency and cultural interconnectiveness has changed the intersubjective understanding of the state and territorial integrity of the identical loyalty (Harvey, 1990: 255). Contemporary borders

increasingly do not correspond to the ever-changing economic, political and socio-cultural spaces on the ground, because social, political and cultural identities and citizens' allegiances have multiplied, but political boundaries have remained fixed in many setting (Sharma, 2008: 2-5). Today's humans could accommodate more than one identity on his/her character (Laclau-Mouffe, 1985: 3-33). For example, he/she can be socialist, environmentalist, black and French, consequently he may incline each of components of his/her identity in line with the time, space and conditions. He/she may collaborate in environmental activity with a liberal, but he/she may conflict with the same liberal in a socialist demonstration. His/her identity and interest would change in accordance with his position and circumstances and the advanced communication abilities make this diversification more possible. He/she may be a member of different or even conflicting social groups in the same time (Sharma, 2008: 7-8; Laclau-Mouffe, 1985: 43; Deleuze-Guattari, 2009: 38-78). Consequently, the social communities which are the collective reflections of the individual preferences could be established in multiple foundations and the nationality could be only one of them. Laclau and Mouffe called this multiplied identical features as multiplied antagonisms in their studies (1985: 38-78). Thus, in the post-modern era the nation-state does not constitute the sole identity of the social communities, in this regard, it is also not possible to mention about the internally consistent and unitary state. On the other hand, the state as a concept does not always correspond with its definition of Westphalian style which stressed territorial sovereignty and internally consistent unit (Zielonka, 2008: 467-469). There are different types of states, so-called "failed states" are hardly able to project power on their own and they hardly act as a sovereign and internally consistent actor such as Somalia, South Sudan and Congo Democratic Republic. There are also virtual states entities with small

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

territories, few natural resources and tiny manufacturing production, but with a high level of research, product design, financing and marketing capacity such as Hong Kong, Singapore and Luxembourg (Zielonka, 2008: 470). On the other hand, there are huge hegemonic states with global, political and economic power which present more than a Westphalian type of nation-state such as United States (Zielonka, 2008: 471-484). In addition to that the sole hegemony of the state as an international actor and their influences in the international system is also could be inquired. For example, some business firms and multinational corporations such as Microsoft, Exxon Mobile and Gazprom are more important not only as economic but also as political actors in the international relations (Sharma, 2008: 11). Some international organizations such as WTO may be more independent and powerful actors than many nation-states or some of transnational non-governmental organizations such as Greenpeace or Amnesty International should have great impacts on the global politics (Zielonka, 2008: 484). In sum, there are plethora of non-state actors which influence global politics in different manners and with different results and there is no sole model of nation-state which has territorial sovereignty and influential actorness capacity as assumed in the Westphalian system, in contrast not all the states of the world correspond a simple model.

However if the states have lost their primacy positions in the international relations and none of the other actors other than states could constitute a power center which could provides regulations for markets and political issues what would be take the place of state ? The historical retreat from its Westphalian functions implies a dramatically changed relationship between the state and civil society and in particular a tendency for state to become increasingly alienated from civil society as indicated above. This process of change of legitimacy, loyalty, identity, function and even sovereignty are transferred up or down in the system, to political entities

other than state as again indicated above. This makes it necessary to transcend the conventional obsession with the nation-state as the dominant actor in the global system, and think in terms of more complex, multilevel political structure, in which state assumes different functions. On the other hand, the multilateral institutions of the Westphalian system which are mainly lean on nation-state level decision-making process such as United Nations, are consuming their efficiency in the global politics (Langenhove, 2010: 11; Ruggie, 1993: 20-56). The globalization has not only changed the economical and political structures of the world, but also it has changed the conventional threat conception of the communities (Telo, 2005: 45; Beck, 2014: 14). Because the as indicated by the German academic Ulrich Beck, communities of the new era could be called as risk communities, and the type and frequency of the risks are prevailed all around the world (2014: 15). In the other words, the globalization does not only mean free movement of goods, capitals, services and people across the borders without any barrier, it also means free movement of the risks such as drug traffic, climate changes, enviromental disasters, organized crime, international terrorism, illegal human traffics, refugees and asylum seekers problems, global heating, increased poverty, inequality of income, global health problems (such as AIDS) proliferation weapon of mass destruction and global economic crisis which are the global problems and require the global resolutions regardless of the any nation-state's will (Langenhove, 2010: 13; Beck, 2014: 15). In the other word, in a globalized world which threatened by multiplied risks, it is impossible to deal with these global risks by means of national-state level considerations (Beck, 2014: 17-36). Consequently, international community needs different multilateral institutions other then the state centered multilateral institutions of today. These new multilateral institutions should be more influential in the realm of providing resolutions and regulations for

the transformed risks of post-modern society and should lean on more effective actors than the nation-states (Acharya, 2010: 49). The nation-state centered multilateralism lacking of necessary power and efficiency for achieving this process (Acharya, 2010: 49-63). In the era of globalization, new, larger structures beyond the “state” are obviously needed and this new structure should consist of regional blocks and the new multilateralism should also lean on interregionalism which stressed the interactions among these regional blocks (Acharya, 2010: 64). The regional blocks would not only provide sufficient authority and resolutions for global risks, but also, they would facilitate the collection action problem against the global risks. Because it would be easier to negotiate and reach a resolution and provide regulation with a few regional blocks rather than hundreds of national-states (Langenhove, 2007: 19-34). In this regard, this condition stresses important question of what does a regional block will be and how would one describe it? What components would it have? What authority and what kind of cooperation would it present? Or with J.Delors words for EU, what type of political animal would regional blocks such as EU be? How would its nature be? One could prolong these descriptive questions to many areas of political sciences and it has already opened a new research field in social sciences (Edwards - Regelsberger, 1990: 17-22).

In this regard, the discursive approach which is presented mainly by the Thomas Dietz, should be proposed. The term of regionalism in general, the regional block in particular and interregional relations should be assessed as a discursive nodal points (DNP) conception of Thomas Dietz. According to Dietz, DNPs are central concepts in the political debate around which meaning is stabilized. The DNPs are contested concepts whose meaning is not firmly established and it comes into being through discursive articulations (Dietz, 2001: 5-38). The central function of DNPs in the political debate is filling them with meaning through the tying together of a

number of discourses on other, more general concepts meaning becomes stabilized and the discursive practice aimed at accomplishing this task is called articulation (Dietz, 2001: 31). The term of regional block and interregionalism are both could be assessed as DNP, and neither meanings of regional block and interregionalism is firmly established. Either one only comes into being through discursive articulation. In the other words, by means of articulation between the actors the meaning and legitimacy of the regional block conception would be fixed. And the nature of the interregional relations whether it would be pure interregional, hybrid interregional or trans regional would also be fixed by means of articulations (Dietz, 2001: 31). In this regard, the attitudes and preferences of the European Union as the most organized regional block of the world, would play a vital role in this articulation process and it should play for its better off (Dietz, 2001: 32). Because the EU has been suffering from a long lasting democratic deficit which mostly depends on the lack of European demos and sufficient adoption of the European identity among the people of Europe (Dietz, 2001: 35; Shore, 2011: 7-36). Despite, the EU has promoted a European identity as a supranational identity and stressed that it is complementary to national identity rather than contradictory to it, the aimed construction of the European identity which lean on European common cultural heritage, has failed to provide the necessary loyalty to EU among the people of Europe and the politics of the Europe has been still mostly under the influences of domestic and national considerations (Delanty, 1997: 30-34). The considerable rate differences between the turn outs of national and European level elections demonstrates this reality. In the many EU member states the turn out of EU elections hardly exceed %50, despite the turn out of national elections hardly remain under this rate (Delanty, 1997: 34-45; Shore, 2011: 13-17). Consequently, the EU needs a commonly

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

accepted validity of a regional identity in the international society and this regional identity would be regarded as superior to national identity among the actors of international society. Thus, the EU should be hub of a large number of interregional arrangements which in turn, would strengthen its own regionalist ideology (Delanty, 1997: 34). Promoting regional and pure interregional relations not only justifies and enhances the EU's own existence and efficiency as an "actor" in eyes of its people and other regions, the strategy also promotes the legitimacy and status of EU other regions. This in turn, promotes further crosscutting regionalism and pure interregionalism around the world (Langenhove, 2007: 251).

It is important to stress that the type of the interregional relations should be pure interregionalism, because only by means of this type of interregionalism, the superior actorness of regional blocks could be consolidated (Rüger, 2002: 4). The EU should not only struggle to promote its actorness in the international and European level spheres, but also it should change the intersubjective understanding of the main actorness from nation state status to regional block status. On the other hand, actorness can be defined as the capacity of regional blocks and regional organizations to develop presence, to become identifiable, aggregate interests, formulate goals and policies and make and implement decisions (Rüland, 2002: 5-6). The EU has these capacities and it constitutes the foremost example of this type of regional entity (Rüland, 2002: 6). Consequently, the EU should export its own model of governance to other regions as a being the most integrated regional block of the world. By means of adoption of this model by the other regions, the structure of multilateralism would also change from state based form to regional based form, that would have culminated in more facilitated negotiations and would provided more conductive resolutions to global risks and would deal with the collective action problem of the actors (Rüland, 2002: 12). On the other hand, the EU should promote regionalism

among the other regions, thus it should employ pure regionalism because this strategy would inspire the other regions to interact with other regions with regional organizations (Dinan, 2007: 1127). The other regions would prefer that because the asymmetric power balance between the regional blocks such as EU and themselves would force them to constitute a regional block for counterbalancing this power difference (Rüger, 2002: 6; Woolcock, 2010: 5). However, these transformations in both at actor level from state to regional bloc and international structure level from state based multilateralism to regional level pure regionalism also should facilitate the promotion of the liberal democracy, rule of law and human rights which EU asserts that they not only promote the international peace, trade and prosperity, but also constitutes the EU's fundamental principles. According to decision-makers of the EU, the promotion of the liberal democracy with its all provisions such as rule of law and human rights, constitutes the one of the main aims of the Union (Woolcock, 2010: 6-7). This preference has been indicating in the all the founding treaties of the EU (Woolcock, 2010: 7). This belief of Europeans that liberal democracy as only way to provide the peace and prosperity, may found its roots at the Immanuel Kant's republican internationalist theory or with other name perpetual peace theory (Woolcock, 2010: 11; Doyle, 1997: 80). Kant's essay of "perpetual peace" offers a coherent explanation of two important regularities in the world politics, they are the tendencies of liberal states simultaneously to be peace-prone in relations with each other and unusually war-prone in their relations with non-liberal states. Republican representation, liberal respect and transnational interdependence are three necessary and together sufficient causes of the two regularities taken in tandem (Kant, 1995: 33-45; Doyle, 1997: 82-90).

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

According to Kant's theory, a stable expectation of peace among the states would be achieved once three conditions were met. They are representative republican government (it includes elected legislative, separation of powers and rule of law), a principled respect for the nondiscriminatory rights of all the human (a commitment to respect human rights) and social and economic interdependence (it includes free trade and cooperated social interactions among the domestic groups) (Doyle, 2008: 50-66). Kant assumes that if the adoptions of these conditions were prevailed among the states or political communities, the number of the liberal states would enhance and this condition would lead to a zone of peace which would be established among the liberal states and regionalization of this zone would progress (Kant, 1995: 39). In the other word, Kant asserts a negative correlation between the prevalence of liberal democracy and war-proneness. The historical data generally supports that hypothesis, if one takes into the consideration the construction process of the Europe at the end of the Second World War, one should observe that the democratization and regionalization of European nations and their prosperities and the peace among them has been demonstrated simultaneous progression (Shore, 2000: 21). The Europe has achieved the its regional integration and enhanced its internal prosperity and provided mostly its internal peace. Today it hardly to mention about a war between Germany and France which was very normal in the past. Consequently, despite some shortcomings such as democratic deficit, the Europe achieved this integration by means of construction of a regional identity and representing this identity as Europe in its relations with other regions and the EU should inspire the other regions for adopting this strategy more effectively by means of pure regionalism (Shore, 2000: 24). The other regional blocks of world such as African Union and Mercosur also have imitating the European Union (Dinan,2007: 1127-1135). Today both organizations have similar institutions like EU. The African Union was

established in Adis Ababa in 2001, has a commission, a quasi-parliament or assembly, Executive Council which consists of relevant ministers of member states, an Economic, Social and Cultural Council and a Court of Justice. These institutions have similar missions with their counterparts in the EU (African Union, 2012). On the other hand, the African Union aims to promote the democracy, prosperity, rule of law and human rights in line with the free market economy and it also aims to constitute a common African identity in the Africa as the EU does in Europe (African Union, 2012). The African Union suspended the membership of the Central African Republic and Burnika Faso due to recent coup d'état and civil war. This suspension also indicates the African Union's democracy promotion aim (Joseph, 2015). On the other hand, the Mercosur in the South America constitutes another important example of regional block construction. Despite its main purpose is to promote free trade and the fluid movement of goods, people, and currency, the Mercosur also demonstrates initiations for democracy promotion (Aggarwal-Fogarty, 2004: 72-84). The Mercosur had suspended membership status of one of its founder member namely Paraguay, for violating the democratic values and rules (Aggarwal-Fogarty, 2004: 97). It also established a large community with Andean Pact namely Union of South American Nations which aims a more integrated common market (Mercosur, 2015). As indicated above both African Union and Mercosur like main regional blocks of world, have progressing their integration in the field of not only economical issues, but also in social, cultural and political issues. Consequently, it should be assumed that they are in a comprehensive regionalization process which would have resulted in establishment of a regional identity like EU. Thus, the EU's pure interregional relations with these regions would enhance their self-confidence and inspire them further integration towards being a fully integrated regional block (Aggarwal-

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

Fogarty, 2004:103). The formation of the two regional blocks addition to EU would create an asymmetric power on the other regions' states and may lead to formulate their own regional block or to strengthen their existing regional institutions. The NAFTA would become an another regional block, the ASEAN, Schangai Cooperation Organization, Gulf Cooperation Organization or even Pacific Union also may become regional blocks. Consequently, the relations between these blocks would be pure interregional in their nature. The transformation of the dominant actorness of international system from national state to regional block and multilateralism from state centered to regional oriented, would provide sufficient efficiency for resolution of global risks and problems, prevalence of peace, democracy and human rights and facilitating the collective action (Aggarwal-Fogarty, 2004:110-122).

In sum, the EU should pursue pure interregionalism in its policies towards the other regions. These preferences would inspire them to constitute their own regional blocks, provides the EU's necessary actorness in the post-modern world, products new multilateral scene for more comprehensive resolutions for global risks and strengthens the EU's own legitimacy, existence and identity as a regional supranational actor. It should be assumed that retreating of dominant nation-state from the international system and adoption of this belief among the international society, provides the EU to promote the its regional model as new dominant actor of international system by means of pure interregional relations which would product conductive articulations among the respective actors for achieving it.

3. Economic and Social Considerations

In this section, the correlation between the survival of the European Welfare State and the promotion of model of governance, labor, health, social security and life standards of Europe in the age of globalization will

be elaborated. After that the relationship between the promoting or export of these norms and role of pure interregionalism in this field also will be considered. The Europe is the prominent example of the welfare state conception which enables its citizens a good deal of life, work, health and social standards and recognizes social assistance as a citizenship right rather than a benevolent gesture of the state (Giddens, 1997: 33-56). The term of welfare state has taken different meanings in different countries. It should be classified as Scandinavian model, Continental European model and Anglo-Saxon model of welfare states (Giddens, 1997: 39). The differences between these models mostly depend on their inclinations and assumptions about the social assistance and security. While the Scandinavian model presents the most stronger social security, Anglo-Saxon model provides the least strong one, but all of them provide considerable good welfare standards to their citizens than most of the systems around the world (Giddens, 1997: 44; Esping, 1999: 40-51). It is also important to mention about the constitution of this welfare system in Europe in particular, in West in general. The existence of welfare state in the Europe depends on two special circumstances which had appeared at the end of the Second World War, namely large scale adoptions of import-substituting industrialization strategies in the world and the existence of Soviet and communism threat in the Europe (Wahl, 2011. 45-56). Most of the developing countries had followed import-substituting industrialization strategies which they kept their levels of import protection far higher than the industrial countries to encourage domestic production of manufactures and they also restricted direct foreign investment by multinational firms in order to encourage the growth of domestic firms (Dolar, 2005: 97-123). On the other hand, the developed countries had organized an industrial model which had exactly complied with the Fordist production model that depends on the

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

centralization of the production process by means of production band and there had been considerable barriers on free movement of goods, capital, services and people not only due to technological shortcomings but also due to political and economical preferences of the states which were depending mainly on the Keynesianism and protectionism (Wahl, 2011: 89). Consequently, until the rising of globalization of 1980's, there had been a centralized production organizations which was mainly located in the Western countries and second world countries of Soviet Union, and % 80 of world manufactures were from the developed countries (Langenhove, 2007: 11). On the other hand the demographic parameters which are regarded as one of two important variables of the growth rate were on similar degrees between West and others (McKinsey, 2014) and due to Cold War, there was a considerable communism threat against the Europe and there were also considerable supporters of the socialism inside the domestic public of the European countries. These circumstances had created a balance of power between the unions who represents the employers and capital owners in the realm of governance of the labor and social policies. For the capital owners or employees, it was a compulsory for preventing the prevalence of communism among the European public (Wahl, 2011: 112). Consequently, these circumstances had paved the way of welfare state with its all the provisions in the Europe, as it is indicated above it was not a voluntary preferences of the government elites rather it was a result of the negotiations between the unions and employers with the employee and governmental elites in a relatively equal bargaining power (Wahl, 2011: 112). These global systems had begun to change in 1970's due to two oil crisis and expanding dept crises of developing countries (Dolar, 2005: 108). In a growing number of countries, from Mexico and Brazil to India and Sub-Saharan Africa began to change their development strategies which was mainly depending on import-substituting industrialization (Dolar, 2005: 109). Thus, the majority

of the developing countries has shifted from an inward focused strategy to a more outward oriented one which is mainly depending on export capacities (Dolar, 2005: 110). This altered strategy is reflected in the huge increase in trade integration among the developing countries and reduced communication and transportation costs as a result of technological advances also changed fordist production system to post-fordist one which depends on the decentralization of the production by means of cutting into parts the production band to specific units, and prevailing of the process of production around the world markets according to their specialized fields (Collier-Reinika, 2001: 1-44). By means of this decentralized production process and outsourcing practice the production bases has begun to slip low-wage intensive markets of developing countries. This transformation has also changed the nature of the international trade, before the globalization era, nearly % 80 of developing country merchandise export were primary products. Today nearly %80 merchandise export of developing countries are manufactures (Dolar, 2005: 108). On the other hand, the rate of Western Europe share of world export decreased % 47 in 1980 to %37.1 level in 2000 (Douglas, 2005: 21). The increased production capacity of developing countries paved way of their gradually integration to global markets and most of barriers on the free movement of goods and capital had removed across the markets (Douglas, 2005: 23). These developments has had enormous impacts on the European welfare system (Wahl, 2011: 114; Douglas, 2005: 24). The EU has been suffering a low growth rate which is a vital factor and has positive correlation with the sustainability of welfare system, for three decades (see Table 1) compared to its counterparts such as USA (Table 2), China (Table 3) and India (Table 4)

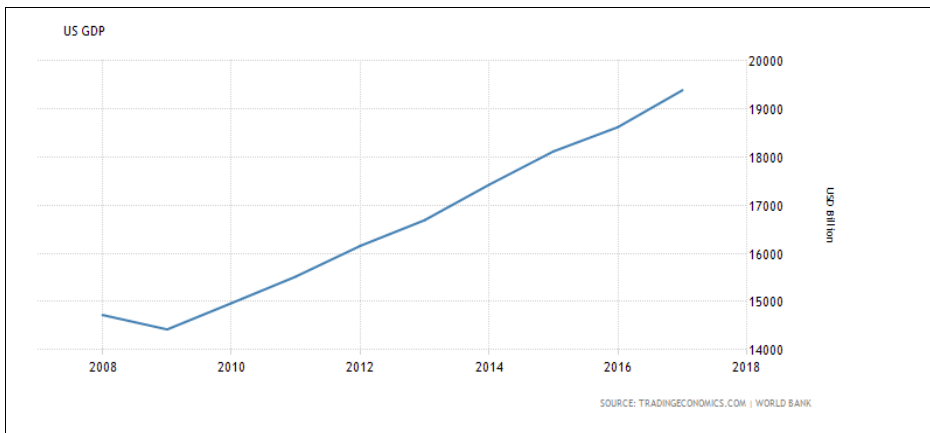
Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

Table 1: EU's Growth Rates in Decades

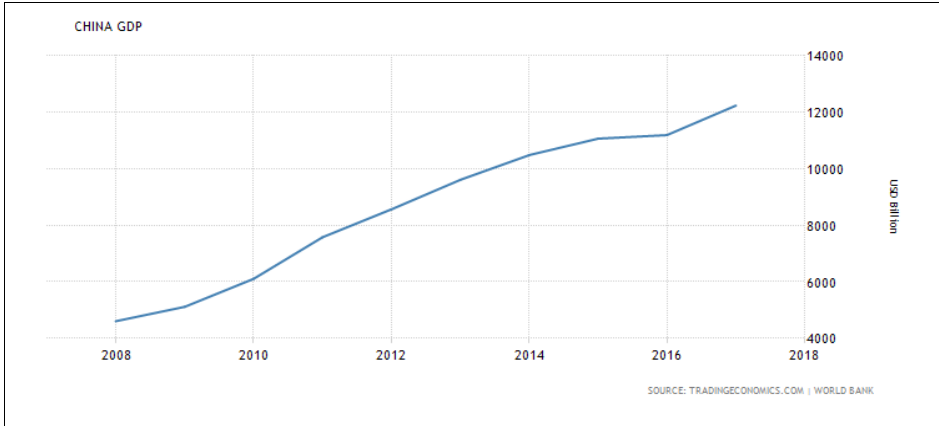
Trading Economics Index, World Bank
<https://tradingeconomics.com/euro-area/gdp> (18.09.2018)

Table 2: USA's Growth Rates in Decades

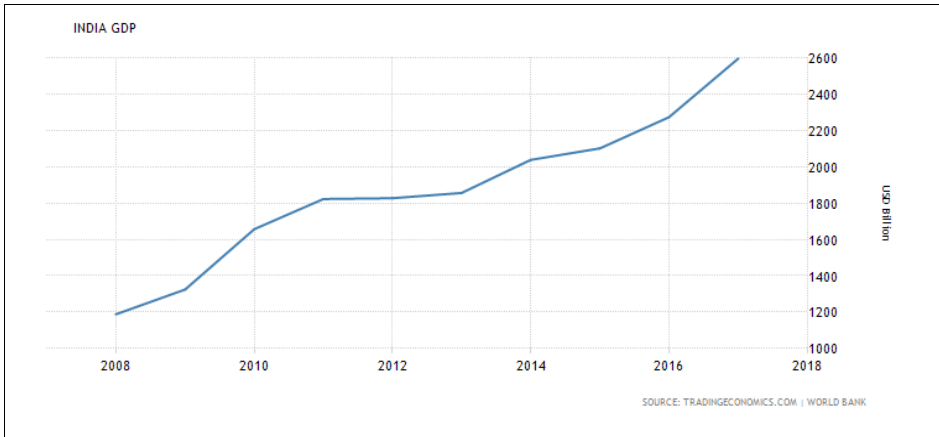
Trading Economics Index, World Bank
<https://tradingeconomics.com/united-states/gdp> (18.09.2018)

Table 3: China's Growth Rates in Decades

Trading Economics Index, World Bank
<https://tradingeconomics.com/china/gdp> (18.09.2018)

Table 4: India's Growth Rates in Decades

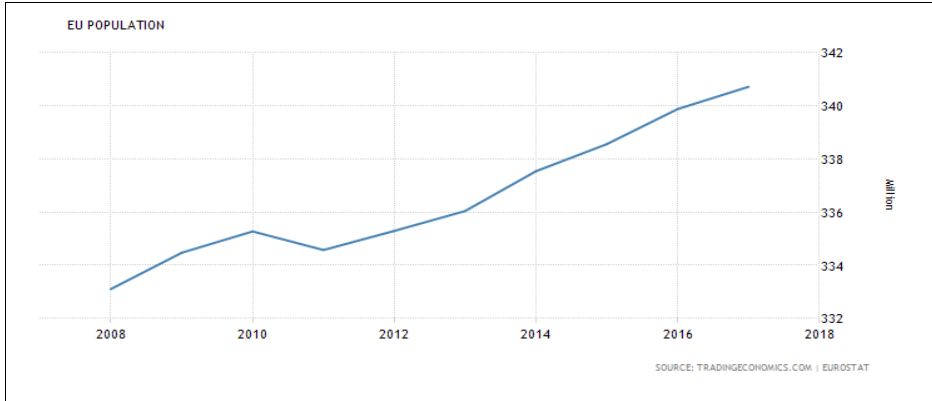
Trading Economics Index, World Bank
<https://tradingeconomics.com/india/gdp> (18.09.2018)

As indicated above, the EU has experienced a low growth performance compared to its counterparts during the last three decades due to mainly negative effects of globalization. According to conventional wisdom of economy, the growth rate has two main variables and it has positive correlations with these variables (McKinsey, 2015). These are

demographic factors and productivity rate which is correlated with the competition and innovation capacities of a relevant market (Piketty, 2014: 78-114). In this regard, it should be necessary to compare the demographic changes which has positive correlation with the growth rate. As demonstrated in Tables 5,6,7 and 8 the EU has scored poorly than its counterparts in the realm of population growth. Meanwhile it is important to indicate that, by saying population growth, we imply the population growth which has occurred in labor force or has potential to participate in labor force (Piketty, 2014: 115). The EU has been struggling to remobilize its population such as promoting the programs which aim to include females, disabilities, socially excluded people, old people, migrant populations and young people into the labor force and this strategy has took part in all the recent official documents of EU such as Lisbon Strategy and Europe 2020 Strategy (EU Commission, 2012). The main aim of EU is to enhance the number of working people which in turn would have positive impact on the slow growth rates (Wahl, 2011: 234). But despite these struggles, it has seemed hardly to increase the growth by means of demographic factors due to poor population growth, in contrast, the demographic factor's negative impact on the growth rates, put further weight on the productivity factor which should fill the growth vacuum due to demographic factors. In the other words, the EU should achieve more productivity growth for passing or at least catching its counterparts which is a vital issue for EU to survive its welfare system.

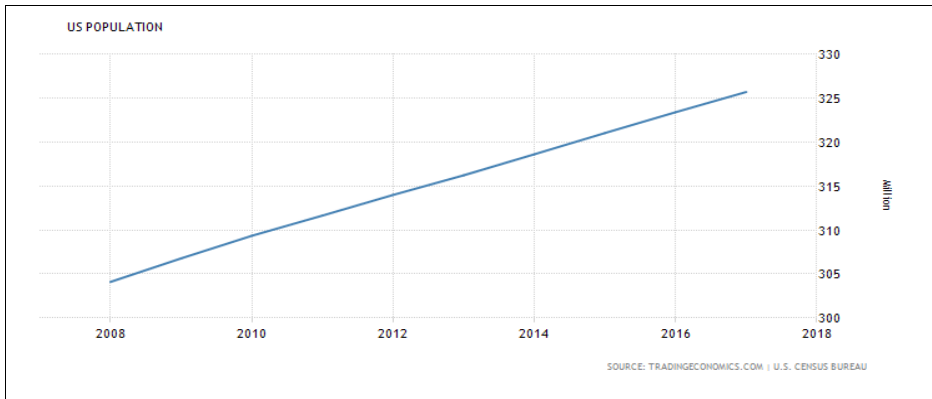
Table 5: EU's Population Growth Rate in Decades

Trading Economics Index, World Bank
[https://tradingeconomics.com/euro-area/population\(18.09.2018\)](https://tradingeconomics.com/euro-area/population(18.09.2018))

The population growth between 2012-2014 is the result of enlargement, not the natural population growth.

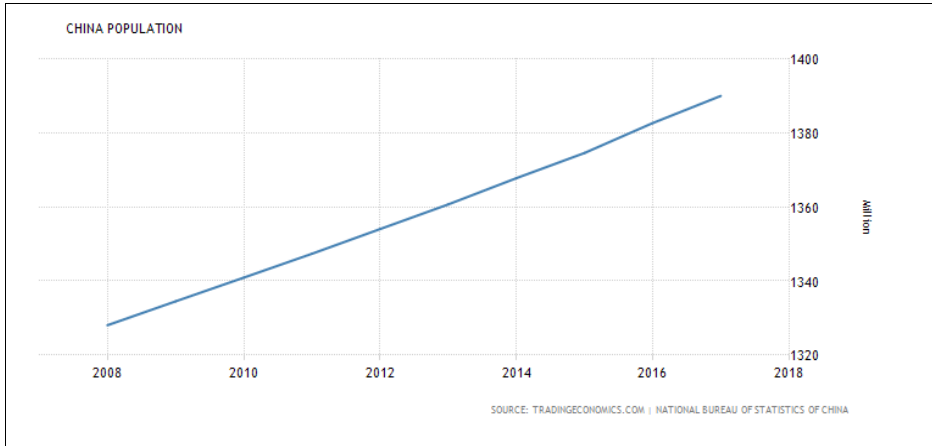
Table 6: USA's Population Growth Rate in Decades

Trading Economics Index, World Bank
[https://tradingeconomics.com/united-states/population\(18.09.2018\)](https://tradingeconomics.com/united-states/population(18.09.2018))

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

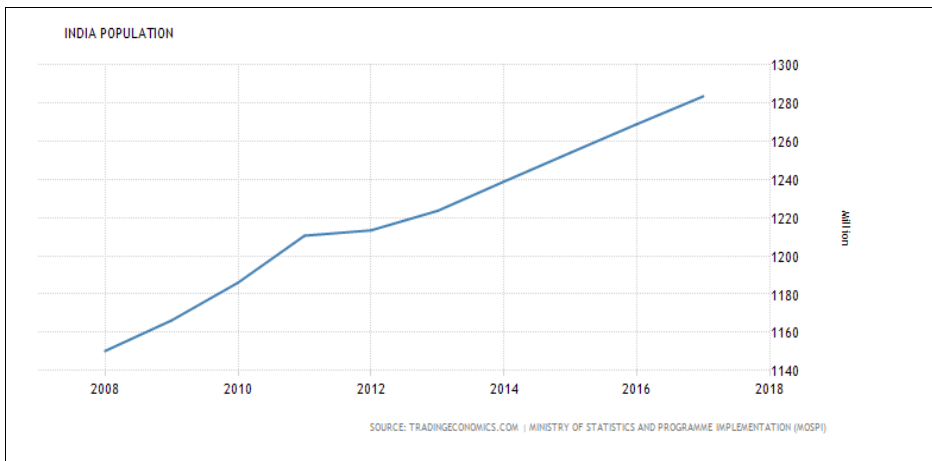
Table 7: China's Population Growth Rate in Decades

Trading Economics Index, World Bank

<https://tradingeconomics.com/china/population> (18.09.2018)

Table 8: India's Population Growth Rate in Decades

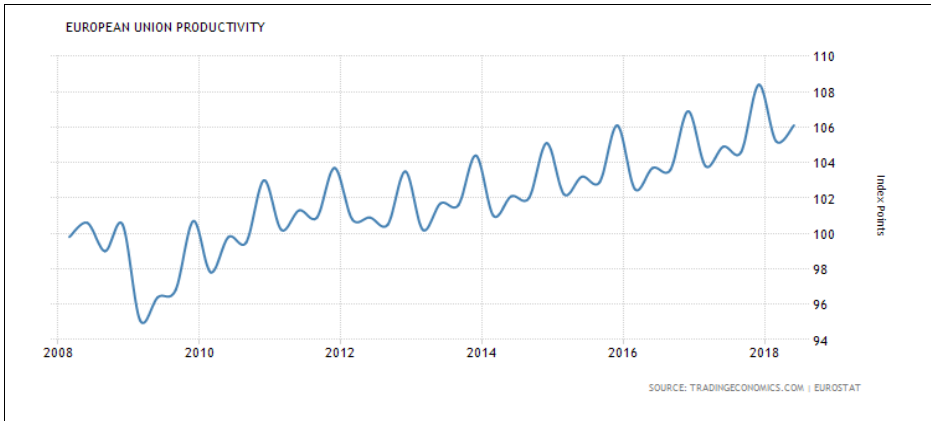
Trading States Index, World Bank

<https://tradingeconomics.com/india/population> (18.11.2015)

The EU has been also demonstrating similar and in some cases low productivity rates compared to its counterparts as such as USA, Brazil and Japan which is indicated in Table 9,10,11,12. As it is indicated above, the

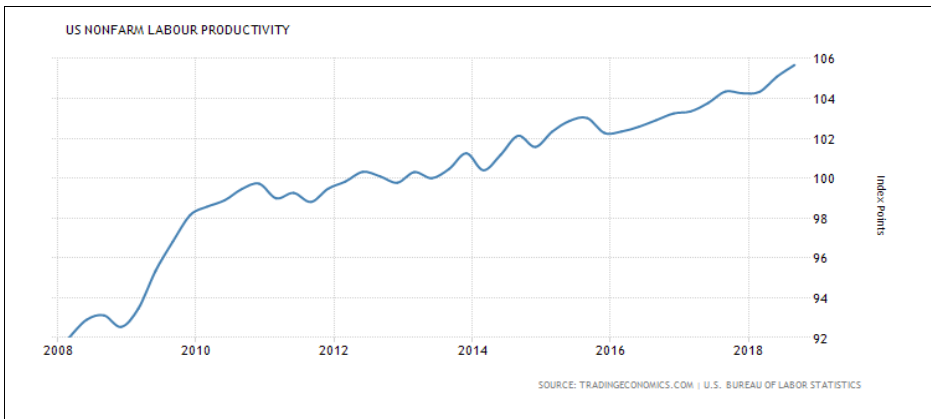
EU has been suffering from the demographic factors, consequently it needs more productivity growth but it has failed to achieve it. The Europe 2020 aims has direct correlation with this reality (EU Commission, 2012)

Table 9: EU’s Productivity Growth Rate in Decades

Trading States Index, World Bank
[https://tradingeconomics.com/india/population\(18.11.2015\)](https://tradingeconomics.com/india/population(18.11.2015))

Table 10: USA’s Productivity Growth Rate in Decades

Trading States Index, World Bank
[https://tradingeconomics.com/united-states/productivity\(01.10.2018\)](https://tradingeconomics.com/united-states/productivity(01.10.2018))

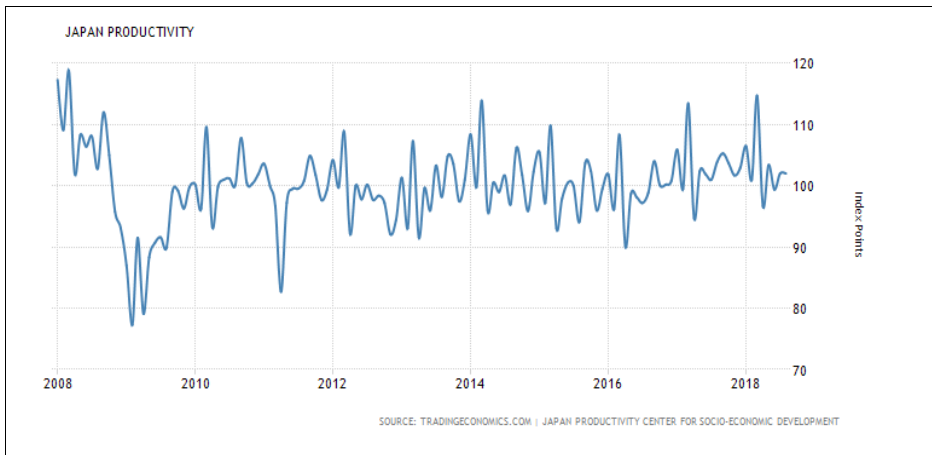
Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

Table 11: Brazil's Productivity Growth Rate in Decades

Trading States Index, World Bank
<https://tradingeconomics.com/brazil/productivity> (18.09.2018)

Table 12: Japan's Productivity Growth Rate in Decades

Trading States Index, World Bank
<https://tradingeconomics.com/japan/productivity> (18.09.2018)

The productivity growth mainly depends on the competitiveness of markets and innovation rates (Piketty, 2014: 200-256). The competitiveness of European countries does not demonstrate sufficient degrees compared to its counterparts. According to 2014 Competitiveness Report of World Economic Forum, the average competitiveness grade of core 15 members of

EU is 4.96, compared to USA 5.48, Japan 5.40, Canada 5.20, China 4.84, India 4.28 and Brazil 4.56 (World Economic Forum, 2014). If the competitiveness grade of EU has indicated with its 28 members it reduces to 4.40 which is lower than China and a little higher than the India (World Economic Forum, 2014). On the other hand, according to 2015 Global Innovation Index Report of World Intellectual Property Organization, the dispersion rates of innovation achievers among the world regions is like that : %32 East and South Asia, %31 North America, %23 EU Area and %14 the other regions (World Intellectual Property Organization, 2015). As it is indicated with quantitative data above, the EU is not performing well in both competitiveness and innovation compared to its counterparts, despite it should perform more due to its demographic disabilities for increasing its growth rate which has vital importance for EU to continue its welfare system. It should be considered that why the EU perform low competitiveness. There should be many variables for controlling this issue, but two of them will be considered for reaching a causal chain, namely, wages growth and productivity rate per person in labor market.

Table 13: Wage Growth in EU in Decades

Trading States Index, World Bank
<https://tradingeconomics.com/euro-area/wage-growth> (18.09.2018)

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

As it is indicated above, despite the increasing productivity nearly in all the sectors in the EU, the wages have been reducing dramatically between 2008-2018. It happens because the low-skilled workers in European countries are now competing more with the workers in the developing world because of the trade liberalizations and post-fordist production preferences, on the other hand, it is plausible that global economic integration creates pressures for higher inequality in post-industrial developed countries, while opposite effect in poor countries (Dolar, 2005: 97-123). However, the quantitative data above demonstrate us, despite the dramatically decreasing wage growth and increasing productivity per person, the EU could not increase its competitiveness in particular, its growth in general to sufficient rate which shall necessary for survival of its welfare state. This conclusion of course should have many reasons, but one of the important reason of this conclusion is high level labor and production expenditures of EU due to its social, labor and environmental standards (Wahl, 2011: 166). An average European worker costs more than ½ times an American worker, seven times than a Chinese worker and thirteen times than an Indian worker to a firm due to higher labor and social security standards (Wahl, 2011: 167-168). On the other hand, there are many environmental standards which put considerable expenditures to European firms. According to United Nation Economic and Social Affairs Department, the EU had made highest environmental expenditures both in its public and private sectors during the last two decades (UN Economic and Social Affairs Department, 2015). On the other hand, EU has been making the higher social security and social assistance expenditure per person compared to other states (Wahl, 2011: 207). These expenditures are indispensable necessities of a welfare state and there is no doubt about that, but they may decrease the competitiveness of the EU against its counterparts. Consequently, there are two preferences in this regard. First, the EU may dispense with its welfare standards and decrease

the social expenditures of both public and private sector or as a second way, the EU may impose and promote its labor, environmental and social standards to its counterparts by means of its economic and normative power and equalize the expenditures which in turn would increase the EU's competitiveness. The first way is too difficult to achieve, because due to its democratic accountability, none of the policy-maker of EU could dare to lift or weaken the welfare standards dramatically, because it should be a political suicide (Zielonka, 2008: 73). In the other word, the European public is very keen to maintain its current standards of labor, life and health, and failure of same standards in the other countries puts European firms at a comparative economic disadvantage. The Union has no option, but to try to influence the rules of international governance by using economic and normative power. This policy is largely about exporting its own model of governance to other countries, even if this impose significant domestic constraints (Zielonka, 2008: 479). The EU has also a long lasting regulatory experience and together with United States, they imposed nearly % 80 of the international regulations (Langenhove, 2007: 11). This regulation and governance export may be realized by means of intergovernmental negotiations, but the achievement possibility is very low in intergovernmental negotiations. First of all, it is too difficult to create convergences among the nearly 200 countries which have distinct priorities, preferences and circumstances. Second, it is futile to reach comprehensive resolutions for global risk such as climate change by means of intergovernmental system which consists of states with their different policies. The failure of adoption of Kyoto Protocol which was aiming to reduce green gas emission worldwide, among the nation states demonstrates this reality. Another examples of failure of intergovernmental negotiations are Uruguay and Doha Rounds of World Trade Organization (WTO). Their objectives were lower

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

the trade barriers around the world, and thus facilitate increased global trade. The Doha Round or Doha Development Agenda began with a ministerial-level meeting in Doha in 2001 and its subsequent ministerial meetings took place in Cancun, Mexico (2003), and Hong Kong (2005). Related negotiations took place in Paris, France (2005), Potsdam, Germany (2007) and Geneva, Switzerland (2004, 2006, 2008), but conclusions of the Round was frustration, because no significant progress has eventuated from the negotiations and the Round failed due to considerable contentions among the countries (Fergusson, 2008). Consequently, the intergovernmental initiations may not be provided the EU sufficient achievement in the field of its norm and governance exportation. Thus, the interregional arrangements appear to be conductive. On the other hand, due to EU itself is a custom union, the trans regionalism should not be conductive strategy. In this regard, EU should make preference between pure and hybrid interregionalism. In the Table 14 prominent EU interregional agreements with the other regions and the types of these agreements are presented.

Table 14: EU Agreements with Other Regions

AGREEMENT	COUNTERPART REGION	TYPE OF INTERREGIONALISM
Lome Agreement	ACP (African, Caribbean and Pacific)	Hybrid Interregionalism
Barcelona Process	Mediterranean Region	Hybrid Interregionalism
Cotonou Agreement	ACP (African, Caribbean and Pacific)	Hybrid Interregionalism
Economic Partnership Agreement	ECOWAS (Economic Community of West African States)	Pure Interregionalism
Economic Partnership Agreement	EAC (East African Community)	Pure Interregionalism

Economic Partnership Agreement	SADC (South African Development Community)	Pure Interregionalism
Economic Partnership Agreement	CARIFORUM (Caribbean States)	Hybrid Interregionalism
Association Agreement	Central American States	Hybrid Interregionalism
Trade Co-operation and Development Agreement	South African States	Hybrid Interregionalism
Economic Partnership Agreement	Central American States	Hybrid Interregionalism
ASEM (Asia-Europe Meeting) and Association Agreement	ASEAN States, Korea and Japan	Hybrid Interregionalism
Framework Cooperation Agreement (EMIFCA)	MERCOSUR (Southern Common Market)	Pure Interregionalism
Economic Partnership Agreement	USAN (Union of South American Nations)	Pure Interregionalism
Joint African EU Strategy (JAES) Summit Agreement	African Union	Pure Interregionalism
Valetta Summit and Migration Agreement	African Union	Pure Interregionalism

European Commission (2015). European Union Agreements, http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/#_other-countries, (10.09.2018)

In the case of hybrid interregionalism, in the past EU has initiated this type of interregionalism in many times as it was indicated in Table 15, but three of them namely, Lome Agreement, Barcelona Process and Singapore Issues are more important which EU failed to reach successful conclusions in the realm of norm, regulation and governance exportation. The Lomé Convention is a trade and aid agreement between the European

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

Economic Community (EEC), and 71 African-Caribbean-Pacific (ACP) countries, first signed in February 1975 in Lome which came into force in April 1976, was designed to provide a new framework of cooperation between the then European Economic Community (EEC) and developing ACP countries, in particular former British, Dutch, Belgian and French colonies. It had two main aspects. It provided for most ACP agricultural and mineral exports to enter the EEC free of duty. Preferential access based on a quota system was agreed for products, such as sugar and beef, in competition with EEC agriculture. Secondly, the EEC committed ECU 3 billion for aid and investment in the ACP countries (Fryer, 2000: 13-54). The Lome Agreement also was including the some provisions of establishment of rule of law and respect for human rights in these ACP states, but the agreement could not bring the successful conclusions in many target states in this realm (Ravenhill, 1984: 537-574). In 1995, the United States government petitioned to the World Trade Organization to investigate whether the Lome convention had violated WTO rules. Then later in 1996, the WTO Dispute Settlement Body ruled in favor of the plaintiffs, effectively ending the cross-subsidies that had benefited ACP countries for many years. But the US remained unsatisfied and insisted that all preferential trade agreements between the EU and ACP should cease. The WTO Dispute Settlement Body established another panel to discuss the issue and concluded that agreements between the EU and ACP were indeed not compatible with WTO regulations. Finally, the EU negotiated with the US through WTO to reach an agreement, but they could not reach a comprehensive resolution (Gruhn, 2014: 240-262).

However, the Lome Agreement followed with Cotonou Agreement between EU and the same ACP countries in 2000. The Cotonou Agreement is aimed at the reduction and eventual eradication of poverty while contributing to sustainable development and to the gradual integration of ACP countries into the world economy. The revised Cotonou Agreement is

also concerned with the fight against impunity and promotion of criminal justice through the International Criminal Court (EU Commission, 2015). According to Aggrawal and Fogarty, the Lome Convention and Cotonou Agreement are examples of hybrid interregionalism in which the EU has trade and political relationship with a set of countries from other regions that are not grouped in their own custom union or free trade agreement (Aggrawal-Fogarty, 2004: 170-177; Soderbaum, 2003: 258). But as it has indicated above, the EU not only needs free trade agreements, it also needs to export its norms, regulations and governance to other regions by means of these agreements for increasing its competitiveness. If one takes into consideration the social, economic and political conditions of the ACP countries, it is hardly to mention about an EU type labor, environmental, health, social security and democracy standards. According to Freedom House and Amnesty International, most of these ACP countries are not free and commits considerable human rights violations (Freedom House, 2014; Amnesty International, 2015). Consequently, nearly more than 30 years of hybrid interregional relationship between EU and ACP countries could not bring them even the fundamental rules of EU such as rule of law or respect for human rights, thus it is doubt that how could EU impose its more complex labor, environmental and social standards and regulations to these countries. It is obvious that, without a regional organization which provide sufficient collective action capacity, it is too difficult to reach a common standards among the individual states. In contrast, the African Union has promoted EU norms more than Cotonou and Lome Agreements did (Aggrawal-Fogarty, 2004: 180). As an example, the African Union has suspended the membership of Burniko Faso and Central African Republic due to lack of rule of law and violations of human rights. If one takes into consideration another hybrid interregional relationship namely, Barcelona

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

Process between the EU and Mediterranean countries of North Africa and Middle East in 1995, similar conclusion should be reached (Şemşit, 2007: 129-130). The Barcelona Process was not a trade agreement only, it was an innovative alliance based on the principles of joint ownership, dialogue and co-operation, seeking to create a Mediterranean region of peace, security and shared prosperity (Balkır, 2007: 9-47). The EU would promote aids and open its markets to its Mediterranean partners in exchange for their adoption of European norms and policies (EU Commission, 2010). Despite the EU's struggles the Barcelona Process failed to bring prosperity, security and peace to Mediterranean, because the deep political, historical and social distinctiveness between the partners such as it happened between Israel and Palestine, and lack of a counter regional hegemonic power among them which would provide a conducive collective action, prevented the constitution of an European style governance and adoption of European norms in the region (Emerson-Young, 2007: 23-56; Emerson-Bounekeur, 2007: 12-49; Langendijk-Wiersma, 2008: 28-29; Şemit, 2007: 130-153). Finally, if one takes into consideration the Singapore Issues, it is again possible to mention about failure of hybrid interregionalism. Due to failed WTO negotiations in Uruguay Round, the EU held a ministerial level conference in Singapore, in 1996 with Japan, Korea and some prominent developing countries such as China and India. In the Conference, four working groups were established in four distinct issues namely, transparency in government procurement, trade facilitations, trade and investment and trade and competition. These became known as Singapore Issues which was presenting mostly the EU's labor and environment standards, but these issues were opposed by most of the developing countries and despite the endeavors of the EU, the conference failed to reach any resolution (Fergusson, 2008). Consequently, it has made it impossible for Europe to include its core labor standards and respect for environmental standards in

trade relations not only multilateral trade agenda, but also in realm of its hybrid interregional relationship (Zielonka, 2007: 481). However, it has indicated above that the EU needs a world politics which depends on interregionalism for exporting its core labor, environment and democratic standards to other regions which is indispensable obligation for increasing its competitiveness. Consequently, it has three strategical preferences namely, pure interregionalism, hybrid interregionalism and transregionalism. Due to its regional character, the EU could not prefer transregionalism. On the other hand, the past experiences of EU which were indicated above, demonstrates that, the EU has not achieved a good grade in the realm of rule setting in world agenda by means of hybrid interregionalism. Thus, only one preference remains namely, pure interregionalism. Sebastian Santander, in his case study, deals with the EU's most important strategic partnership in Latin America, namely with Southern Common Market (MERCOSUR). Santander explains that this partnership is based on political dialogue, cooperation and trade. He argues that the interregional partnership is designed to enhance the EU's own legitimacy and its own role as a global actor (Santander, 2002; Sonderbaum, 2003: 260). It is also contingent to add EU-African Union relations to as examples of this type of pure interregionalism. (Despite they comply with the definition of pure interregionalism, it is disputable to accept the EU's relations with SADC, EAC and ECOWAS because so called regional blocks are lack of sufficient exercising capacity of common agreements. But they may have potential to progress their collective action capacity in the future, thus EU's relations with them should be called as primitive pure interregionalism) The exercising of pure interregionalism requires existence of well integrated regional blocks over the world. Today only the EU could be an exclusive example of this type of regional block, but all over the world, it is obvious

that there is an increasing tendency among the regional countries to constitute their own regional blocks (Sonderbaum, 2003: 263). For example, MERCOSUR in Latin America, African Union in Africa, USAN in South America, ASEAN in South Asia, Shangai Cooperation Organization in continental Asia, a possible Pacific Union in Pacific states and Australia, and Gulf Economical Cooperation Organization among Persian Gulf Arabic monarchies (they further integrated their cooperation from economical one to security one which the world witnessed in the military operation of Gulf countries to Yemen) could be the regional blocks and of course counterparts of the EU in the future. In the Woolcock terms, the EU example may constitute a domino regionalization (Woolcock, 2009). It assumed that the success degree of the pure interregionalism in the realm of exporting EU's core labor, environmental and social standards to other regions, will be appeared in the future when all these pre-regional entities transformed to real regional blocks. In this regard, it would be easier for EU to negotiate a few regional block in contrast to hundreds of states and it would also be more easy to deal with global risks and reach global resolutions due to facilitated collective action capacity.

4. Conclusion

In this article, the interregionalism and its correlation with the promotion of the EU's norms, core labor, social and environmental standards among the other counterpart regions of the world has elaborated. In first section, the political and cultural considerations are elaborated and, it is indicated that the preference of pure interregionalism as a grand strategy by the EU is compulsory due to not only for recognition of itself as a global actor, but also for adaptation of itself for transformed multilateralism in the post-modern world. In the second section, the economical considerations are taken into consideration. In this section it is assumed that due to devastating

impacts of globalization on the EU's competitiveness, the EU has to export its core labor, social and environmental standards to not only developed, but also to developing countries. The EU only could increase its firms and markets' competitiveness without dispensing with its welfare system, by means of this export strategy. In this section, it is also asserted that the EU could achieve this aim only by means of a pure interregionalist regional strategy. It is also indicated that the success of the strategy of pure interregionalism would be appeared in the future more smoothly.

REFERENCES

- Acharya, A. (2010). *Regional Worlds in Post-Hegemonic Era*. New York: Cornell University Press.
- African Union (2015). "Official Text",
<http://pa.au.int/en/content/expert%E2%80%99s-review-african-transitional-justice-framework-lome-togo-5-august-2012> (18.09.2018).
- African Union (2000). "The Constitutive Act of African Union",
http://www.au.int/en/sites/default/files/ConstitutiveAct_EN.pdf
(18.09.2018)
- Aggarwal V.K and Fogarty E.A. (2004). *EU Trade Strategies : Between Regionalism and Globalism*. Palgrave: Macmillian Press.
- Althusser, L. (1965). *Ideological State Apparatus*. Paris: Sourbonne Press.
- Amnesty International (2015). *The Violation of Human Rights in Countries*
<https://www.amnesty.org/en/countries/>(20.09.2018)
- Balkır, C. (2007). *Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Mare Nostrum'dan Birarada Yaşamaya*. C. Balkır (Ed.) *Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Mare Nostrum'dan Birarada Yaşamaya*: 129-153. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

- Barry, P. (1995). *Beginning Theory: An Introduction to Critical Theory*. Manchester: Manchester University Press.
- Beck, U. (1985). *Risk Society: Towards the Another Modernity*. New York: Ithaka Press.
- Bull, H. (2009). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Macmillian Press.
- Collier, P. and Reinika, R. (2001). Reconstruction and Liberalization: An overview of World Production. *Regional and Sectorial Studies Review*, 43(3): 45-80.
- Coulter, J. (2002). Remarks on the Conceptualization of Social Structure. *Philosophy of the Social Sciences*, 112(3): 87-102.
- Delanty, G. (1997). *Inventing Europe, Idea, Identity and Reality*. London: Macmilian Publishing.
- Deleuze, G. and Guattari, F. (2009). *Anti-Odipus: Capitalism and Schizophrenia*. Paris: BS Press.
- Dietz, T. (2001). Europe as a Discursive Battleground : Discursive Analysis and European Integration Studies. T. Dietz (Ed.) *Cooperation and Conflict*: 76-101. New Delhi: SAGE Publishing.
- Dinan, D. (2001). Fifty Years of European Integration : A Remarkable Achievement. *Fordham International Law Journal*, 31 (5): 1134-1201.
- Dolar, D. (2005). Globalization, Poverty and Inequality. M.Weinstein (Ed.) *Globalization : What's New? :* 187-229. New York: Pluto Press.
- Doulas, I.A. (2005). Trade and Globalization. M.Weinstein (Ed.) *Globalization : What's New? :*230-283. New York: Pluto Press.
- Doyle, M. W. (2008). *Liberalism and Foreign Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Doyle, M. W. (1997). *Ways of War and Peace*. New York: W.W.Norton Books.

- Dunne, T. (2001). The International Society and English School Framework. *Theories of International Theories*, 56(22): 145-201.
- Edwards, G. and Regelsberger, E. (1990). Europe's Global Links : The European Community and Interregional Cooperation. London: Pinter Publisher.
- Emerson, M. and Boubekur, A. (2007). Political Islam and European Foreign Policy: Perspectives From Muslim Democrats of Mediterranean. Bonn: Centre for European Policy Studies Publisher.
- Emerson, M. and Youngs, R. (2007). European Islam: Challenges for Society and Public Policy. Bonn: Centre for European Policy Studies Publisher.
- Esping, A. (1999). Three Worlds of Capitalism. Cambridge: Cambridge University Press.
- European Commission (2012). European 2020 Strategy. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%200%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>(19.09.2018)
- European Commission (2010). Official Text of Cotonou Agreement. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22000A1215\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22000A1215(01)) (20.09.2018)
- Fergusson, I. (2008). World Trade Organization Negotiations: Doha Development Agenda. *The Economist*, 222 (4): 23-33.
- Freedom House (2015). The Statistic on the Freedom of the World. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.Vk7XVmfotdg>(20.09.2018)
- Fryer, J. (1999). The New Lomé Convention: Marriage on the Rocks but No Separation. *International Development Review*, 21(1): 23-45.

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

- Giddens, A. (1997). *Beyond the Left and Right : Future of the Radical Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gruhn, V. I.(1989). The Lomé Convention: Inching Toward Interdependence. *International Organization*, 130(1): 73-89.
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Post Modernity : An Enquiry Into The Origins of Cultural Changes*. Cambridge: Blackwell Press.
- Homans, G. (1987). Rational Choice Theory and Behavioral Psychology. *International Organizations*, 41(1): 34-55.
- Ikrenberry, J.G. (1997). Liberal Internationalism 3.0: America and Dilemmas of World Order. *Perspective on Politics*, 7(1): 90-145.
- Joseph, D. (2015). AU Suspend Burkin Faso Over Coup. *Voice of America*, 12(2): 3-7.
- Kant, I. (1995). *Perpetual Peace and Political Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keohane, R. (1989). International Institutions: Two Approaches. *International Studies Quarterly*, 32(1): 344-401.
- Keohane, R. (1987). Multilateralism: An Agenda for Research. *International Journal*, 45(1): 17-78.
- Krasner, S. (1983). *Regimes and Limits of Realism in International Regimes*. New York: Cornell University Press.
- Laclau, E. and Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards the Radical Democratic Politics*. London: Verso Publishing.
- Langendijk, J. and Wiersma, J.M. (2008). *Travels Among Europe's Muslim Neighbours*. Amsterdam: Litros Press.
- Langenhove, L. V. (2010). The EU As A Global Actor In A Multipolar World And Multilateral 2.0 Environment. *Egmont Royal Institute for International Relations*, 36(1): 22-45.
- Levin, D.M. (1987). *The Opening of Vision: Nihilism and The Postmodern Situation*. New York: New York University Press.

- McKinsey Institution (2014). Can Productivity Save the Growth in Aging Population ? http://www.mckinsey.com/insights/growth/can_long-term_global_growth_be_saved (19.09.2018)
- Mercosur (2010). What is Mercosur?. <http://www.as-coa.org/articles/explainer-what-mercotur-0?gclid=CL3kg9vOmckCFeTFcgodZm0AfQ>(18.09.2018)
- Piketty, T. (2014). *Le Capital Au XXI Siècle*. Paris: Edition du Seuil.
- Ravenhill, J. (1984). What Is to Be Done for the Third World Commodity Exporters? An Evaluation of the STABEX Scheme. *International Organization*, 38(1): 25-33.
- Ruggie, J.G. (1993). *Multilateral Matters : The Theory and Praxis of an Institutional Form*. New York: Colombia University Press.
- Rüland, J. (2002). Inter and Transregionalism : Remarks on the State of Art of New Research Agenda. *National Europe Center Paper*, 25(1): 12-43.
- Sharma, D. S. (2008). The many Faces of Globalizations : A Survey of Recent Literature. *New Global Studies*, 2(2): 21-42.
- Shore, C. (2000). In Uno Plures: EU Cultural Policy and Governance of Europe. *The University of California Cultural Analysis Journal*, 5 (1): 34-58.
- Soderbaum, F. and Langenhove, L. (2003). Introduction: The EU as a Global Actor and Role of Interregionalism. *European Integration*, 27(3): 250-277.
- Stryker, S. (1992). The Vitalization of Interactionism. *Social Psychology Quarterly*, 50(1): 6-18.
- Şemşit, S. (2007). Sosyal, Kültürel ve İnsani Boyut: Avrupa-Akdeniz Ortaklığının En Zayıf Halkası. C. Balkır (Ed.) *Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Mare Nostrum'dan Birarada Yaşamaya*: 129-153. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Interregionalism Trends And Analysis Of European Union As A Global Actor

- Telo, M. (2005). Globalization, New Regionalism and Role of European Union. *Foreign Affairs*, 78(2): 43-67.
- United Nation Economic and Social Affairs Department (2015). Environmental Expenditures Per Countries,
<http://unstats.un.org/unsd/environment/IWG%20calendar.htm>(19.09.2018)
- Wahl, A. (2011). *The Rise and Fall of the Welfare State in Europe*. London: Pluto Press.
- Waltz, K. (1978). One State, One Man, One Policy : Balance of Power Strategy in International Relations. *Foreign Affairs*, 34(3): 89-112.
- Wendt, A. (1992). Anarchy : What is States Make of It. The Social Construction of Power Politics. *International Organizations*, 46 (2): 364-415.
- World Economic Forum (2014). *Competitiveness Report of World Economic Forum 2014*.
<http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>(19.11.2015)
- World Intellectual Property Organization (2015). *Global Innovation Index Report of World Intellectual Property Organization*.
<https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2015-v6.pdf> (19.09.2018)
- Woolcock, S. (2010). The Treaty of Lisbon and the European Union as an Actor in International Trade. *ECIPE Working Paper*, 1(1): 11-23.
- Woolcock, S. (2013). Comparing the International Trade Policies : the EU, United States, EFTA and Japanese PTA Strategies. *European Parliament's Committee on International Trade Journal*, 22(2): 23-44.
- Zielonka, J. (2008). Europe as a Global Actor: Empire by Example. *International Affairs*, 84(3) 112-146.

HENRİ BERGSON'UN METAFİZİK VE SEZGİ BOYUTLU EPİSTEMOLOJİSİNİN YAPI TAŞLARI

CONSTRUCTION OF HENRI BERGSON'S METAPHYSIC AND PATTERN- DIMENSIONAL EPISTEMOLOGY

Mehmet Nuri DEMİR*

Öz

Bu çalışmamızda 19 ve 20. yüzyılın en önemli filozoflarından biri olan L. Henri Bergson'un (1859-1941) sezgisinin epistemolojik ve metafizik tarafını ve bu kaynakları oluşturan yapı taşlarını ele almaya çalışacağız. Sezgi H. Bergson'un bütün bir felsefe anlayışına sirayet etmiştir. Bergson diğer bilgi kanallarını kabul etmekle beraber, *en dolayumsuz bilginin* birden bire ve aracısız olarak gerçekleşen sezgi ile mümkün olduğunu iddia etmiştir. Henri Bergson, Herbert Spencer'in (1820-1903) evrim anlayışından etkilenmiş, ancak yine de kendi şahsına özgü sezgi metodunu ortaya koymuştur. Bergson'un felefesi, aynı zamanda, canlı ve hayatın bütün hareketlerine kaynaklık eden bir süreç felsefesidir. Süre, adeta Bergson felsefesi'nin omurgasıdır. Temelini oluşum, yaratıcı hamle ve dinamizmden alan bu felsefe, aynı zamanda mekanistik bir anlayışın yerine metafizik bir felsefeyi ikame etmiştir. Hayat, metafizik, evrim, içgüdü, zeka ve zamandaşlık (synchronicity) Bergson'un sezgi temelli epistemolojini tamamlayan yapı taşlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Sezgi, metafizik, süre, zeka, içgüdü, hayat ve evrim.

Abstract

In this study, we will try to address the epistemological and metaphysical dimension of the intuition of L. Henri Bergson (1859-1941), one of the most important philosophers of the 19th and 20th centuries, as well as the building blocks that make up these sources. Intuition has spread to an understanding of all philosophy of Bergson. Bergson, while accepting other channels of information, has argued that 'the most indirect knowledge is possible through one's intuition and without intuition. Henri Bergson was influenced by Herbert Spencer's (1820-1903) understanding of evolution, but nevertheless revealed his own method of intuition. Bergson's is a philosophy of which is at the same time a source of life and all movements of life. It is almost the backbone of the philosophy. This philosophy, based on the foundation of creative moves and dynamisms, also replaced a metaphysical philosophy instead of a mechanistic understanding. Life, metaphysics, evolution, instinct, intelligence and synchronicity are building blocks that complement bergson's intuition-based epistemology.

Keywords: Intuition, metaphysics, time, intelligence, instinct, life and evolution.

* Ankara Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, nuribaba1187@gmail.com

Giriş

Fransız filozof Henri Bergson (1859-1941) süreç felsefesini en iyi işleyen filozoftur. Statik değerleri daha dinamik olan yaşam atılımı evrim ve hareket karşısında reddetmiştir. O, aynı zamanda 1927'de Nobel Ödülünü kazanmış olan önemli bir edebiyat uzmanıdır. (Bergson, 2018) Bergson felsefesinde sezgi, içgüdü ve zekâ olmak üzere iki bilme vasıtasının dışında, mutlak olanı ve metafiziğe ait olanı bizim bilmemizi sağlayan en temel bilme biçimi olarak ortaya çıkar. Sezgi içgüdü ve zekâdan farklı olmakla beraber, hem içgüdü hem de zekâdan faydalanır. İçgüdü'nün ve zekânın bir sentezi olarak düşünülen sezgi, gerçeği dolaysız kavramakla içgüdüden ve zekânın içgüdüyü tutkularından kurtarması ve içgüdüde uyku halinde olan bilinci tam olarak uyandırmasıyla da zekâdan faydalanır. (Bergson, 1986, 231) Bergson'un metafizik boyutlu sezgisi aynı zamanda mistisizm yörüngeli bir yana da sahiptir. Mistisizmi Hıristiyan azizlerin ruhunda mücessemleşmiş bir olgu olarak algılamış olan Bergson bu derin tecrübe durumunu bilginin mutlak bir postülatı olarak algılamıştır.

Sezgi bilgisi varlık hakkında kesinlik etmede en belirleyici ve mutlak bir yöntemdir. Varlığın gerçek bilgisini elde etmede, felsefe tarihi boyunca yapılan tartışmalarda öne çıkan metafizik konusu, Bergson tarafından kendi sezgi bilgisinin imkânı bağlamında olumlanır. Bu yüzden o, sezgiyi temellendirmek için metafiziğin ne olduğuna dair bir temellendirmede bulunur. Amacı bilimin ilerleyebilmesini sağlayacak bir felsefe oluşturmak olan Bergson'a göre metafizik, sezgi yöntemini kullanarak sürenin oluşun ve evrimin hakiki anlamlarını vererek bilimlere bütünleyebilir. (Bergson, 2014)

Henri Bergson'un Metafizik Yörüngeli Sezgi Anlayışı

Metafizik, felsefenin esas itibarıyla varlığı konu alan temel dalına ya da genel alanına karşılık gelir. (Cevizci, 2007, 177) Bergson'a göre, aklımız ve aklın ürünü olan bilgimiz, dinin her türlü iddialarını saçma bulsa bile, mitolojileri, hurafeleri hayal ürünü kabul etse bile insanoğlu durmadan yine bir dine bağlanmaktadır. Bilimin bugünkü gelişmesi karşısında, dine bağlılık akıl dışı bir davranıştır. Filozof için asıl olan, deneyin getirdiğidir. İnsanoğlu dine böylesine bağlı olduğuna göre, deneyden hareket eden felsefe dini anlamak zorundadır. (Suner, 1996, 384) Bergson'un metafiziği, din ve ahlak felsefesiyle de içli dışlıdır. Bergson'un aşama aşama içgüdü ve zekâ gibi kavramların gerçekliğini keşfetmeye ve çalışarak sezgi temelli bir anlayışa ve oradan da dini bir dünya görüşü kurulumaya çalıştığı, eserlerini okuyanlarca görülebilir. Bergson, ileride de bahsedileceği üzere, *öbür dünyayı hesaba katmayan bir felsefe anlayışının* boş bir kuruntudan ibaret olduğunu söyler.

Metafizik, felsefesinin temel olduğu kadar, alabildiğine sorunlu, ya da daha doğrusu tanımlanması ve anlaşılması oldukça güç bir dalını ifade eder. Çünkü metafizikle ilgili olarak az sayıda filozofun dahi olsa olumlayabileceği bir ortak ya da genel tanım olmadığı gibi, onun konuları açısından varılmış bir mutabakatın olduğu da söylenemez. Dahası metafiziği meşru bir felsefe

araştırma alanı olarak kabul etmeyen veya Batı'nın yaklaşık iki bin beş yüz yıllık metafizik geleneğini şiddetle eleştiren çok sayıda filozof bulunmaktadır. (Cevizci, 2007, 177) Şüphesiz ki Bergson, söz konusu edilen filozoflar gibi katı bir eleştiri perspektifine sahip değildir. Bergson'un metafiziği evrenseldir. Ahlak yasasının olabileceğine dair ciddi ipuçları vermektedir.

Gerçekten de metafizik terimi etimolojik olarak, “Fizikten sonra gelen” anlamını taşır. Söz konusu etimolojinin metafizikle ilgili olarak iki ayrı anlama yol açtığı söylenebilir. Bunlardan birincisi söz konusu olduğunda, Aristoteles'in eserlerinin bölümlenmesini, onun bilimlerle ilgili sınıflamasını anımsamakta yarar vardır. Bu açıdan bakıldığında, Aristoteles'in, başkaca disiplinler yanında, özellikle iki disiplin arasında yaptığı ayırımı büyük bir önem kazanır. Yaşadığı dönemde bilim adamı ile filozof arasında bir ayırımı imasının dahi olmadığı Aristoteles, kavramsal araştırmalarda bulunan, kavramsal düşünen filozofun, temelde iki görevi olduğunu öne sürmüştü. Buna göre, filozofun her şeyden önce doğal dünyada var olanların özünü, hareket halindeki tözün özelliklerini araştırmak gibi bir görevi vardı. Filozof, ona göre, ikinci olarak da, varolan her şey için geçerli olan hakikatleri, bütün varolanların tabi olduğu ‘genel ilkeleri’, “varlığın varlık olmak bakımından” karakteristiklerini gözler önüne sermek ve bu arada “hareketten bağımsık olan tözün” veya şeylerin en gerçeği olan varlığın ya da doğal dünyadaki her şeyin kendisine nedensel olarak bağlı bulunduğu akıl yoluyla kavranabilir gerçekliğin özünü incelemek durumundaydı. Bunlardan birincisi duyu yoluyla gözlenen somut varlıkların, daha az genel bir bilim olarak, hiç kuşku yok ki, fizik bilimine; ikincisi ise duyulana alabildiğine uzak, bu yüzden ancak akıl yoluyla kavranabilir soyut konuların ve genel olarak varlığın bilimi anlamında (Yunanca “o an” var olan, “logos” da bilim anlamına geldiğine göre) ontolojiye tekabül etmekteydi. Bu sınıflamaya uygun olarak, en gerçek varlığı konu alan birincisine “ilk felsefe”, buna mukabil hareket halindeki duyusal tözleri konu alan ikincisine “ikinci felsefe” adını veren Aristoteles, bütün eserleri için bir giriş niteliği taşıyan mantık ve bilim kuramı eserlerine ve pratik alanla ya da güzellik üretimiyle ilgili eserlerine ek olarak bu iki ayrı felsefe türü için de birer eser kaleme almıştı. Aristoteles'in eserlerini sonradan tasnif eden bir peripatetik, onun ilk editörlerinden biri olan Rodoslu Andronikos, “ilk felsefeyle ilgili eserlerine bir ad bulmaya çalışırken, ona üstadın “ikinci felsefe”ye ayırmış kitabı olarak “fizikten sonra gelen” eser anlamına gelecek şekilde “Metafizik” (Meta phusika) adını verdi. (Cevizci, 2007, 178-179).

Bütün bu tanımlamalardan sonra şimdi de Bergson'un genel anlamda metafiziğe bakışına geçmekte yarar vardır. Bergson'a göre metafiziğe imkân tanıyan yeteneğimiz sezgidir. Ve sezginin birçok şiddet dereceleri olduğu gibi felsefenin de birçok derinlik dereceleri vardır. O'na göre; ‘Sezgiye ulaşmak için duyular ile şuur alanının dışına çıkmak gerekmez.’ Bergson'un *kendi kaynaklarına döndürmekten kastettiği idrakimiz*, sezgiden başka bir şey değildir. Yani, buradaki sezgi aslında bizde bulunan idrakin farklı bir işleyiş tarzı olmaktadır, denilebilir. Bergson'a göre “bu yeni türden bilgi”nin eseri olacak felsefe, gerek teorik, gerekse pratik açıdan bilimi tamamlayacaktır. Bu anlamda metafizik ile felsefe bir ve aynı şey olmaktadır. Metafizik, bilime ekranın gerisindeki gerçeği öğretir. Bilimsel

semboller bize gerçeği hem gösterebilen hem de gizleyebilen ince ve şeffaf bir zara benzerler. Bilim ve felsefenin ayrılığı uğursuzluk getirir ve bunların her biri kendi alanında meşhurdur. Böylece pozitif bilim yanında ve onun üstünde diğer bir bilim vardır ki, o artık sembolleri kullanmak istemeyen, ortaya konmuş bir gerekliliğin karşısında ona mutlak olarak sahip olmayı, onun içine yerleşmeyi ve ondan sezgiyi elde etmeyi gaye edinen, tek kelime ile pozitif bilimin sadece kısmi görünüşler ve parçalar halinde bize sunduğu eşyanın kendisini veren bir bilimdir. İşte bu bilim metafiziktir. Öyleyse metafizik sembollerden vazgeçmeyi ileri süren bir bilimdir. (Kök, 2001, 61-62) Görüldüğü üzere Bergson'un, burada metafiziğe de bir çeşit bilim gözüyle baktığı görülüyor.

“...HenriBergson felsefede ruhbilimsel ben kavramına dayanan bir metafizik gerçekleştirdi. Ona göre felsefi araştırmanın konusu olan gerçek, düşüncenin kavramlarıyla tanınabilecek durağan ya da süregelen bir şey değildir, bir arı oluşumdur, bu oluşumun evrensel açıklamasına ancak sezgiyle ulaşılabilir” (Afşar, 2003, 365)

Modern çağla birlikte ontolojik temelli metafizik, yerini bilgi temelli bir metafiziğe ve ontolojiye bırakmıştır. Bunun temel sebebi varlığa giden yolun kesin bilgidен geçmesidir. Descartes, varlığın varlığından önce onun kesin olarak bilinmesi, farkına varılması ve sezilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu tarz bir anlayışla bağlantılı ontolojiye epistemolojik temelli metafizik denilmektedir.

Descartes, Tanrı'nın varlığından ve dış dünyanın varlığından önce düşüncenin varlığını (cogito) göstermek ister. Çünkü O'na göre en kesin ve apaçık bilgi Cogito'nun bilgisidir. O'nun açtığı bu yolda hemen bütün modern felsefeciler varlığı bilgiyle temellendirmişlerdir. Epistemolojik metafiziğin en önemli problemi Cogito'nun varlığını kesin olarak kabul ettikten sonra, dış dünyanın varlığını kanıtlamak için ya Tanrı'nın varlığını ya da dış dünyanın varlığını bilimsel inançla kabul etmek olmuştur. (Çüçen, 2001, 212)

Sezgisel bilgi kavramından bahsedince akla metafizik bilginin gelmemesi mümkün görünmemektedir. Böyle bir bağlantıyı çağrıştıran durum, kişiyi de saf, apaçık bilgiye ulaştırması nedeniyledir. Deneyimlerin ötesinde olan, yani bizi aşan bilgileri rasyonel düzeyde hemen her zaman temellendirmek söz konusu olamaz. Böyle bir durumda kuşkusuz imdadımıza sezgisel bilgi yetişmektedir. Sezgi bilgisine olan ihtiyacımız, aklımızın acizyet girdaplarına takıldığı zamanlarda söz konusu olur. Sezginin metafizikle olan ilişkisi, araç-amaç yönünden ele alınabilir. Bizler, eğer ortada bir metafizik bilgi olduğuna kanaat getiriyorsak, bu bilginin kendisi amaç, bu bilginin algılanışında kullanmış olduğumuz sezgisel anlamdaki yetimiz ise araç olarak düşünülebilir.

Metafizik, gerçekliğin doğasıyla ilgili tüm kuramların incelenmesidir. Metafizikle epistemoloji arasındaki ilişki herhalde fark edilmiştir. Gerçekliğin doğasıyla ilgili herhangi bir kuram, gerçekliğin nasıl bilinebildiği konusundaki görüşlerle zorunlu olarak ilişkilidir. Öte yandan gerçekliğin doğası hakkında bir varsayım da, bir kimsenin belli bir bilgi kuramını benimsemesine

yol açabilir. (Honer ve diğerleri, 2003, 190) Belli bir bilgi kuramına bağlı kalmanın dışında, bilgiye varma yolunda kuramların birbirini ne düzeyde tamamladığı önemlidir. Tıpkı sezgiyle metafizik arasındaki bağlantıda olduğu misali.

Konumuzun omurgasını sembolize eden sezgisel bilgi, bilgiye varış noktasında amaçlarımıza ne denli hizmet edebilir. Bizi gerçek anlamda doğruya (hakikat) ulaştırabilir mi? Bu problem, genelde felsefeciler, özelde de İslam felsefecileri ve teolojiyle ilgilenenler arasında da tartışma konusu olmuştur. Sezgisel bilgi beş duyuyla değil, doğrudan doğruya aracısız olarak kavranan, duyulan bir bilgidir. Birçok insan sezgilerinin güçlü olduğunu ifade eder. Örneğin, bilimsel anlamda bilgi sahibi olmadığı halde gelecek kışın soğuk geçeceğini söyleyen birisine: "Bunu nereden biliyorsun?" diye sorduğumuzda, olası yanıt: "Öyle seziyorum!" olacaktır. Peki, ama böyle bir yanıt söz konusu savı temellendirmeye yeter mi? Başka birisinin de karşı bir savda olduğunu düşünelim. Bu savda, "Gelecek kış havalar ılık geçecek." olsun. Şimdi çatışan bu iki görüşten hangisi doğrudur? Böyle bir kanıtlama sezgisel bilginin kendisine başvurularak belirlenemez. (Yazıcı, 2001, 45-46) Aslında bu durum sezgi bilgisinin anlamını bilimsel ya da gündelik bilginin anlamından ayıramamaktan kaynaklanıyor. Burada, şu soru sorulabilir: "Acaba sezgisel bilginin kendisi mi, yoksa onun kişilerdeki farklı tezahürü mü kastediliyor?" Bu da ayrı bir problem alanı olarak ortaya çıkacaktır. Bunun halledilmesi için sezgisel bilgiyi araçsız ve rasyonel bir düzeyde algılamak gerektiği kanaatine güçlü bir argümanla bağlanmak gerekir. Bir hakikati kavrama düzeyi zihnimize gelen çağrışımları ya da ilham düzeyindeki bilgileri kabullenme düzeyiyle eşdeğerdir. Yani aşırı septik bir akıl sezgi bilgisinin olmadığı kanaatini bizde hâsıl edebilir. Çağrışımları aldığımız anda bunun doğru olduğunu sağlayacak ontolojik olarak temellendirmek yetisine sahip olabilmek de ayrı bir önem taşıyor.

Sezgiciliğin bir başka boyutu gizemciliktir. Gizemcilik sır ya da efsun olarak da algılanabilir. Gizemcilik, bilginin en güvenilir kaynağının, akıl (us), duyu deneyimi ya da bilimsel yöntem değil, sezgi olduğuna inanan bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Gizemci, dolaysız ve doğru bilgiye, sistematik zihinsel etkinliğe, ya da duyu deneyimlerine dayanmayan dolaysız bir farkına varışla ulaşıldığını iddia eder. Gizemcilik yazını, "**içsel ışık**", "**tinsel yeniden doğuş**", "**tüm anlığı aşan dinginlik**", "**adlandırılmaz ad**" gibi durumlara atıflarla doludur. Daha genel olarak ifade edersek, gizemci, sezgisel olarak algılar, bütünsel durumlar karşısında, bütünsel tepkiler verir. (Honer ve arkadaşları, 2003, 200). "...Doğru bilgilere analiz ya da kanıtlama yoluyla değil, dolaysız bir kavrayış olan sezgiyle ulaşılabilir. Gizemci sezgicilikten başka, entelektüel sezgicilik, estetik sezgicilik, ahlaki ve deneyimsel sezgicilik gibi sezgi çeşitleri de vardır, gizemci sezgicilikte kişinin sezgi yoluyla Tanrı gibi kutsal bir varlıkla doğrudan ilişki içine girdiği öne sürülür"(Kale, 2008, 32)

Sezgicilik (intüisyonizm), genel olarak her türlü bilginin, dolayısıyla da bilgeliğin doğrudan ya da dolaylı olarak entelektüel süreçlere ve akıl süzgecinden geçmiş yargılara dayandığını savunan anlayışa karşı cephe alarak, açıklık ve kesinlik veren doğrudan ve aracsız kavrayışı ön plana çıkaran tavidir. İnsanın kendisini uygun bir biçimde kullanması koşuluyla, bilgi edinmek için doğal bir yeteneğe sahip olduğunu iddia eden; insanın doğru olduklarını bir akıl yürütmeye bulunmaksızın dolaylı bir sezgi, aracsız bir kavrayışla bildiği bazı ilkeler bulunduğunu iddia eden sezgiciliğe göre, sezgisel bilgi kesinliğinden ötürü, diğer bilgilerin temeli, dayanağı olmak durumundadır. (Cevizci, 2005, 1428) Sezgisel bilgi, tümevarımsal ya da tümdengelimsel entelektüel çabaların kısmen dışında içsel yetilerle ya da içgörü dediğimiz yetiler sayesinde kavranan bir bilgi kanalıdır. Antik felsefeden günümüze kadarki süreçte adını ne koyarsak koyalım (idea, ilham, metafizik, kalp gözü), sezgicilikle dolaylı ya da doğrudan muhatap olmuşuzdur. Nitekim dil felsefecisi Wittgenstein, "konuşulmayan hakkında susmak" (Erdem, 2006, 45) argümanı ile bir bilgi kanalının daha olduğunu, ancak dil ve mantık ile bunun kavranmasının zor olduğunu ima etmiştir. Somut dil-mantık-gerçeklik sınırları zorlandığında dolaylı olarak da olsa metafiziksel ya da sezgisel bir bilginin var olabileceği hususunda ipuçları vermektedir. Bilimde, sanatta, metafizikte kısacası hayatın her alanında aslında sık sık sezgiye başvuruyoruz. Büyük icatların çoğunda sezgilerimizin payı vardır. Öyleyse sezgi, kaynağı karanlık kalan ve anlaşılması imkânsız bir bilme yolu değildir hayatın ve somut yaşantıların içinden çıkar. (Gündoğan, 2007, 93) Daha evvel de vurgulandığı üzere, Bergson, sezginin zaman ve mekân üstü bir kavram olmadığını şu sözleriyle veciz bir tarzda ifade etmektedir: "Sezgiye varmak için duyular ve şuur alanının dışına çıkmaya gerek yoktur." (Gündoğan, 2007, 94)

Hayat ve Evrim Düşüncesinin Temelleri

Bütün filozoflarda olduğu gibi Bergson'da da kendinden önce gelen filozoflardan birçok fikirler vardır. Kaldı ki her filozofta aslolan şey fikirlerden ziyade yapılan terkipte, ruh hamlesinde ve tutulan yöndedir. Esasen filozofu özgün kılan husus, eski fikirlerden yeni bir ruh ele geçirmesi ve buna başka bir aydınlık, ayrı bir yön vermesidir. Büyük filozof yeni fikirler bulmaktan ziyade kâinata karşı yeni bir sempati getirendir. (Bergson, 1986, 20) Bergson, felsefesini oluştururken kendisinden esinlendiği filozoflardan biri de Herbert Spencer'dir. Spencer'den daha çok evrim felsefesi yönünden etkilenmiştir. Onun görüşü Darwin, Lamarck ve Spencer'in evrim görüşlerinden farklıdır. Onun evrim kuramı, yaşam, sezgi yaratma, tekâmül ve zekâ gibi kavramlarla iç içedir. Ona göre canlılar dünyasında evrim organlaşma suretiyle meydana geliyor ve atılımlar yapmakla gerçekleşiyor. Bu evrim sırasında madde ise sanki hayat tarafından kasten yaratılmış engel ve dayanaktır. O, hayat atılımına boşlukta kendini kaybetmemesi için bir destek görevi yapmaktadır. Bombanın patlaması için mukavemet nasıl gerekli ise, maddenin desteği de hayat atılımı için öylesine zorunludur. (Kök, 2001, 30-31)

Hayat; sürekli yaratıcılık olan evrimi esnasında bazı yerlerde hareketini durdurmak isteyen engellerle karşılaşınca kollara ayrılıyor ve birkaç koldan ilerlemeye devam ediyor. Canlılar serisi böyle bir bölünmenin eseri olarak meydana gelmiştir. Her bölüm sürekli hareketi esnasında hamleler yaparak, kendisine mahsus iç gayelilik takip etmek suretiyle ilerlemektedir. Bu evrim çizgisinin üst noktasında ve büyük bir sıçrayışın sonunda kâinatta insan gözükmüyor. Esasen hayatın şekillerini yaratmada olan evrim, aynı zamanda ve azar azar, bir bir, zekânın onu anlamasını mümkün kılacak fikirleri de yaratmaktadır. Hayat, aslında ruhi nizama ait bir şeydir. Çıkma hareketinin zirvesinde kendinden saklı bulunan ruhun realitesini ortaya çıkarmıştır. (Topçu, 1998, 46)

Evrım kavramı, ilkelden mükemmele, az gelişmişten olgunlaşmış, kemale ermişe gidiş imlese de, Bergson'da farklı bir evrim anlayışı ile karşılaşırız. Özellikle kendisinden önceki evrim anlayışlarından en önemlisi olan Darwin'inkiyle hiç benzeşmeyen bir evrim anlayışına sahiptir. Eğer evrim tek bir çizgi yönünde olsaydı, bu evrim, "hareketi basit bir şey olacak, yönü de çabuk tayin edilecekti."(Gündoğan, 2007, 53-54) Bergson'a göre evrende her şeyi, yaşama, canlı atılımla (**elan vital**) açıklamak gerekir. Ancak her yerde yaşam olmadığı, evrenin büyük bir bölümünün cansız olduğu doğru değil mi? Bergson'a göre doğru değil. Ona göre yaşam yalnızca bizim şu küçük dünyamıza özgü olamaz. Başka benzer gezegenlerde de yaşam olmalıdır. Bergson her şeyden önce bize yaşamı herhangi bir fiziksel kimyasal etkinliğe indirgeyemeyeceğimizi bildirir. Ona göre Darvencilik de yanlıştır. Türlerin gelişiminde dış etkenlerin varlığı söz konusu olamaz. Böylece madde dediğimiz şeyi de canlı atılımla açıklamak gerekir. Madde doğasını değiştirmeyen şeydir, süreden başka bir şeydeğildir, sürenin en aşağı derecesidir. Her ne olursa olsun, her şey tam bir akış içerisinde. Süre her şeyin özüdür. Gerçekliği var eder, gerçekliğin örüldüğü iplik ya da biçildiği kumaştır, her şey ondan yapılmıştır. O hem varlığımızın temeli hem de şeylerin temelidir. Dış dünya süreden olduğu gibi ben de süreden yapılmışım. Ben'im gerçekliği ile yaşamımın gerçekliği süreden ya da gerçek zamanlardan başka bir şey değildir. Öznellik zamansallıktır. Bilinç olguları niteliksel olgulardır. Bergson, bu konuda şöyle der: "Derin bilinç durumları kendinde şeyler olarak alındıklarında, nicelikle hiçbir ilişkisi olmayan şeylerdir; onlar arı niteliktedirler, birbirine öyle bir biçimde karışırlar ki onların, bir mi çok mu olduğunu söylemek ve onların doğasını anında bozmadan bu açıdan onları açıklamak olası değildir." (Deleuze, 2005, 125-126) Bergson böylece arı zamansallık olarak belirlediği ben'imizin gerçek zamanıyla fiziksel matematiksel bilimlerin ölçtüğü nesnel zamanı birbirinden ayırır. Bu nesnel zaman boş ve durağan bir yığılışımdan başka bir şey değildir. Bizim süremiz, bir canlı atılım olmakla mutlak'ı oluşturur. O kişiliğimizin de özgürlüğümüzün de kaynağıdır. Ben'e dayanan her şey kesin bir biçimde özgürlükle ilgilidir. (Afşar, 2003, 366) Bergson'un evrimi süre gibi akışkan ve dinamik bir evrimdir. Bu evrim içte gerçekleşen canlı bir evrimdir.

Zekâ, İçgüdü, Elan Vital, Evrim Sezgi ve Metafizik Arasındaki İlişki

Bergson'un sisteminde içgüdü ve zekâ yeteneklerinin önemi, sağladıkları bilgiler arasındaki farktan kaynaklanmaktadır: Bir tarafta madde vardır ve onun bilgisini araştırmak zorundayız. Buradaki aletimiz zekâdır. Diğer tarafta hayat vardır ve onu da tanımak istiyoruz. Bu tanımadaki aracımız ise sezgidir. Sezgi, içgüdüye muhtaçtır. Çünkü içgüdüde, adeta bir kâhin bilgisi mevcuttur. Ayrıca mekân için zekâyâ, süre için sezgiye; durağan ve sabit durumlar için zekâyâ, oluş ve hareketlilik için sezgi ve bilim için zekâyâ, metafizik için sezgiye başvurmak zorundayız. (Gündoğan, 2007, 63)

Zekâ ve içgüdü, hayatın evrimi boyunca ortaya çıkan iki önemli yetenektir. İkisi de alet yapmak ve kullanmak yeteneği olarak tanımlanır. Ancak ürettikleri ve kullandıkları aletler, birbirinden farklıdır. İçgüdü, organik aletleri, üretir ve kullanırken; zekâ, yapma aletler üretir ve kullanır. İçgüdü ve zekâ, farklı yetenekler olmalarınarağmen yine de birbirlerine muhtaçtırlar ve birbirlerini tamamlarlar. Çünkü her iki yetenek de, ilk zamanlarda iç içe bulduklarından dolayı kendi ortak kaynaklarından bir şeyler saklarlar. "Bunun için de ne saf bir zekâyâ ne de saf bir içgüdüye rastlanamaz." Şuur ve hareketin bitkilerde uyanabileceği, hayvanın da daima bitki hayatına dönme tehlikesi içerisinde bulunabileceği gibi, zekâ ve içgüdü için de, aynı tehlike söz konusudur, Zira, Bergson'un evrim anlayışında geriye gidişlerin ve sapmaların olduğunu biliyoruz. Öyleyse birbiriyle karışmış bir durumda bulunan içgüdü ile zekâ arasındaki fark, bir nispet farkı olarak kalmaktadır. Burada şu soru akla gelebilir: İçgüdü hayvana, zekâ insana mahsus yeteneklerdir. İnsan ile hayvan arasında da bir mahiyet farkı vardır. Aynı fark neden içgüdü ile zekâ arasında da olmasın? Böyle bir soruya Bergson'un cevabı şudur: "İçgüdüünün izlerini taşımayan bir zekâ olmadığı gibi etrafında bir zekâ çevresi bulunmayan bir içgüdü de yoktur. (...) Somut her içgüdü zekâ ile, somut her zekâ da içgüdü ile karışıktır." Öyleyse içgüdü, hayvan ile artık kesintiye uğrayan bir yetenek değil, insanda da devam eden bir yetenektir. Zaten içgüdüden faydalanmayan bir sezgi olmadığı için aksi durumda insanda sezginin açığa çıkması imkânsız olacaktı. (Gündoğan, 2007, 64) Gerek içgüdü gerek zekâ, her ikisi de, bütün evren için olduğu gibi, olmuş-bitmiş şeyler olmadıklarında, daima olmak ve oluşmak üzere bulunan eğilimler olduklarından dolayı haklarında kesin bir tanım yapmak da pek mümkün görünmemektedir. Yine de onların kendilerini gösterme biçimlerinden hareketle fonksiyonlarının ne olduğu konusunda konuşmak mümkündür. (Gündoğan, 2007, 64)

Zekâ, mekân ile bağlantılı düşünülme zorundadır. Hayatın evrim tarihi incelendiğinde, hayatın içinden çıkmış olmasına rağmen zekâ, hayatı düşünmek için yaratılmamıştır. Onun ödevi, "vücudumuzu çevresine uydurmak, dış şeyler arasındaki münasebetleri anlamak ve nihayet maddeyi düşünmektir." Zekânın fonksiyonu, maddi gerçekliği teknik gelişme için kullanmaktır. Hayat yönünde değil ama teknik yönde bir fonksiyonu yerine getiren zekâ, "yapma şeyler vücuda

getirmek ve bilhassa araçlar vasıtasıyla aletler yapmak ve bunları alabildiğine değiştirmek melekesidir, denilebilir. (Gündoğan, 2007, 64-65). Bundan dolayı Bergson'a göre insan zekâsının gösterdiği bütün vasıflar dikkate alınarak insan için “*düşünen insan (homo sapiens) değil, belki yapan insan (homo faber)*” şeklinde bir tanım yapılsa daha yerinde olacaktır. Ancak alet, sadece insan zekâsının üretip kullandıklarından ibaret değildir. Hayvanlar da aletlere sahiptir ve onlar da sahip oldukları aletleri kullanırlar. Hayvanların aletleri, "vücutlarının bir kısmını teşkil eder ve bu aletler, onu kullanmasını bilen bir içgüdü tarafından idare edilirler." (Gündoğan, 2007, 65)

Zekâ ile içgüdünün fonksiyonları farklı olduğu gibi verdikleri bilgiler de birbirinden tamamen farklıdır. Zekâ, insanın düşünme tarzıdır. Bundan dolayı da kavramlar icat eder ve analizler yapar. Nasıl ki içgüdü hayvanın davranışını güdüyorsa; zekâ da, bize kendi davranışımızı gütmek için verilmiştir. İçgüdü, hayat yönünde giderken; zekâ, hayatın sonunda ortaya çıkan bir yetenek olduğu halde hayattan uzaklaşır, evrimi ve hayatı düşünmek için yaratılmamıştır ve dikkatini maddi olanaverir. Görme içgüdüyle, dokunma zekâyla kıyaslanmıştır. Bundan dolayı zekâ, uzaktaki şeylerin bilgisini vermekten uzaktır. (Gündoğan, 2007, 65-66) Zihni bilgi yani zekâ, tekâmül esnasında ve “evrensel şuur” içinde meydana çıkmış aydınlık bir noktadan başka bir şey değildir. İnsanda bile bu aydınlık noktanın etrafında içgüdülerin şuurlarından teşekkül etmiş bir çevre vardır. İçgüdü ise bir sempati demektir. Canlılar sempati sayesinde hayatı doğrudan doğruya biliyor ve onunla kaynaşıyorlar. Zekânın irademizi hapsettiği çemberlerden de içgüdünün duygularıyla kurtuluyor ve ancak bu sayede sembol ve kavramlar âleminden kurtularak kâinatı kendi içinde düşünebiliyoruz. Herhalde içgüdülerin gizli bir bağı bizi varlıkların en küçük şekillerine kadar bağlamıştır. (Bergson, 1986, 16-17)

Hayat evriminin bitkilerden başlayıp hayvanlardan geçen çizgisi üzerinde insan bütün oluşumun gayesidir. Kaynağında ise şuur veya daha doğrusu şuur-üstü şuur “supra-conscience” bulunmaktadır. Bitkiler uyuklayan bir şuura, hayvanlar tabii aletlerini -organlarını- kullanma yeteneği olan içgüdüye, insan ise sun’i aletleri de kullanma yeteneği demek olan zekâyâ sahiptir. Hayat atılımının insana ulaşan çizgisi üzerinde ikiye bölünmesinden asıl realiteyi kavrama gücü olan sezgi meydana geldi. Bergson'a göre sezgi, içgüdünün kendi bilincine varmasıdır. Dolayısıyla sezgide içgüdüsel bir yetenek, bir sempati gizlidir. Sezginin diğer unsuru ise zekâdır. Böylece sezgi, zekâ (zihin) ile içgüdünün (sempati) birleşmesinden “zihni sempati” oldu. Bu sentetik bir yetenektir. (Kök, 2001, 18) Zekâ maddeyi kavrarken hayatı ve süreyi, oluşu anlamakta yetersiz kalmaktadır. Çünkü onun amacı insan için menfaate yönelik alet yapmaktır. Asıl gerçekliği, yani hayatı ise sezgi yoluyla bilebiliriz. Zekâ gerçeği dışından kavrarken, sezgi içten doğrudan doğruya anlama yetisidir. O hâlde zekâ ile maddenin bilgisi, yani bilim, sezgi ile de saf sürenin, oluş ve hayatın bilgisi demek olan felsefe yaparız. Birincisi bize zevk verirken, felsefe sevinci vaat etmektedir. (Kök, 2001, 18)

Metafizik ilmi maddeyle ilişkisi olmayan bir ilimdir. Bu ilmin verilerini araştıran kimsenin, duyu algılarından değil de aklın algılarından hareket etmesi gerekir. Birçok araştırmacı bu konuda yanlışlığa düşerek metafizik bilginin zihinde açık seçik ve de somut bir imajını elde edebileceğini ümit etmektedir. Oysa, Kindi'ye göre; "madde ve maddeyle ilişkisi bulunmayan (akli ve manevi) varlıklara gelince onların asla maddi tasavvurları yoktur, biz onların gerçekliğini zorunlu olarak kabulleniriz. Söz gelimi âlemin ötesinde ne doluluk ne de boşluk, yani ne boşluk, ne de cisim vardır" ifadesi, zihinde hiçbir şey uyandırmaz; zira doluluk ve boşluk kavramlarının duyu algısıyla herhangi bir ilişkisi yoktur ki zihinde imajı olsun. Bu daha önceki önermeler sonucunda aklın zorunlu olarak kabul ettiği bir şeydir. Kuşkusuz, Henry Bergson'un evrim felsefesi, süreyle ilişkili olduğu ve süre de sezgiyle ilişkili olduğundan ötürü, doğal olarak onun evrim anlayışı metafizik bir bakış açısıyla da ilintilidir. (Şulul, 2000, s.14)

Gerçekten de hayat hamlesinin yaratıcı tekâmülü ile canlılar organlaşma ve atılım yaparak oluşuyorlar. Bu oluşumda maddenin bütünü içinde dağınık şekilde hareket eden hayat bazı yerlerde vücut kazanarak önceden hesap edilemeyen sıçramalar yaparak daha yüksek şekillere doğru ilerler ve böylelikle basitten karmaşığa doğru yavaş yavaş türler oluşur. İlk tek hücreli canlılar, sonra yumuşakçalar, sonra omurgalılar oluşmuştur. Hayat daha da ilerleyerek sinir sistemini ve girift beyin kıvrımlarını oluşturur. Nihayet kompleks yapıdaki bilinci oluşturur. Yani evrimin en üst basamağında bilinç sahibi insan vardır. İnsan, maddeyi aşmak ve onun tesirinden kurtulmak için sürekli çalışır durur. İnsan eşyanın sesi, kâinatın kelamıdır. Bu çabası halen de devam etmektedir. Nihayet hayat evrimi insana varınca burada zekâ ve sezgi olmak üzere ikiye ayrılır. (Aslan, 2006, 25-26)

Sonuç

Bu çalışmamızda, Henri Bergson'un felsefesinde önemli bir yer teşkil eden özellikle sezgi ve metafizik bağlamında süre, hayat hamlesi, içgüdü, zeka ve evrim ve gizemcilik gibi temel kavramların karakteristiğini açıklamaya çalıştık. Bergson kendi sezgiciliğiyle insani ve manevi değerleri ön plana çıkararak pozitivist postülatlarına şiddetle karşı gelmeye çalışmıştır. Çünkü Bergson'un sezgiciliğinde metafizik, dinamizm, oluş, hareket, yaratım birçok defa ön plana getirilen kavramlardır. Sezgiciler rasyonalizm ve pozitivism gibi bilgi kanallarından daha ziyade sezgi temelli bir bilgi ya da bilim anlayışını benimserler. İnsan birinci dereceden ve en yetkin bir şekilde kendi bilinç akışını bilebilir. Çünkü genelde sezgici filozoflar insanın doğrudan doğruya ve aracısız olarak ve dolayimsız bir şekilde yalnız insanın kendi tecrübelerini bilebileceğini iddia etmişlerdir. Bu temel kavramların, Bergson'un sezgi eksenli felsefesi ile bir bütünlük arz ettiği bilinen bir durumdur. Özellikle de Henri Bergson'un sezgi temelli epistemolojisini ve ayrıca sezgi bilgisinin imkân ve olanaklarını biraz da onun nazariyesinden vermeye çalıştık. Bergson'un yaşadığı çağdan günümüze fikirlerinin etkisi salt felsefi değil, bunun yanında diğer bilim dallarıyla da

ilintilendirilerek sürmüştür. Özellikle de biyoloji ve matematik alanındaki yeterliliği, güç felsefi sorunların üstesinden gelmesi için O'na bir ilham kaynağı olmuştur. Analitik düşünme yeteneği O'na sezgi, metafizik ve süre gibi önemli kavramların açıklanmasında yol gösterici olmuştur. Bu çalışmanın bir başka yönü de Henri Bergson'un epistemolojisinin metafizik boyutuna vurgu yapılmaya çalışılmasıdır. O'nun düşüncesini orijinal kılan ve sezginin insan gerçekliği içinde nasıl bir değer kazandığı ve serimlendiğini ortaya koyan çözümlenmeleri ele alınıp irdelendi. Nihayet, Bergson'un epistemolojisinin üzerine inşa edildiği sezgi kavramının yaşamı zamanı ve yaşamsal sürecin içindeki fonksiyonu nasıl etkilediği ortaya konuldu.

Kaynakça

- Afşar, T. (2003). Felsefeye Giriş. 365-367 Kocaeli: T.C.K.Ü Yayınları.
- Aslan, C. (2006). HenriBergson'un Din ve Ahlak Felsefesi. 25-26. İstanbul : T.C.M.Ü Sosyal Bimler Enstitüsü.
- (2014, 7 25). Bergson. RetrievedAugust 5, 2018, from [http://: www.forum.felsefe.com](http://www.forum.felsefe.com)
- Bergson, H. (1986). YaratıcıTekâmül. 15- 31. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Cevizci, A. (2007). Felsefe. 177-180. İstanbul: Sentez.
- Cevizci, A. (2005). Felsefe Sözlüğü. 176-1428. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çüçen, A. (2001). Felssfeye Giriş. 212. Bursa: Asa Yayınları.
- Delleuze , G. (2005). Bergsonculuk. (Çev: Hakan Yüceler). 125-126. İstanbul: Otonom Yayınları.
- Erdem, S. (2006). Wittgenstein: Dilin Yörüngesinde Felsefe. 45. Van: Bilge Adam.
- Gündoğan, A. O. (2007). Bergson. 53-94. İstanbul: Say Yayınları.
- Henri- LuisBergson. RetrievedAugust 5, 2018, from[https://: www.britannica.com/biyography/ HenriBergson](https://www.britannica.com/biyography/HenriBergson).
- Honer , M. S. (2003). Felsefeye Çağrı Sorunlar ve Seçenekler. (3rd ed.), 190- 200. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kale, N. (2008). Felsefe. 32. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.
- Kök, M. (2001). Mistik Dünya Görüşü ve Bergson. 18-63. İstanbul: Dergâh Yayınları..Suner, S. (1996). Düşüncenin tarihteki Evrimi. 384. İstanbul: Ebru Kitabevi.
- Şulul, C. (2000). Kindi Metafiziği. 14-15. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Topçu, N. (1998). Bergson. 46. İstanbul: Dergâh .
- Yazıcı, S. (2001). Felsefeye Giriş. 45-46. Ankara: Alfa Yayınları.

**OPSİYON SÖZLEŞMELERİ VE OPSİYON SÖZLEŞMELERİNDEN DOĞAN
KAR/ZARARIN HESAPLANMASI**

**CALCULATION OF PROFIT / LOSS RELATED TO OPTION CONTRACTS
AND OPTION CONTRACTS**

Kudbeddin ŞEKER*
İbrahim ÇEMBERLİTAŞ**
Selahattin ALTUNDAĞ***

Öz

Opsiyonlar, değeri başka bir varlığın değerine bağımlı olarak değişen türev ürünlerdir. Ekonomik gelişmeler ve piyasalardaki uzmanlaşma ile birlikte yatırımcılar için artan risklerin yönetimi önemli hale gelmiştir. Opsiyon piyasalarının büyük bir gelişme göstermelerinin nedenlerinden biri, opsiyonların riski azaltma özelliğidir. Opsiyon piyasaları dünya finansal piyasalarının önemli bir parçasıdır. Ekonomik dinamizm, fon sağlayanlar ve kullananlar arasındaki ilişkinin sağlıklı olması ve katılımcıların faaliyet gösterdiği piyasaların etkinliği ile doğru orantılıdır.

Vadeli işlem piyasaları spot piyasada işlem gören yatırım araçlarının riskinin azalmasına yardımcı olarak bu piyasalarda işlem yapan katılımcı sayısının ve likiditenin artmasına neden olmaktadır. Böylelikle gerek kaynak aktarımı yapanlar gerekse kaynak ihtiyacı olanlar daha düşük işlem maliyetlerine maruz kalmaktadırlar. Türev piyasalar günümüzde en çok hedging (riskten kaçınma) amacıyla kullanılmakta ve spot piyasaların etkinliğine olumlu yönde katkı yapmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada opsiyonlar ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Ayrıca opsiyon sözleşmeler sonucunda oluşan kar veya zararın hesaplanması örneklerle gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Opsiyon Sözleşmeleri, Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası, Kar/Zarar Hesaplama.

Abstract:

Options are derivative products whose value depends on the value of another asset. With the economic developments and specialization in the markets, the management of the increased risks for investors has become important. One of the reasons why the option markets have made great progress is the risk reduction option. Option markets are an important part of the world financial markets. Economic dynamism is directly proportional to the healthy relationship between funders and users and the effectiveness of the markets in which the participants operate.

Futures markets help reduce the risk of investment instruments traded in the spot market and increase the number of participants and liquidity in these markets. In this way, those who are in need of resource transfer and resource need are exposed to lower transaction costs. Derivatives markets are generally used for hedging and they aim to contribute on the efficiency of spot markets in positive meaning. In this study, the options are explained in detail. In addition, calculation of profit or loss resulting from option contracts is shown with examples.

Keywords: Option Contracts, Derivatives Market (VIOP), Profit/Loss Calculator

* Dr., İnönü Üniversitesi, kudbeddinseker@gmail.com - 0000-0001-6705-2890

** Arş. Gör., Dicle Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü, ibrahimceberlitas@hotmail.com - 0000-0002-2489-9060

*** Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, saltundag64@gmail.com

GİRİŞ

Kur riski reel sektörün karlılığını etkiler. Kur riskinden korunmak için reel sektör finansal araçlar kullanır. Reel sektörde kur riskinden korunmak üzere kullanılan finansal araçların başında opsiyon sözleşmeleri gelmektedir. Reel sektör tarafından kullanılan kredilerin vadesi kısa, orta veya uzun olabilir. Krediler Türk Lirası veya yabancı para cinsinden kullanılır. Reel sektörün kur riskine maruz kalmasına sebep iki temel faktör vardır. Birincisi ihracat/ithalat ödemeleri/alacakları nedeniyle, ihracat ve ithalat yapan firmaların taşıdığı kur riskidir. Bu firmaların karlılıkları, kurlardaki dalgalanmalardan önemli ölçüde etkilenmektedir. İkinci neden ise kullanılan kredilerin yabancı para cinsinden olmasıdır. Yabancı para cinsinden kredi kullanma, bu şekilde kullanılan kredilerde faiz oranlarının düşük olmasından kaynaklanmaktadır (Kayahan vd., 2010: 521-524).

Kişi ya da kurumların, sahip oldukları pozisyonlardan kaynaklanan risklere karşı türev ürün piyasalarını kullanarak kendilerini güvence altına almaları işlemine korunma (hedging) denir. Opsiyon sözleşmeleri kullanarak yapılan korunma işlemlerinin bir maliyeti vardır. Bu maliyet opsiyon primi olarak adlandırılır. Volatilité değeri opsiyon primlerini etkileyen en önemli faktördür. Volatilité ile benzer bir kavram olarak bazen varyans da ifade edilmesine rağmen, varyans volatilité olmayıp genellikle risk ölçümünde kullanılır. Volatilité bir risk ölçüsüdür. Volatilitenin artması riskin de arttığını açıklar. (Jorion, 2002: 302).

Firmalar, karşılaştıkları finansal riskleri düşürmek için finansal türev ürünlerinden faydalanırlar. Finansal türevlerin kullanılması ile risk faktörü ortadan kalkmaz. Bununla birlikte finansal türev ürünler riskin el değiştirmesini sağlar. Dolayısıyla finansal araçlar risk ve kazancı, korunma amaçlı (hedge) işlem yapanlardan, spekülâtif amaçlı işlem yapanlara aktarır.

Opsiyon sözleşmeleri taraflara birine seçme hakkı ve zorunluluk getirmektedir. Opsiyon sahibi alma ve satma hakkını belirli bir prim karşılığında elde etmiş olur. Bununla beraber opsiyon sözleşmesinin karşı tarafı da bir borç altına girmiş olur. Bu durumda opsiyon satın alan, sınırlı bir riskle beraber sınırsız bir kâra kavuşur. Fakat opsiyon yükümlüsü ise geliri sınırlı olmasına rağmen sınırsız bir zarar riski altına girmektedir.

Opsiyon sözleşmeleri ile finansal risklere karşı önlem alınmakla birlikte, yapılan bu işlemler sonucunda ortaya kar veya zarar çıkar. Opsiyon işlemleri neticesinde ortaya çıkan kar veya zararın nasıl hesaplanacağı veya vergi matrahına esas tutarın nasıl belirleneceği 1 Seri No'lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde açıklanmıştır.

1. OPSİYON SÖZLEŞMELERİNİN TARİHÇESİ VE TANIMI

1.1. Opsiyonların Tarihçesi

Opsiyon sözleşmelerinin ilk kullanımı Romalılara ve Fenikelilere kadar uzanmaktadır. Bu bölgelerde yaşayanların birbirleriyle opsiyon ticareti yaptığı bilinmektedir. Opsiyonlar eski

Opsiyon Sözleşmeleri Ve Opsiyon Sözleşmelerinden Doğan Kar/Zararın Hesaplanması

zamanlardan beri bilinip, uygulanmaktadır. Opsiyonlar insanların müdahale edemediği dış faktörlerden korunma veya yararlanma ile gelişmiştir. Yunanlı filozof Thales von Milet bugünden belirlenen koşullarla ileriye yönelik bir sözleşme yapma fikrini uygulamaya geçirmiş en önemli örnektir.

Thales aynı zamanda astronomi ile ilgilendiği için, hava şartlarını değerlendirerek bir sonraki mevsimde zeytinin iyi ürün vereceğini tahmin etmiştir. Pres sahipleri hasat mevsiminden önce zeytinlerin preslenmesi için ile anlaşma yapmıştır. Zeytin hasat zamanı ürünün çok olması ile zeytin preslerine talep artmış olduğundan, önceden kiraladığı presleri yüksek fiyatla isteyenlere kiralarak önemli bir kazanç sağlamıştır. Bilinen ilk opsiyon sözleşmesi olarak, Thales'in pres sahipleri ile yaptığı bu sözleşme, kabul edilmektedir (Bak, 2009: 43-44).

Opsiyon kavramı eski Yunan ve Roma'da bilinmesine rağmen gerçek anlamda ilk opsiyon sözleşmeleri uygulamaları 17. Yüzyılda Hollanda'da başlayan lale çılgınlığıyla başlamıştır. Birçok Hollandalı tarafından lale soğanları bu sözleşmelere konu emtia olarak kullanılmıştır. Lale soğanları gerçek değerlerinin bin katına ulaşan fiyatları ile spekülatif bir emtia olarak işlem görmüştür. Bu çok büyük kar marjları karşısında lale üreticileri fiyatların düşmesi halinde alıcıların kar edeceği opsiyon sözleşmeleri satmaya başlamıştır. Ancak fiyatların düşmesiyle sattıkları opsiyonların gereklerini yerine getiremeyen lale üreticileri iflas etmiştir. Bu durum opsiyon sözleşmelerinin bitmesine neden olmuştur. (Yumurtacı, 2012: 6).

Bir grup firma Amerika'da 1900'lü yılların başlarında Satım ve Alım Opsiyonu Broker'ları ve Dealer'ları Derneği'ni (Put and Call Brokers and Dealers Association) kurmuştur (Dönmez v.d., 2002: 119). Opsiyon piyasaları için 1973 yılı bir milad olmuştur. Dünyanın en eski borsası olan Chicago Bord of Trade, hisse senetleri üzerine yazılı opsiyon alım satımını yapmak üzere Chicago Board Options Exchange'i bu yılda açtı. Böylelikle organize edilmiş resmi borsalarda opsiyonlar işlem görmeye başladılar. Organize edilmiş bu borsalarda kısa bir süre sonra tahviller, yabancı para, emtia ve borsa endekslerine dayalı opsiyonlar da yaygın olarak alınıp satılmaya başladılar (Chambers, 2009: 57).

Opsiyon piyasalarının kurumsal yapıya kavuşması ile yatırımcıların ilgisini çekebilmek amaçlı yeni ve karmaşık ürünler 1990'lı yıllarda geliştirilmiştir (Poitras, 2008: 10). Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde, alternatif yatırım piyasaları oluşturmak amacıyla vadeli işlem ve opsiyon borsaları kurulmaya başlanmıştır.

Türkiye'de ise 2002 yılında kurulan ancak 2005 yılında işlem yapmaya başlayan Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş. tarafından opsiyon işlemleri gerçekleştirilmektedir (SPK, 2007: 6).

1.2. Opsiyonların Tanımı

Opsiyon sözleşmesi, iki taraf arasında yapılan ve alıcıya, ödeyeceği belli bir tutar (opsiyon primi) karşılığında, belirli bir vadeye kadar (veya belirli bir vadede), bugünden belirlenen bir fiyat

(kullanım fiyatı) üzerinden opsiyona dayanak teşkil eden bir malı, kıymeti veya finansal göstergesi satın alma veya satma hakkı tanıyan, satıcıya da alıcının bu sözleşmeden doğan hakkını kullanması durumunda sözleşmeye dayanak teşkil eden malı, kıymeti, veya finansal göstergesi satma veya alma yükümlülüğü getiren sözleşmedir ([http://www.borsaistanbul.com/ er.tr.28.10.2018](http://www.borsaistanbul.com/er.tr.28.10.2018)).

Opsiyon sözleşmesi, belirli bir finansal değerin (para, menkul kıymet, finansal araçlar, emtia vs.), gelecekte belirlenen bir tarihte, alınması veya satılması konusunda taraflardan birinin, opsiyon sözleşmenin diğer tarafına bir seçim hakkı tanıdığı bir sözleşme türüdür. Seçim hakkı tanıyan taraf bunun karşılığı olarak da belirli bir bedele (opsiyon primi) hak kazanır (Akçaoğlu, 2002: 28).

Opsiyonlar, geleceğe yönelik hak ihtiva eden finansal sözleşmelerdir ki; opsiyon sahibine, opsiyonun sona erme tarihinden önce, herhangi bir zamanda bir varlığı sabit bir fiyattan alma veya satma hakkı vermektedir.

2. OPSİYONLARLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Opsiyon Tarafları

Opsiyon işlemlerinde alıcı ve satıcı olmak üzere iki taraf vardır. Örneğin satın alma opsiyonunda opsiyon alıcısı belirli bir tarihe kadar belirlenmiş bir fiyat üzerinden bir varlığı satın alma hakkına sahiptir. Buna karşın aynı opsiyon sözleşmesinin satıcısı, belirtilen varlığı alıcı istediği takdirde satmak zorundadır. Satma opsiyonları ise, satın alma opsiyonlarının tersine çalışır. Alıcı ve satıcı gelecekteki fiyat hareketleri konusunda birbirleri ile zıt görüştedir. Aksi halde sözleşme gerçekleşmez. Opsiyon alıcısına opsiyon sahibi de denir.(Ceylan ve Korkmaz, 2012: 529).

2.2. Opsiyon Kullanım Fiyatı

Opsiyon kullanım fiyatı, opsiyona konu olan finansal varlığın sözleşmede belirlenen ve alım satım ya da satıma konu olacak fiyatıdır. Borsa opsiyonlarında bir varlıkla ilgili çok sayıda kullanım fiyatı verilebilmektedir. Verilen bu fiyatlar belirli aralıklarla cari değerin üstünde ya da altında olabilmektedir. Örneğin herhangi bir hisse senedine ait farklı kullanım fiyatlı farklı opsiyonlar yazılabilir. Bunun nedeni opsiyon yazarların beklentilerinin farklı olmasıdır. Kullanım fiyatına göre prim de değişmektedir (Aksoy ve Tanrıöven, 2014:570).

2.3. Opsiyon Fiyatı

Opsiyon tutarı veya opsiyon primi, opsiyon alıcısının, satın alma veya satma hakkını elde edebilmek için, opsiyon satıcısına ödediği tutardır. Opsiyon primi, her bir hisse senedi için belirlenir ve günlük olarak dalgalanma gösterir. Opsiyon fiyatını etkileyen altı değişkenden söz edilebilir. Bu değişkenler şunlardır; sözleşmeye konu olan varlığın piyasa fiyatı, kullanım fiyatı, vadeye kalan süre, sözleşmeye konu olan varlığın fiyatının değişkenliği, risksiz faiz oranı ve kar payıdır (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 317).

2.4. Gerçek Değer

Opsiyon alıcısının hakkını hemen kullanması durumunda elde edeceği kazanç gerçek değer olurken, zaman değeri, opsiyon primi ile gerçek değer arasındaki farktır. Opsiyon primini oluşturan unsurlar gerçek değer ve zaman değeridir. Satın alma opsiyonunda dayanak varlığın cari değeri opsiyonun kullanım fiyatından büyük ise satma opsiyonundadır, küçük ise opsiyon gerçek değere sahip olur. Dolayısıyla varlığın cari değeri ile kullanım fiyatı arasındaki fark gerçek değer olup gerçek değer arttıkça opsiyon primi de artar (Aksoy ve Tanrıöven, 2014: 570).

2.5. Opsiyon İşlem Tarihi

Opsiyon işlem tarihi, opsiyon sözleşmelerinde üzerinde anlaşmaya varılan ve opsiyonun işleme konulacağı tarihtir. Opsiyonun kullanılabileceği en son gün, vade tarihi veya işlem tarihi olarak bilinir. Tezgâh üstü piyasalarda vade tarihi, taraflar arasında belirlenir. Organize opsiyon piyasalarında ise, işlem tarihi belirli vadelerle yapılmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 319).

2.6. Kotasyon

Opsiyon işlemi yapılacak varlıklar belirli şekilde sınıflandırılmaya tabi tutulur. Borsa yönetimi, hisse senedi üzerine yapılacak opsiyon sözleşmelerinde, opsiyon işlemi yapılabilecek hisse senetlerini belirler. Sıralamaya öncelikle büyük şirketlerin hisse senedi konulur. İşletme yöneticilerinin hisse senetlerinin seçiminde hiçbir etkisi yoktur. Hatta hisse senetleri borsada işlem gören yöneticileri, hisse senetleri üzerine opsiyon yazılmasına da karışamazlar. Menkul kıymetler borsalarından farklı olarak, hisse senetleri üzerine çok sayıda opsiyon sözleşmesi yapılabilir (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 320).

3. OPSİYON TÜRLERİ

3.1. Sağladığı Haklar Açısından Opsiyonlar

Opsiyona taraf olanlara sağlanan haklar açısından opsiyonlar satın alma opsiyonu (call option) ve satma opsiyonu (put option) olarak ikiye ayrılmaktadır.

3.1.1. Satın Alma Opsiyonu (Call Option)

Opsiyon alıcısına, herhangi bir varlıktan, önceden belirlenmiş bir tarihte, belirli bir miktarda, belirli bir fiyattan satın alma hakkı tanıyan opsiyon sözleşmeleridir. Bu tür opsiyonlarda opsiyon alıcısının herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Opsiyon satıcısı, alıcının opsiyon hakkını kullanması durumunda, sözleşmede olan opsiyona konu varlığı satmak durumundadır (Civan, 2007: 393).

Bir hisse senedinin satım opsiyonunu alan bir yatırımcı Pazar koşullarına göre oluşan opsiyon primini (fiyatı) ödemek zorundadır. Bu opsiyonu satın almakla bu hisse senedini belirli bir vade için uygulama (anlaşma) fiyatından alma hakkına sahiptir. Buna göre satım opsiyonunu satın alan yatırımcı

eğer opsiyona konu olan malın piyasa fiyatı anlaşma fiyatının altına düşerse opsiyonunu kullanacaktır. Eğer malın fiyatı anlaşma fiyatının üzerine çıkarsa, opsiyonunu kullanıp hisse senedini satın aldığı takdirde zarar edeceğinden, opsiyonunu kullanamayacak, yalnız ödediği primi kaybedecektir (Karan, 2013: 625).

3.1.2. Satma Opsiyonu (Put Option)

Satma opsiyonu, alıcısına veya sahibine, belli bir vade içerisinde veya sonunda, belli bir kıymeti bugünden sabitlenen bir fiyat üzerinden, satma hakkı veren opsiyon türüdür. Satıcı tarafından, opsiyon sözleşmesi ile üstlenilen yükümlülükler yerine getirilmek zorundadır. Satma opsiyonu satın alan kişi, piyasada ilgili varlığın fiyatının düşeceğini tahmin etmektedir. Fiyatın düşmesi durumunda satma opsiyonunu satın alan yatırımcı kar elde eder (Ceylan ve Korkmaz, 2012: 530).

Hisse senetlerini belirlenen fiyat üzerinden satın almak zorunda olan satma opsiyonunun satıcısı, fiyatlar yükseldiğinde alıcının satma opsiyonunu işleme koymayacağını bilir. Satıcı başlangıçta aldığı prim kadar kar elde edecektir. Hisse senedi fiyatlarının düşmesi durumunda, satma opsiyonu işleme konacak ve satıcı, piyasa değerinden daha pahalıya hisse senetlerini satın almak zorunda kalacaktır. Satma opsiyonu satıcısı kısa pozisyon sahibidir (Chambers, 2009: 65).

3.2. Vadelerine Göre Opsiyonlar

Avrupa Tipi Opsiyonlar ve Amerikan Tipi Opsiyonlar olmak üzere dünyada genel olarak iki türde opsiyon işlemi yapılmaktadır. Bunlara ek olarak Leaps'ler ve Flex opsiyonlarda farklı vadeye sahip opsiyon türleri olarak sayılabilir. Leaps'ler CBOE'de 1990 yılından itibaren, Flex opsiyonlar ise 1993 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Dünya üzerinde opsiyon alım ve satımının yapıldığı organize borsalara bakıldığında büyük bir çoğunluğu Amerikan tipi opsiyonlardır. Tezgâh üstü piyasalarda ise çoğunlukla Avrupa tipi opsiyonlar kullanılmaktadır (Gemmil, 1992: 6).

3.2.1. Amerikan Tipi Opsiyonlar

Amerikan Tipi Opsiyonlar, opsiyon sahibine tam bir serbestlik sağlar. Opsiyon sahibi opsiyon sözleşmesi ile kendisine sağlanan hakkı, sözleşmeyi satın aldığı andan vade tarihine kadar herhangi bir tarihte kullanma hakkına sahiptir. Bu tip opsiyonlarda, yatırımcılar açısından, opsiyon hakkının kullanılması aşamasında süre sınırlaması bulunmamaktadır.

3.2.2. Avrupa Tipi Opsiyonlar

Avrupa Tipi Opsiyonlar, opsiyon sahibine tam bir serbestlik sağlamaz. Bu tip opsiyonlarda, opsiyon işlemi neticesinde doğan hak sadece vade sonunda kullanılabilir. Opsiyon hakkının kullanılması aşamasında süre sınırlaması bulunmaktadır.

3.2.3. Leaps

Leaps opsiyonu sahibine, belirli bir hisse senedinden, belirli bir sayıda hisseyi üç yıl içerisinde herhangi bir tarihte kullanma hakkını vermektedir. Opsiyon kullanma hakkı yönünden bakıldığında Leaps, Amerikan tipi opsiyonlara benzemektedir. Opsiyon hakkının kullanılması aşamasında belirli bir süre sınırlaması bulunmaktadır (Korkmaz, 1999: 27).

3.2.4. Flex

Flex (esnek) opsiyonlar, opsiyon kullanıcıları yönünden diğer opsiyonlardan ayrılırlar. Bu opsiyonlar büyük yatırımcılara yönelik opsiyonlardır. Bu nedenle minimum işlem miktarı 10 milyon US\$ olarak tespit edilmiştir. Opsiyon sözleşmesine taraf olan kişiler veya kurumlar S&P 100, S&P 500 veya Russell 2000 endekslerinden biri üzerine işlem yapabilmektedirler. Flex opsiyonlarının en önemli özelliklerinden biri de vadenin taraflar tarafından istenildiği gibi belirlenebilmesidir. Bu da süre yönünde taraflara tam bir serbestlik sağlar (Korkmaz, 1999: 28).

3.3. Egzotik Opsiyonlar

Egzotik opsiyonlar, tezgâh üstü piyasalarda işlem gören, sözleşme şartları tarafların isteğine göre değişebilen opsiyon türleridir. Çok sayıda egzotik opsiyon türü tezgâh üstü piyasalarda işlem görmektedir. Bu tür opsiyonlar; Asya, Bermuda, Limitli, Lookback, Binary ve Gökkuşuğu opsiyonları olarak adlandırılmaktadır.

Egzotik opsiyonlar kişiye özel koşullar sağlayabilmesi nedeniyle, yatırımcılar açısından tercih edilen ve pek çok konuda sayıca fazla alternatif sunabilen opsiyonlar olarak günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Kriz ve belirsizlik dönemlerinde yatırımcı açısından risk daha düşük düzeyde olacaktır. Türkiye gibi siyasal, ekonomik ve uluslararası krizlere açık ve gelişmekte olan ülkelerde, yatırımcıyı risklere karşı koruması ve getirisinin belirgin olması açısından egzotik opsiyonlar güvenilir yatırım araçları olarak değerlendirilmelidir.

Egzotik opsiyonları standart opsiyonlardan üstün kılan en önemli özellikleri, istenilen her ürün veya duruma yönelik sözleşme yapılabilmesidir. Dolayısı ile yatırımcıyı belirli bir kalıba sokmak veya finansal enstrümana yönlendirmekten ziyade, gelecekte gerçekleşmesi muhtemel her durum veya olaya karşı pozisyon almasına olanak sağlamaktadır. Ancak, doğru hesaplanmamış bir süreç veya öngörülemeyen durumlar, egzotik opsiyonların en büyük riskini oluşturmaktadır. Dolayısı ile egzotik opsiyonlar, doğru analiz ve öngörü ile yüksek kazanç sağlayabileceği gibi, aksi durumda yatırımcısının ciddi boyutlarda kaybetmesine neden olacaktır (Öngen, 2015: 234-236).

3.4. Konularına Göre Opsiyonlar

Piyasalar açısından önemli olarak kabul edilen opsiyon türleri aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

3.4.1. Hisse Senedi Opsiyonları

Hisse senedi opsiyonları, opsiyon sahiplerine belirli bir hisse senedini, belirli bir süre içinde önceden belirlenmiş bir fiyattan satın alma ve satma hakkı veren sözleşmelerdir. Bu tür opsiyonlarda, opsiyon sözleşmesine konu olan varlık, hisse senedir. Hisse senedi opsiyonları, opsiyon borsalarında işlem görür. Bu nedenle borsa opsiyonları ile aynı özellikleri taşır.

Hisse senedi opsiyonları daha çok riskten korunmak ve kâr amacıyla kullanılır. Örneğin bireysel bir yatırımcı, kısa bir süre sonra eline büyük tutarda para geçeceğini tahmin etmektedir. Yatırımcı, bu parayı Y hisse senedine yatırmayı planlamaktadır. Ancak para eline geçinceye kadar, Y hisse senedinin fiyatının artacağını tahmin etmektedir. Bu yüzden, fiyatı bugünden sabitlemek için, elindeki sözleşme yatırımcıyı, Y hisse senedinin fiyat artışından kaynaklanabilecek riske karşı koruyacaktır. Eğer beklenen para, yatırımcının eline geçer ve aynı dönemde tahmin ettiği gibi Y hisse senedinin borsada fiyatı yükselirse kâr edecektir. Çünkü satın alma opsiyonu, yatırımcıya hisse senetlerini borsa cari fiyatından daha ucuza satın alma hakkı tanıyacaktır. Böylece yatırımcı, fiyat artışından etkilenmeden Y hisse senedini satın alabilecektir (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 335).

3.4.2. Hisse Senedi Endeks Opsiyonu

Bu opsiyon, borsa fiyat endeksi ile değeri tespit edilen bir hisse senedi portföyünü, önceden belirlenen bir süre ve fiyat üzerinden satın alma veya satma hakkı tanıyan opsiyon sözleşmeleridir (Civan, 2007: 398).

Hisse senedi opsiyonlarından farklı olarak, endeks opsiyonlarında satın alma opsiyonu yazıcısının “endeksi teslim etme” veya satma opsiyonu yazıcısının “endeksi satın alması” söz konusu değildir. Bunun yerine nakdi ödeme söz konusudur. Opsiyon yazıcısı, gerçekleşen endeks değeri ile opsiyonda belirtilen endeks değeri arasındaki farkı opsiyon sahibine öder.

3.4.3. Döviz Opsiyonu

Sabit miktardaki bir parayı belirli miktarda diğer bir para karşılığında önceden belirlenmiş bir fiyattan gelecekte belirli bir tarihte veya bu tarihten önce satın alma ya da satma hakkı veren sözleşmelerdir. Opsiyon alıcısı opsiyon hakkı için bir prim öder ve hakkını kullanmazsa prim satıcıda kalır. Döviz opsiyonu borsada işlem görüyorsa, diğer opsiyonlar gibi standartlaşma söz konusudur. Satın alma ya da satmaya konu olan para Dolar, Euro gibi güçlü paralar olmaktadır (Aksoy ve Tanrıöven, 2014: 586).

Döviz opsiyonlarında prim dolar olarak belirlenir. Ama dolar karşısındaki para birimi esas alınarak para ödenir. Döviz opsiyonları peşin olabileceği gibi gelecek sözleşmelere de dayanabilir. Döviz opsiyonunun fiyatını belirlemede gerçek değer, kurlardaki dalgalanma, vade opsiyonu tipi, işleme konu olan paranın faiz oranı ve kurlarda beklenen prim ve iskonto etkili olmaktadır (Aksoy ve Tanrıöven, 2014:587).

3.4.4. Faiz Opsiyonu

Faiz opsiyonu, opsiyon sahibine herhangi bir tarihten itibaren belli süre ve faiz üzerinden borçlanma ya da borç hakkı veren opsiyonlardır. Faiz taşıyan menkul değerlere dayalı olmaları, önemli bir özellikleridir. Bu tür opsiyonlar kamu borçlanma araçlarına ilişkin olabilir. Ayrıca bu araçlara dayalı futures kontratlara ilişkin olarak da düzenlenebilmekteler.

Devlet tahvili, hazine senedi ve eurodolar futures kontratlar üzerine yazılan opsiyonlar borsalarda en fazla olarak alım satımı yapılan faiz opsiyonlarıdır. Bu finansal varlıkların fiyatları, ilgili oldukları borcun anapara tutarının belirli bir yüzdesi olarak kote edilir. Faiz oranları düştüğünde tahvil fiyatları yükselir. Faiz oranları yükseldiğinde, tahvil fiyatları da düşer. Aksi durumda ise oranları düşerse fonlar tahvile yönelir bunun sonucunda da tahvile olan talep artar ve sonuçta tahvilin fiyatı yükselmiş olur (Chambers, 2009: 87).

3.4.5. Borsa Endeks Opsiyonu

Bu opsiyonlar alıcısına belirli bir borsa endeksini belirli bir fiyattan satın alma ya da satma imkanı sağlar. Nakdi dengeleme yolu ile kapatılmaları endeks opsiyonlarının belirgin bir özelliğidir. Çünkü borsa endeks opsiyonları belirli bir varlığa bağlı olarak işlem görmezler. Bunun yerine, opsiyonun değerine eşit bir paranın nakit olarak transfer edilmesi yoluyla işlem tamamlanır. Cari endeks değeri ile opsiyon endeks değeri arasındaki fark, opsiyon değeridir (Chambers, 2009: 89).

3.5. Getirilerine Göre Opsiyonlar

Opsiyonlar alıcısına sağladığı gelire göre karda, zararda ya da başa baş opsiyonlar olarak ayrılmaktadır. Kullanım fiyatı ile cari değer arasındaki ilişki opsiyonun tarafları açısından avantajlı ya da dezavantajlı olabilir. Avantajlı olduğunda opsiyon karda, dezavantajlı olduğunda opsiyon zararda olarak ifade edilir. Örneğin, satın alma opsiyonlarında kullanım fiyatının opsiyonun dayandığı varlığın cari değerinin altında olması halinde, satma opsiyonlarında ise üstünde olması halinde kardadır. Tam tersi durumda da opsiyon zararda olacaktır. Kullanım fiyatı ile cari değer eşit olması halinde opsiyon başabaş demektir. Kullanım fiyatı ile dayanak varlığın cari fiyatı arasındaki ilişkiye göre alım ve satım opsiyonlarının kar zarar durumu aşağıdaki gibi olacaktır (Aksoy ve Tanrıöven, 2014: 578).

Durum	Alım Opsiyonu	Satım Opsiyonu
Kullanım Fiyatı, Cari Fiyattan Büyükse	Zararda	Karda
Kullanım Fiyatı Cari Fiyat'tan Küçükse	Karda	Zararda
Kullanım Fiyatı Cari Fiyat'a Eşitse	Başa baş	Başa baş

4. OPSİYON STRATEJİLERİ

Opsiyon işlemlerinin alım ve satımına ilişkin olarak birtakım stratejiler takip edilmektedir. Opsiyon stratejilerinin çeşitleri, çoğunlukla birden fazla opsiyon sözleşmesi kullanılarak oluşturulmaktadır. Yatırımcılar, birden fazla opsiyon sözleşmesini beraberce kullanarak, risklerini sınırlama ya da düşük maliyetle yüksek getiriler kazanma avantajlarına sahip olabilmektedirler (Yumurtacı, 2013: 10). Opsiyon yatırımcısının uygulayabileceği stratejiler; spreads, straddle, straps, strips ve strangles olmak üzere beş temel stratejiden oluşmaktadır.

4.1. Spreads

Spread; aynı anda vadeleri veya kullanım fiyatları farklı olan opsiyonlardan birinin alınıp diğerinin satılması anlamını taşımaktadır (Dönmez v.d., 2002: 140). Bu, riski sınırlayan bir işlem olmakla beraber, karın yükselmesini de sağlamaktadır. Riskin azaltılması, bir pozisyonda alıcı, diğerinde satıcı olmakla gerçekleştirilmektedir. Opsiyon işleminde hisse senedi fiyatlarında olacak bir düşüş nedeniyle uzun pozisyonda (alıcı) oluşabilecek kayıp, kısa pozisyonda (satıcı) elde edilebilecek gelire karşılanabilir. Karın zarardan fazla olup, olmayacağı call opsiyonun değişkenliğine bağlıdır. Boğa Spreadi (Bull Spreads), Ayı Spreadi (Bear Spreads) ve Kelebek Spreadi (Butterfly Spreads) şeklinde Spreadler bulunmaktadır.

4.1.1. Boğa Spreadi (Bull Spreads)

Boğa spreadi, spread stratejileri arasında en yaygın olanlardan biridir. Bull call spread'de; dayanak varlık üzerine yazılmış kullanım fiyatı belli bir opsiyon alınırken diğer yandan daha yüksek kullanım fiyatlı aynı dayanak varlık üzerine yazılmış bir alım opsiyonunun satılması sağlanmaktadır. Her iki opsiyonun kullanım tarihlerinin aynı olması bu stratejinin özelliğidir. Bu stratejide alınan alım opsiyonu parada, satılan alım opsiyonu ise para dışı olmaktadır. Kullanım fiyatının yükselmesiyle birlikte alım opsiyonunun fiyatı düştüğünden, satılan opsiyonun değeri alınan opsiyonun değerinden daha düşük olur ve bu sebeple bu strateji bir başlangıç sermayesi gerektirmektedir (Yumurtacı, 2013: 10).

4.1.2. Ayı Spreadi (Bear Spreads)

Bear call spread stratejisinde; opsiyona konu dayanak varlık üzerinde opsiyon işlemleri eşzamanlı olarak yapılır. Süreçte belirli bir kullanım fiyatlı alım opsiyonu alınıp, aynı hisse senedi üzerine yazılmış daha düşük kullanım fiyatlı farklı bir alım opsiyonu satılır. Başka bir ifadeyle; para dışı bir alım opsiyonu alınıp, parada bir alım opsiyonu satılır. Her iki opsiyonun kullanım tarihleri aynı olmaktadır. Bear call spread stratejisi kullanan bir yatırımcıyla bir alım opsiyonu satıcısının beklentileri aynı olup, ikisinde de piyasa düşüşünden kar amaçlanmaktadır. Alım opsiyonu satıcısının karı sınırlı olup zararı sınırsız olabileceken, bear call spread stratejisinde ise kar ve zarar sınırlı olur (Yumurtacı, 2013: 10-14).

4.1.3. Kelebek Spreadi

Kelebek spreadi, iki alış opsiyonu alıp beklentinin gerçekleşmesi durumunda iki alış opsiyonunun satılması işlemidir. Bu işlemde süreç, biri düşük kullanım fiyatlı diğeri ise yüksek kullanım fiyatlı olmak üzere iki alış opsiyonu satın alıp, her iki kullanım fiyatı arasındaki bir kullanım fiyat üzerinden iki alış opsiyonu satılması olarak işlemektedir. Bu stratejiyi uygulayacak olan yatırımcı, piyasadaki fiyat değişiminin belirli bir aralıkta kalacağı beklentisine sahip olmaktadır. Yatırımcı beklentisinin gerçekleşmemesi durumunda karşılaşılabileceği zararı sınırlamak arzusunda. Bu strateji, sadece alım veya sadece satım opsiyonları kullanılarak iki şekilde oluşturulabilmektedir (Civan, 2007: 413).

4.2. Straddle

Kullanım fiyatı ve vade tarihi aynı olan bir alım ve bir satım opsiyonunun alınması veya satılması şeklinde oluşturulur. Yatırımcının aşağı ve yukarı yönlü dalgalanmalar beklemesi, fakat yönünü kestirmemesi durumunda uygulanan bir stratejidir. Straddle fiyatlarındaki hem düşüş hem de yükselişten kârlı çıkma imkânı sağlarken opsiyon alıcısı fiyatlarda aşırı değişim, satıcı ise normalden düşük değişim beklememektedir (Aksoy ve Tanrıöven, 2014: 589).

Piyasadaki hisse senedi fiyatları opsiyon anlaşmasındaki fiyattan düşük de olsa yüksek de olsa bir straddle pozisyonu sahibi kâr elde edebilmektedir. Diğeri bir deyişle straddle yatırımcıya çifte koruma sağlamaktadır.

4.3. Straps ve Strips

Straps, iki call opsiyon ve bir put opsiyonun kombinasyonudur. Straps yatırımcının uygulama fiyatları ve vadeleri aynı olan iki adet alım opsiyonu ve bir adet satım opsiyonunu aynı anda satın almasıdır. Strips ise iki put opsiyon ve bir call opsiyonun kombinasyonudur. Strips işleminde; opsiyona konu dayanak varlık üzerinde yatırımcının uygulama fiyatları ve vadeleri aynı olan bir adet alım opsiyonu ve iki adet satım opsiyonunu aynı anda satın almasıdır (Ersan, 1997: 123).

4.4. Strangles

Bir strangle, kullanım fiyatları farklı olan alım ve satım opsiyonlarının satın alınmasıdır. Strangle vadeleri aynı, kullanım fiyatları farklı bir alım ve bir satım opsiyonunun alınması veya satılması ile oluşturulmaktadır. Bu stratejinin pergel (straddle) stratejisinden farkı, opsiyonların kullanım fiyatlarının farklı olmasıdır. Yatırımcılar, bu opsiyonların ikisini aynı anda satın alırlarsa uzun pozisyonlu çanak, aynı anda satarlarsa kısa pozisyonlu çanak stratejisi uygulamış olurlar. Pergel stratejisinde kullanılan başa baş opsiyonlar yerine, bu stratejide para dışı opsiyonların kullanılması, opsiyon primlerinin daha düşük olması anlamını taşımaktadır. Maliyetin daha düşük olması çanak stratejisinin bir avantajı olarak görülebilmektedir (Yumurtacı, 2013: 22).

5. OPSİYONLARIN FİYATLANDIRILMASI

5.1. Opsiyon Fiyatını Etkileyen Faktörler

Opsiyon fiyatını etkileyen altı faktör bulunmaktadır. Bunlar; cari hisse senedi fiyatı, kullanım (uygulama) fiyatı, vadeye kalan süre, hisse senedi fiyatının değişkenliği, risksiz faiz oranı, kâr payı gibi faktörlerdir.

5.1.1. Cari Hisse Senedi Fiyatı

Opsiyon fiyatı, opsiyonun ilgili olduğu varlığın fiyatındaki değişmelere bağlı olarak değişecektir. Bir call opsiyonu için, ilgili varlığın fiyatı arttıkça diğer faktörler özellikle de kullanım fiyatı sabit kalmak koşuluyla opsiyonun da fiyatı artar. Diğer taraftan ilgili varlığın fiyatındaki artışlara bağlı olarak put opsiyonun fiyatı azalır. Bununla birlikte kullanım fiyatı ise opsiyonun vadesi boyunca sabittir (Chambers, 2009: 92).

5.1.2. Kullanım Fiyatı

Alım opsiyonunun primi dayanak varlık fiyatının artmasına bağlı olarak artar. Uygulama fiyatı yüksek olduğunda getiriye azaltır. Uygulama fiyatı yüksek olan opsiyonların primi düşük olur. Satım opsiyonlarında ise elde edilen getiri uygulama fiyatının dayanak varlığın fiyatını aşan kısmıdır. Bundan dolayı opsiyonlardan uygulama fiyatı yüksek olanların primleri de yüksek olur (Batak, 2010: 55).

5.1.3. Vadeye Kalan Süre

Opsiyon konusu varlığın fiyatında dalgalanma, opsiyonun vadesine kalan süre ile yakından ilgilidir. Opsiyonun vadesine kalan süre uzun olduğu sürece, opsiyon konusu varlığın fiyatında dalgalanma ihtimalini artırır.

Opsiyonun dayanak varlık fiyatını tahmin etmek vadeye kalan süreye bağlıdır. Vadesi kısa bir sürede sona erecek bir opsiyonun dayanak varlık fiyatını tahmin etmek daha kolaydır. Vadesi daha uzun bir süre sonra sona erecek olan opsiyonda ise fiyat değişmelerinin belirsizliğinden dolayı dayanak varlık fiyatını tahmin etmek daha zordur. Bu durum vadenin uzamasının opsiyonun riskini artıracığı, dolayısıyla fiyatının artacağı sonucunu doğurur (Batak, 2010: 56-57).

5.1.4. Hisse Senedi Fiyatının Değişkenliği

Hisse senedi fiyatının değişkenliği, hisse senedi fiyatının sonraki dönemlerde göstereceği hareketliliği ölçmekte kullanılan bir yaklaşımdır. Gelecekte hisse senedi fiyatında olacak artışlar veya azalışlar göz önünde bulundurulur. Bu artış ve azalışlara bağlı olarak hisse senedi fiyatındaki değişkenlik seviyesi arttığı takdirde hisse senedinin iyi veya kötü yönde gelişmesi de artmaktadır. İyi ve kötü sonuçlar birbirlerini karşılayacağından bu gelişmeler hisse senedi sahibi için büyük bir değişiklik oluşturmayacaktır. Fakat call veya put opsiyon sahibi için durum değişmektedir. Call

opsiyon sahibi fiyat artışlarından kazanırken, fiyatlar düştüğünde kaybedecektir. Ancak kaybedeceği tutar yalnızca başlangıçta ödemiş olduğu opsiyon primi kadar olacağından bu kaybı sınırlı olacaktır (Chambers, 2009: 93).

5.1.5. Risksiz Faiz Oranı

Risksiz faiz oranındaki değişimler opsiyonların fiyatlarını etkilemektedir. Risksiz faiz oranında meydana gelen artışlar, opsiyonların uygulama fiyatlarının bugünkü değerinin düşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, artan faizler, satım opsiyonlarının fiyatını düşürürken, alım opsiyonlarının fiyatını yükseltmektedir.

5.1.6. Kar Payı

Kar payı faktörü, doğal olarak sadece hisse senedi ve endeks üzerine yazılan opsiyonların fiyatlarını etkilemektedir. Kar payı ödemesi hisse senedi fiyatlarını düşürür. Hisse senedi fiyatlarının düşmesi sonucu alım opsiyonu fiyatlarında düşme, satım opsiyonu fiyatlarını yükselme olacaktır. Fakat bu durum kar dağıtımından hemen önceki bir zaman diliminde geçerli olabilecektir. Söz konusu hisse senedi üzerine satın alınan opsiyonun değeri, hisse senedi ile ilgili yapılan kâr dağıtımı sonucunda azalmaktadır (Çiloğlu, 2012: 18).

5.2. Opsiyon Fiyatlama Modelleri

5.2.1. Black – Scholes Opsiyon Fiyatlama Modeli

Black, Scholes ve Merton'un oluşturduğu opsiyon fiyatlama modelinin, tüm opsiyon işlemcileri tarafından tercih edilmesinin nedeni, ortak kabul görmüş varsayımları açısından fayda sağlamasıdır. Black-Scholes fiyatlama modeli formülüne duyulan eleştirilere rağmen, belirli bir limit içerip öngörü sağlamayı kolaylaştırdığından işlemciler tarafından kullanılmaktadır.

Ortak olarak kabul edilebilir bir opsiyon fiyatına sahip olma Black-Scholes fiyatlama modeli ile mümkündür. İşlemciler bu basit modele ek olarak bazı bilgi bazlı değişimler olan parametreleri eklemiştir. Örneğin modele; oynaklığın volatilitesi, sıçrama faktörü, faiz oranları ile baz mal arasındaki korelasyon ve baz malın fiyat değişimlerine uygulanan değişik istatistiksel değişimler eklenmiştir (Kabakçı, 2012: 88).

Black – Scholes modeli, Avrupa tipi kâr payı ödemeyen hisse senedinin söz konusu olduğu opsiyonların fiyatlandırılmasına yönelik olarak dizayn edilmiştir. Ancak zaman içinde bazı akademisyenler diğer opsiyonların fiyatlarının tespitine imkan tanıyacak şekilde modeli geliştirmişlerdir. Örneğin, Amerikan tipi ve kâr payı ödeyen hisse senedi ve opsiyon konusunu teşkil eden döviz ve futures opsiyonları gibi. Bu model, yatırımcıya pozisyonun riskini yönetmek için bilgi sağlamaktadır (Black ve Scholes, 1973: 640).

5.2.2. Binomial (İki Terimli) Opsiyon Fiyatlama Modeli

1979 yılında John Cox, Stephen Ross ve Mark Rubinstein tarafından geliştirilmiştir. Bu model Amerikan tipi opsiyonları değerlemede daha sağlamdır. Binomial model, vadeye olan süreyi, her birinde varlık fiyatlarının aşağı veya yukarı hareket edeceği basamaklara bölmektedir. Her basamakta oluşan muhtemel hareketler, opsiyona konu finansal varlığın opsiyon süresi boyunca alabileceği fiyatları temsil eden bir binomial ağaç oluşturmaktadır (Hitchner, 2003: 927).

5.3. Opsiyon Fiyatlarının Duyarlılığı

5.3.1. Delta

Delta, opsiyona dayanak finansal varlık fiyatının bir birim değişmesi sonucunda opsiyon priminin ne kadar değişeceğini gösterir. Bu oran yüzde olarak ifade edilir. Örneğin delta %50 ise dayanak varlık fiyatındaki 1 birimlik artış veya azalış opsiyon primini 0,5 birim artıracak veya azaltacaktır. Vadede opsiyon karda ise 1, zararda ise delta 0 olmaktadır.

Delta, ayrıca opsiyon modelinde hedge rasyosudur. Dolayısıyla delta, risksiz hedge elde edilmesi için kısa pozisyonu alınan her hisse senedi opsiyonu için elde tutulması gereken (opsiyona konu olan) hisse senedi sayısına eşittir (Hull, 1995: 252).

5.3.2. Theta

Opsiyon işlemcileri tarafından kullanılan diğer bir duyarlılık ölçütü theta; opsiyon vadesinin bağlı olarak opsiyon fiyatındaki değişim oranıdır. Opsiyon fiyatının zaman boyunca ne kadar değer kaybedeceği theta ile ölçülür. Satıcı için opsiyonun zaman değerinin azalması, bir opsiyon satıldığında avantajlıdır. Bu yüzden, opsiyon alıcısı negatif thetaya sahipken, opsiyon satıcısı pozitif thetaya sahiptir (Çiloğlu, 2012: 20).

Theta opsiyon fiyatının opsiyon vadesine göre değişiminin ölçüsüdür. Vadeye bir gün yaklaşılması halinde opsiyon fiyatının ne kadar azalacağını ölçer. Genel olarak eksi değer ile ifade edilir (Hull, 1995: 343).

5.3.3. Gamma

Opsiyon konusu varlığın veya ekonomik göstergenin fiyatındaki bir birim değişimin, opsiyon deltasında meydana getireceği değişimin ölçüsüdür. Gamma deltanın duyarlılığını ölçmektedir. Vadeye kalan süre kısaldıkça gamma 0'a yaklaşır. Uzun vadeli opsiyonlarda gamma değeri daha yüksek olmakta ve başabaş opsiyonlarda maksimum düzeye ulaşmaktadır. Gamma eğer pozitif değer alırsa varlık fiyatının artışı deltayı artırırken azalışı düşürür (Batak, 2010: 59).

5.3.4. Vega

Dalgalanma oranı vega; varlığın, belli zaman içerisinde fiyatının değişim yönü fark etmeksizin fiyatın bulunduğu seviyeden ne kadar yukarıya gidebileceğini ifade eder. Dalgalanma arttıkça,

Opsiyon Sözleşmeleri Ve Opsiyon Sözleşmelerinden Doğan Kar/Zararın Hesaplanması

dayanak varlık fiyatlarını opsiyonu gerçek değerli yapacak seviyeye getirme ihtimali artar. Dalgalanmanın artması sonucu opsiyon primi, opsiyonun alım veya satım opsiyonu olduğu fark etmeksizin artar. Dalgalanmanın azalması sonucunda ise opsiyon primi azalır (Yalçın, 2012: 278).

5.3.5. Lambda

Dayanak varlık fiyatındaki değişim ile opsiyon fiyat arasındaki ilişki lambda ile ölçülmektedir. Delta, mutlak değişimler arasındaki ilişkiyi ölçerken, lambda yüzde değişimler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yaramaktadır. Örneğin dayanak varlığın fiyatı %1 artarken, opsiyon fiyatındaki yüzde artış lambda olarak ifade edilmektedir. Lambda değerine dayanak varlık fiyatının opsiyon fiyatına oranının delta ile çarpılması ile ulaşılabilmektedir (Bolak, 1998: 136).

5.3.6. Rho

Rho, risksiz faiz oranında olacak bir birimlik artışa karşın opsiyon fiyatında gerçekleşecek değişikliğin ölçüsüdür. Alım opsiyonları için pozitif değerler alırken satım opsiyonları için negatif değerler almaktadır. Uzun dönemli opsiyonlar, kısa dönemli opsiyonlara nazaran daha yüksek rho değerlerine sahiptir. Faiz oranı, fiyatı en az etkileyen fiyatlama modeli girdisi olarak kabul edilmektedir (Williams ve Hoffman, 2000: 101).

6. TÜRKİYE'DE VADELİ İŞLEM VE OPSİYON PİYASASI

Geçmiş çok eskilere dayanan vadeli işlem piyasaları günümüzde piyasalar açısından önemli problemler arasında yer alan belirsizliklerin ortadan kaldırılması ve fiyat dalgalanmalarına karşı riskten korunma konularında sağlamış olduğu başarı ile esas gelişimini son yarım yüzyıl içerisinde gerçekleştirebilmiştir. Giderek dünya çapında önem kazanmaya başlayan vadeli işlem piyasaları beraberinde getirmiş olduğu fonksiyonlar ile tüm dünya tarafından tercih edilen bir risk kapatma aracı olmuştur (Sabuncu, 1996: 5).

Genel anlamda vadeli işlem; esas olarak nitelikleri belirlenmiş standart bir malın gelecekteki belirli bir fiyat üzerinden tesliminin sağlanmasını kayıt altına sözleşmelerin alınıp satılması demektir. Bu sözleşmelerin tarihi, fiyatı, miktarı standart normlara göre önceden, bir başka deyişle sözleşme imzalanırken hükme bağlanmaktadır (Sayılın, 2004: 282). Kısaca vadeli işlemler, belirli vadede önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikteki ekonomik veya finansal göstergenin, sermaye piyasası aracının, malın, kıymetin, madenin ve dövizin alınıp satılmasını kapsamaktadır.

Vadeli işlem piyasaları ise, bir varlığın (tarımsal mal, değerli maden, döviz, hazine bonusu, devlet tahvili, borsa endeksi) taraflar arasında yapılan anlaşma sonucu gelecekte belirli bir tarihte ve önceden belirlenmiş fiyat üzerinden teslim edilmek üzere alım satım sözleşmelerinin yapıldığı ve bu sözleşmelerin el değiştirdiği piyasalardır (Karlı, 1994: 229).

Türkiye’de ilk vadeli işlemler 1997 yılında İstanbul Altın Borsası’nda yapılmaya başlanmıştır. Bunu takiben, dalgalı kur rejimine geçilmesi sonrası İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) bünyesinde 15.08.2001 tarihinde döviz üzerine vadeli işlem sözleşmeleri işleme açılmıştır.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası AŞ, (VOB) Sermaye Piyasası Kurulu’nun 17.08.2001 tarihli ve 9/1101 sayılı Kararına dayanan, Devlet Bakanlığı’nın 03.09.2001 tarihli ve 2381 sayılı yazısı üzerine, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 40’ıncı maddesine göre, 19.10.2001 tarih, 24558 Sayılı Resmi Gazete ’de yayınlanan 2001/3025 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan ülkemizdeki ilk özel borsa kuruluşudur. Borsa, 04.07.2002 tarihinde Ticaret Siciline tescil edilmiş, 04.02.2005 tarihinde faaliyete geçmiştir. Böylece Türkiye’de türev ürünlere dayalı sermaye piyasası araçlarının işlem görebileceği piyasaları oluşturmak, geliştirmek, piyasanın güven ve istikrar içinde faaliyette bulunabileceği bir ortam sağlamak gibi amaçlar doğrultusunda İzmir’de Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) kurulmuş, Borsa 4 Şubat 2005 tarihi itibarıyla faaliyet göstermeye başlamıştır.

İzmir’de faaliyet gösteren Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) ile Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (VİOP) alım satım platformları birleşme süreci 5 Ağustos 2013 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Bu birleşmenin ardından Türkiye’deki tüm vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, VİOP çatısı altında tek bir platformda işlem görmeye başlamıştır.

VOB’ un faaliyete geçmesiyle birlikte finansal sistemin önemli bir unsuru daha tamamlanmış, reel sektör ve finans sektörü açısından gerek yurtiçi, gerekse yurtdışı piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalara karşı korunma imkânı sağlanmıştır (Kayhan ve Okur, 2017: 4).

VİOP Türkiye’nin ve dünyanın önde gelen bankalarından Koçbank A.Ş., (Yapı ve Kredi Bankası), Akbank T.A.Ş., Garanti Bankası T.A.Ş., Türkiye Sanayi ve Kalkınma Bankası A.Ş., İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Takas ve Saklama Bankası A.Ş.’nin yanı sıra Türkiye’de yatırım şirketleri denildiğinde akla gelen İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ve Vakıf Yatırım Menkul Değerler A.Ş.’nin danışmanlığında ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, İzmir Ticaret Borsası, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği aracılığı ile desteklenen çok değerli bir kuruluştur.

Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası ürünlerinin kullanımının yatırımcıya birçok yararı bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Kaldıraç Etkisi: Kaldıraç etkisi finansal para piyasalarında düşük teminat ile yüksek sermaye ile pozisyon alma ve yatırımın yüksek risk ile karşılığında yüksek getiri elde edebilme imkanına sahip olunmasına imkan sağlamaktadır. Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasasında kaldıraç etkisi ile yatırımcıya sözleşmenin değeri kadar yatırım yapmadan, (sadece belirlenen oranda ödenen başlangıç teminatı ile) kredili alış ve açığa satış işlemlerinde olduğu gibi büyük pozisyonlar alınabilmesine imkân verilmektedir. Sözleşme değerinin yaklaşık onda biri oranda başlangıç teminatı yatırılarak yatırım yapılan ilgili yatırım aracından kar veya zarar elde edilebilmektedir.

Opsiyon Sözleşmeleri Ve Opsiyon Sözleşmelerinden Doğan Kar/Zararın Hesaplanması

Açığa Satış Kolaylığı: Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası yatırımcıya açığa satış imkânı tanımaktadır.

Portföy Çeşitliliği: Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasasında bulunan sözleşmeler portföy yöneticilerine, risklerini etkin bir şekilde alternatif yatırım araçlarına dağıtma ve portföylerini çeşitlendirme imkânı sağlamaktadır.

Korunma (Hedging): Vadeli işlemler sözleşmelerinin kullanılması ile üretici, ithalatçı, ihracatçı, yatırımcı ve tüm reel sektör için faiz, kur, fiyat riskine karşı korunma imkânı sağlanır.

Teminatların nemalandırılması: Yatırımcı tarafından vadeli işlem sözleşmesi almak için Türk Lirası olarak gönderilen teminat tutarları Takasbank tarafından nemalandırılmaktadır (Öztürk, 2017: 33-34).

7. OPSİYON SÖZLEŞMELERİNDEN DOĞAN KAR/ZARARIN HESAPLANMASI

Opsiyon sözleşmeleri, belirli bir miktardaki varlığı (fiziksel emtia veya finansal varlık) gelecekte belirli bir tarihte belirli bir fiyattan satma veya satın alma hakkı sağlayan sözleşmelerdir. Opsiyon primi, opsiyon sözleşmelerinde, satma veya satın alma hakkını alan tarafın bu hakkı satan tarafa yaptığı ödemedir. Opsiyon priminin kesinleşme tarihi, kurumlar vergisi mükellefleri açısından tahakkuk esas gereği, opsiyon sözleşmesinde belirtilen hakkı satan tarafça opsiyon hakkının satışı karşılığında alınan bir bedel olarak sözleşmenin düzenlendiği tarihtir. Opsiyon sözleşmesinden elde edilen gelir, sözleşmenin düzenlendiği tarih itibarıyla dikkate alınacaktır.

Örnek 1: (A) Kurumu 14/01/2018 tarihinde (B) Bankası ile yapmış olduğu 6 ay vadeli EURO alım opsiyon sözleşmesinde alım hakkını alan taraf olup bu sözleşmeye ilişkin veriler aşağıdaki gibidir:

Sözleşmenin Tutarı	: 2.000.000 EURO
Vadenin Tarihi	: 14/07/2018
Sözleşme Tarihinde Kur Fiyatı	: 4,6528
Opsiyon Kur Tutarı	: 4,9500
Vadede Spot Kuru Tutarı	: 6,1622
Opsiyon Primi	: 20.000 EURO (2.000.000 x%1)
Sözleşmeden Doğan Kâr/Zarar	=2.000.000 EURO x (6,1622 –4,9500) =2.424.400.-TL

Bu durumda, (A) Kurumunca ödenen opsiyon primi (20.000 x 4,6528=) 93.056.-TL opsiyon primi sözleşmenin vade tarihi itibarıyla muhasebe kayıtlarında gider olarak dikkate alınacaktır.

(A) Kurumu lehine opsiyon sözleşmesinden doğan 2.424.400.-TL kâr tutarı ise (B) Bankası tarafından nakit olarak ödendiğinden, bu tutar sözleşmenin vade tarihi itibarıyla (A) gerçekleşmiş olduğundan Kurumunun kazancına dahil edilecektir.

Aynı şekilde, (B) Bankasınca tahsil edilen opsiyon primi (93.056.-TL) sözleşme tarihi itibarıyla muhasebe kayıtlarında gelir olarak dikkate alınacaktır. Ayrıca, opsiyon sözleşmesine bağlı olarak doğan 2.424.400.-TL'lik zarar tutarı sözleşmenin vade tarihi itibarıyla kurum kazancının tespitinde zarar olarak dikkate alınacak ve kurumun vergi matrahına esas kazancından indirilecektir.

Örnek 2: Dar mükellef (F) Kurumu 15/08/2017 tarihinde tam mükellef (D) A.Ş. ile yapmış olduğu 4 ay vadeli USD alım opsiyon sözleşmesinde alım hakkını satan taraf olup bu sözleşmeye ilişkin veriler aşağıdaki gibidir:

Sözleşme Tutarı	: 5.000.000 USD
Vade Tarihi	: 15/11/2017
Sözleşme Tarihindeki Kur	: 3,5275
Opsiyon Kuru	: 3,7984
Vadede Spot Kur	: 3,6867
Opsiyon Primi	: 50.000 USD (5.000.000x%1)
Sözleşmeden Doğan Kâr/Zarar	=5.000.000 USD x (3,7984-3,6867)=558.500.-TL

Bu durumda, dar mükellef (F) Kurumuna (D) A.Ş. tarafından ödenen (50.000 x 3,5275=) 176.375.-TL opsiyon primi sözleşmenin vade tarihi itibarıyla muhasebe kayıtlarında gider olarak dikkate alınacaktır.

(D) A.Ş.'nin sözleşme vadesinde oluşan spot kurun sözleşme kurundan düşük olması nedeniyle bu alım opsiyonu hakkını kullanması durumunda 558.500.-TL zarar ortaya çıkacağından opsiyon hakkı kullanılamayacak olup, zarar tutarı ödediği opsiyon primi ile sınırlı kalacaktır.

Öte yandan, opsiyon sözleşmesinin teslimat ile sonuçlanması halinde, yapılan işlem esas itibarıyla bir varlığın satışı işleminden farklı olmayacaktır. Bu nedenle sözleşmenin vade tarihi itibarıyla alınan veya satılan varlıkların sözleşmedeki opsiyon kuru ile kayıtlara intikal ettirilmesi gerekmektedir.

Opsiyon sözleşmesi ile elde edilen sözleşmeye konu varlığın alım veya satım hakkının kullanılması durumunda;

Alım opsiyonunda, sözleşme uyarınca alım hakkını alan tarafça sözleşmeye konu varlık için ödenen tutar sözleşmeye konu varlığın maliyet bedelini oluşturacaktır. Alım hakkını satan tarafça sözleşmeye konu varlık için tahsil edilen tutar ise sözleşmeye konu varlığın satış bedelini oluşturacaktır.

Satım opsiyonunda, sözleşme uyarınca satım hakkını alan tarafça sözleşmeye konu varlık için tahsil edilen tutar sözleşmeye konu varlığın satış bedelini oluşturacaktır. Satım hakkını satan tarafça sözleşmeye konu varlık için ödenen tutar ise sözleşmeye konu varlığın maliyet bedelini oluşturacaktır.

Opsiyon sözleşmesinin verdiği hakkın kullanılmaması durumunda ise sözleşmeye istinaden herhangi bir kâr veya zararın doğması söz konusu olmayacaktır.

Opsiyon Sözleşmeleri Ve Opsiyon Sözleşmelerinden Doğan Kar/Zararın Hesaplanması

Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsasında işlem yapan müşterilerin teminat hesaplarında bulunan nakdi teminatların TAKASBANK tarafından nemalandırılması sonucu elde edilen gelirler de genel hükümler çerçevesinde kurum kazancına dahil edilmesi gerekmektedir (Seri No:1, Kurumlar Vergisi Genel Tebliği.)

SONUÇ

Türev Piyasalar yüzyıldan fazla süredir batı ülkelerinde aktif olarak kullanılmaktadır. Vadeli işlemler gelişen dünya koşullarına en hızlı adapte olan ve kullanımı her geçen gün artan yatırım araçlarıdır.

Bir çok ülkede finansal piyasaların gelişmesiyle doğru orantılı olarak vadeli işlem piyasaları kurulmaya başlanmış ve aynı oradan gelişmeye devam etmiştir. Vadeli işlem borsalarının başlıca kuruluş amaçlarını; dalgalanmaların kontrol altına alınması, bilgi aktarım hızının artması yoluyla spot piyasalarda etkinliğin artması ve ekonomik istikrara katkı şeklinde sayabiliriz.

Vadeli piyasalar daha çok sahip oldukları riski yayma imkânı sunduğu için firmalar tarafından kullanılmaktadırlar. Firmalar vadeli piyasalarda işlem yaparak portföy çeşitlendirme, sigorta ve korunma yöntemlerine başvurarak sahip oldukları riski transfer etmeye çalışırlar. Gelecekte karşılaşılabilecek finansal risklerden korunmak için, firmalar tarafından vadeli piyasalarda işlem yapılarak, önceden korunma, yatırım ve arbitraj avantajı sağlanır.

Türev ürünlerin "Riskten Korunma" fonksiyonu sayesinde risk, istekli olan spekülörlere transfer edilmiş ve olası kayıplara karşı tam ya da kısmi korunma sağlanmış olmaktadır ve böylelikle ekonomideki farklı birey ve gruplar arasında risk transferi gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Etkili kullanıldığında vadeli işlem ve opsiyonlar farklı türlerden yatırımcı gruplarına avantaj sağlayabilmektedir. Spekülör olarak nitelendirilen, üzerinde alım satım yaptıkları malı kullanmayan ya da üretmeyen yatırımcılar alım-satım aracılığıyla kar elde edebilir; diğer taraftan, riskten kaçınanlar (hedgers) alım satım yaptıkları mallardaki fiyat hareketliliğinin getireceği dezavantajı azaltabilir; hatta bunu avantaja dönüştürebilirler.

Opsiyonlar, sermaye piyasasının gelecekteki yönü hakkındaki genel kanaatin bir göstergesidir. Bu bakımdan opsiyonlar, sermaye piyasasının bir çeşit barometresi olarak bilinir. Yatırımcıların genel olarak sermaye piyasası ve özel olarak menkul kıymetlerin yakın gelecekteki performansları hakkındaki kanaatlerini yansıtmaları bakımından da opsiyonlar, piyasanın düzenli bir şekilde işlemesi ve beklenmedik paniklerden kaynaklanan aşırı dalgalanmalardan korunmasında önemli bir işlevi yerine getirir. Opsiyonların diğer bir işlevi ise "Sermaye Piyasası Yatırım Sigortası" fonksiyonunu görmesidir. Tıpkı sigorta priminde olduğu gibi opsiyon primi adı altında belli bir bedel karşılığında bir menkul kıymet veya yatırım portföyünün değerinin belli bir seviyeden daha aşağı olmaması böylelikle garanti edilmiş olur.

KAYNAKÇA

- Akçaoğlu, E. (2002). Finansal Türev Ürünlerin Vergilendirilmesi, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Aksoy, A., Tanrıöven, C. (2014). Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Bak, B. (2009). Borsa Opsiyon Sözleşmesi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 64 (4), s. 39-75.
- Batak, İ. (2010). Opsiyon Primini Etkileyen Faktörler ve S&P 500 Endeksi Üzerine Ampirik Bir Çalışma. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Black, F., Scholes, M. (1973). The Pricing of Options and Corporate Liabilities, Journal of Political Economy, 81 (3), s.637-654.
- Bolak, M. (1998). Finans Mühendisliği Kavram ve Araçları, İstanbul, Beta Yayınları.
- Ceylan, A., Korkmaz, T. (2012). İşletmelerde Finansal Yönetim. Bursa, Ekin Kitabevi.
- Ceylan, A., Korkmaz, T. (2008). Finansal Teknikler. Bursa, Ekin Kitabevi.
- Chambers, N. (2009). Türev Piyasalar, İstanbul, Beta Basım.
- Civan, M. (2007). Sermaye Piyasası Analizleri ve Portföy Yönetimi, Ankara, Ferza Matbaacılık.
- Çiloğlu, T. (2012). İzmir Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nda Hisse Senedine Dayalı Futures İşlemlerinin Spot Piyasa Etkinliğine Katkısı: İMKB 30 Endeksi İçin Bir Uygulama. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dönmez, Ç.A., Başaran, Y., Doğru G., Yılmaz, M.K., Uğur, S., Kartallı Y. ve Ugan, G. (2002). Finansal Vadeli İşlem Piyasalarına Giriş, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.
- Ersan, İ. (1997). Finansal Türevler: Futures & Options & Swaps, İstanbul, Literatür Yayıncılık.
- Gemmill, G. (1992). Options Pricing: An International Perspective, McGraw-Hill Publishing, London,
- Hitchner, J. R. (2003). Financial Valuation. John Wiley and Sons.
- Hull, J.C. (1995). Introduction to Futures and Options Markets, Prentice Hall International Editions, New York, Second Edition.
- Jorion, P. (2002). Financial Risk Manager-Handbook 2001-2002, Wiley Finance(second edition), GARP(Global Association of Risk Professionals), Canada.

Opsiyon Sözleşmeleri Ve Opsiyon Sözleşmelerinden Doğan Kar/Zararın Hesaplanması

Kabakçı, A. (2012). Opsiyon Duyarlılık Parametrelerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (2), s.87-103.

Karan, M. B. (2013). Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi, Ankara, Gazi Kitabevi.

Karlı, M. (1994). Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler, İstanbul, İrfan Yayıncılık.

Kayahan, C., Akçay, M.B., Memiş, C., Yürükoğlu, Ö. (2010). Türk Reel Sektörünün Kur Riskinden Korunmada Opsiyon Kullanımı ve Algılanan Volatilitenin Korunma Maliyetlerine Etkileri, S.D.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, 15 (1), s. 521-537.

Kayhan, F., Okur, A. (2017). Türkiye’de Vadeli İşlem Ve Opsiyon Piyasası İle Bu Piyasada Yer Alan Emtiaya Dayalı Sözleşmelerin Değerlendirilmesi, Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi, 4 (2), s. 1-14.

Korkmaz, T. (1999). Hisse Senedi Opsiyonları ve Opsiyon Fiyatlama Modelleri, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları.

Öngen, H.B. (2015). Klasik Yatırım Araçlarına Alternatif Finansal Enstrümanlar: Opsiyonlar ve Egzotik Opsiyonlara Genel Bakış, Akademik Bakış Dergisi, 48 (Mart-Nisan), s. 223-237.

Öztürk, M. (2017). Türev Piyasaların Etkinliğinin Test Edilmesi: Vadeli İşlem İşlem Opsiyon Piyasası Üzerine Ampirik Bir Uygulama. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Poitras, G. (2008). The Early History of Option Contracts, Faculty of Business Administration, Simon Fraser University, Canada.

Sabuncu, A.B. (1996). Vadeli İşlem Piyasalarının Gelişme Dinamikleri ve Türkiye. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sayılgan, G. (2004). Finansal Piyasalar ve Finansman Yöntemleri, Ankara, Turhan Kitabevi.

Seri No:1, Kurumlar Vergisi Genel Tebliği.

Williams, M., Hoffman, A. (2000). Fundamentals of the Options Market. McGraw-Hill Professional.

Yalçın, K. (2012). Uluslararası Finansman, Ankara, Detay Yayıncılık.

Yumurtacı, G. (2012). Opsiyon Sözleşmeleri, TSPAKB Sermaye Piyasasında Gündem, 121, Eylül, s. 5-19.

Yumurtacı, G. (2013). Opsiyon Stratejileri, TSPAKB Sermaye Piyasasında Gündem, 126, Şubat, ss.10-27.

<http://www.borsaistanbul.com/> er.tr.28.10.2018

SPK, 2007: 6.

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİNE YÖNELİK
TUTUMLARININ İNCELENMESİ
INVESTIGATION OF THE ATTITUDES OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS
ON PHYSICAL EDUCATION**

Ömer Cengiz*
Mehmet Ali KILIÇ**
Yusuf SOYLU***

Öz

Araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin farklı değişkenler açısından beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının incelenmesidir. Araştırma örneklemini, Osmaniye ilinde taşra ve merkez dahil olmak üzere 2016-2017 eğitim-öğretim yılı içerisinde 9 devlet orta okulunda öğrenim görmekte olan 1837 (erkek 890 kız 947) ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Güllü ve Güçlü (2009) yılında geliştirilen “Beden Eğitimi Dersi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, 24 maddesi olumlu ve 11 maddesi olumlu olmak üzere toplam 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Bu araştırma da ise, Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .80 olarak tespit edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde, aritmetik ortalama, standart sapma, t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının cinsiyet, yaş, lisanslı spor yapma ve düzenli spor yapma değişkenlerine göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, 11 yaş grubundaki öğrencilerin diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre, lisanslı spor yapan öğrencilerin yapmayan öğrencilere göre ve düzenli spor yapan öğrencilerin yapmayan öğrencilere göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi Dersi, Öğrenci, Spor

Abstract

The aim of the research is to examine the attitudes of secondary school students towards different variables. 1837 (male 890 female 947) middle school students who were studying in 9 state secondary schools were included in the sample of the research in the provincial and central centers of Osmaniye during the 2016-2017 academic year. The "The Physical Education Attitude Scale" developed by Güllü and Güçlü (2009) was used as data collection tool in the research. The scale consisted of 11 negative items and 24 positive items, in all 35 items. The Cronbach Alpha internal consistency coefficient of scale is .94. In this study, the internal consistency coefficient of Cronbach Alpha was .80. ANOVA and t test was used in this study. There was statistically significant difference between the groups according to gender, age, licensed sports making and regular sporting attitudes of the secondary school students towards physical education lessons. ($p<0.05$). According to the results

* Siirt Üniversitesi, BESYO, Dr. Öğr. Üyesi, omercengiz@siirt.edu.tr

** Kırıkkale Üniversitesi, YL Öğrencisi, mehmetalikilic080@gmail.com

*** Siirt Üniversitesi, BESYO, Öğr. Gör. yusufsoylu@siirt.edu.tr

of the research, it was seen that male students have higher attitudes towards physical education lessons compared to students who do not make licensed sports and those who do not regularly play sports according to the students in the 11th year group compared to the students in other age groups.

Keywords: Physical Education, Students, Sport

Giriş

Eğitim tarihsel süreç boyunca insanların ve toplumların birbirlerinden kültürel olarak etkilenmesi süreci olarak ifade edilmektedir (Demirel ve Kaya, 2007). Fidan ve Erden (1998) bireyin almış olduğu eğitimin kişisel gelişimine olumlu yönde etki edecek, yaşamının ileri noktalarında başarılı, mutlu ve bulunduğu toplum içerisine katkı sağlayabilecek bir insan olmasını sağlayacak gerekli bilgi, beceri ve davranışları elde etme süreci olarak tanımlamaktadır.

Alparslan (2008) eğitim faaliyetlerinin en fazla gerçekleştiği yerin okul olduğu ifade etmekle birlikte eğitimin amaçlamış olduğu ana hedeflerin öğrencilerin yaşamlarında belirli davranışların yerleştirilmesi ve kazandırılması konusunda etkili olduğunu ifade etmektedir. Mosston ve Asworth (2004), öğrencinin yaşamındaki önemli etkenlerden birisinin beden eğitimi dersi olduğunu belirtmektedir. Başer (2009), kişilerin yeteneklerini topluma uyum sağlayacak şekilde geliştirmenin eğitimin bir amacı olarak vurgulamaktadır.

Beden eğitimi dersi, insanın fiziksel ve psikolojik gelişimi, çevreye uyum sağlaması açısından önemli bir noktada yer almaktadır. Kuru'nun (2001) ifade ettiği şekliyle beden eğitimi, bireyin fiziksel, ruhsal ve bilişsel açıdan gelişimini sağlamak, gündelik yaşama ve iş hayatının temposuna uyum sağlamak, milli bilinç ve vatandaşlık duygularını kuvvetlendirmek suretiyle yapılan, düzenli ve kurallı çalışmalar olarak belirtilmektedir. Harmandar'a (2004) göre ise, beden eğitimi etkinlikleri bireyin toplumsal kurallara ve yasalara uyum sağlamak, aynı ve farklı fikirlere saygı gösteren, güzeli ve doğruyu tebrik eden ve başarısızlığın nedenlerini araştıran toplumlar meydana getirebilmektedir.

Özyalvaç (2010)'a göre, beden eğitimi dersinin genel eğitim sistemi içerisinde ki yeri ve öneminin, bu ders esnasında bireyin fiziksel aktiviteye karşı olumlu olarak bir tutum sergileyebilmesi olduğunu vurgulamıştır.

Çağımıza uygun modern eğitim sisteminde beden eğitimi, fiziksel aktivite etkinlikleri aracılığıyla öğrencilerin büyüme ve gelişimlerine etki eden eğitim programlarının tamamlayıcı bir parçası olduğu ifade edilmektedir (Darst ve Pangrazi, 2009). Pehlivan ve ark. (2005) bu durumun özellikle ilköğretim kademesinde beden eğitiminin bir ders ve bir eğitim etkinliği olarak eğitim programlarına dahil edilmekte ve bu derslere belirli süreler ayrılmakta olduğu belirtmektedir.

Silverman ve Scrabis (2004), öğrencilerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının pozitif yönde olması sonucunda, derste yapılacak olan etkinliklerin verimli olabilmesine imkân sağlamakla birlikte dersin özel ve genel amaçlarının da yeterli düzeye ulaşmasını kolaylaştırabilir ya da dersin daha sonraki bölümlerinde farklı fiziksel aktivitelere istemli bir katılımın sağlanabileceğini

belirtmektedir. Aynı zamanda başarı ve tutum arasındaki ilişkiyi inceleyen bazı araştırmacılar (Peker ve Mirasyedioğlu, 2003; Şen ve Koca, 2005), derse yönelik olan olumlu tutumun aynı zamanda öğrencinin başarısını da etkilediğini ifade etmektedirler.

Materyal Ve Metod

Araştırma Grubu

Araştırma örneklemini, Osmaniye ilinde taşra ve merkez dahil olmak üzere 2016-2017 eğitim-öğretim yılı içerisinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı dokuz (9) orta okulda öğrenim görmekte olan 1837 (erkek 890 kız 947) ortaokul öğrencisi oluşturmuştur.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve Güllü ve Güçlü (2009) tarafından geliştirilen “Ortaöğretim Öğrencileri İçin Beden Eğitimi Dersi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek tek boyutlu olup, 11 olumsuz ve 24 olumlu olmak üzere toplam 35 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .94 olarak saptanmıştır. Ölçek 5’li likert türünde olup, dereceleme biçimi “Tamamen Katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Kararsızım (3), Katılmıyorum (2), Kesinlikle Katılmıyorum (1)” şeklinde yapılmaktadır. Araştırmada SPSS 21 istatistik programı kullanılmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin, cinsiyet, yaş, lisanslı spor yapma ve düzenli spor yapma değişkenlerine göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının incelemek amacıyla frekans, t testi ve ANOVA testleri uygulanmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencileri tanımlayıcı istatistiki bilgiler aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 1. Araştırma Grubunu Tanımlayıcı İstatistiki Bilgiler

Değişkenler		F	%
Cinsiyet	Erkek	890	48,4
	Kız	947	51,6
Yaş	11	428	23,3
	12	458	24,9
	13	494	26,9
	14	457	24,9
Lisanslı Spor Yapma	Evet	577	31,4
	Hayır	1260	68,6
Düzenli Spor Yapma	Evet	1103	60,0
	Hayır	734	40,0

Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Tablo 1 incelendiğinde, araştırma grubunda yer alan öğrenciler cinsiyet değişkenine göre sınıflandırıldığında, %48,4'ünün erkek, %51,6'sının kız olduğu görülmektedir. Araştırma grubunda yer alan öğrenciler yaş değişkenine göre sınıflandırıldığında, %23,3'ünün 11 yaşında, %24,9'unun 12 yaşında, %26,9'unun 13 yaşında ve %24,9'unun 14 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Araştırma grubunda yer alan öğrenciler lisanslı spor yapma değişkenine göre sınıflandırıldığında, %31,4'ünün lisanslı olarak spor yaptığı, %68,6'sının lisanslı olarak spor yapmadığı belirlenmiştir. Araştırma grubunda yer alan öğrenciler düzenli spor yapma değişkenine göre sınıflandırıldığında, %60,0'ının düzenli olarak spor yaptığı ve %40,0'ının düzenli olarak spor yapmadığı saptanmıştır.

Tablo 2. Orta Okul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumlarına Ait T Testi Tablosu

Değişkenler		N	A.O.	S.S.	t	df	P
Cinsiyet	Erkek	890	3,46	0,46	4,767	1835	0,000*
	Kız	947	3,36	0,45			
Lisanslı Spor Yapma	Evet	577	3,47	0,46	4,422	1835	0,000*
	Hayır	1260	3,37	0,45			
Düzenli Spor Yapma	Evet	1103	3,48	0,44	9,363	1835	0,000*
	Hayır	734	3,26	0,45			

p<0.05

Tablo 2'de ortaokul öğrencilerinin cinsiyet, lisanslı spor yapma ve düzenli spor yapma değişkenlerine ait t testi sonuçları verilmektedir. Cinsiyet değişkenine göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<0.05). Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Lisanslı spor yapma değişkenine göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<0.05). Lisanslı spor yapan öğrencilerin lisanslı spor yapmayan öğrencilere göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Düzenli spor yapma değişkenine göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<0.05). Düzenli spor yapan öğrencilerin yapmayan öğrencilere göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmaktadır.

Tablo 3. Orta Okul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumlarına Ait ANOVA Tablosu

Değişkenler	Gruplararası						
	Grup içi Toplam	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	P	Tukey
Yaş	Gruplararası	13,185	3	4,395			
	Grup içi	364,662	1833	,199	22,91	0,000*	11<12-13-14
	Toplam	377,847	1836				

p<0.05

Tablo 3'de orta okul öğrencilerinin yaş ve malzeme ve tesis yeterliliği değişkenlerine ait ANOVA testi sonuçları verilmektedir. Yaş değişkenine göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<0.05). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda, 11 yaş grubu öğrencilerin diğer yaş grubundaki öğrencilere göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Beden eğitimi dersinin, öğrencilerin hem sosyal hayata uyum sağlamasına hem de toplumsal bilinci geliştirdiği ifade edilirken, Hassandra ve ark. (2003), bireylerin sosyal yaşamdaki durumlarının beden eğitimi dersine yönelik tutumlarını direkt olarak etki ettiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, ortaöğretim düzeyinde belirli bir düzen ve planlı olarak yapılan beden eğitimi dersi etkinliklerine katılım gösteren öğrencilerin problem çözme düzeylerinin, diğer öğrencilere oranla daha olumlu yönde geliştiği vurgulanmıştır (Şenduran ve Amman, 2006).

Araştırma grubunda yer alan öğrenciler cinsiyet değişkenine göre sınıflandırıldığında, %48,4'ünün erkek, %51,6'sının kız olduğu belirtilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde, (Kamtsios, 2010; Aybek ve ark., 2011; Çelik ve Pulur, 2011; Ekici ve ark., 2011; Ghofrani ve Golsanamlou, 2012; Lazarevic ve ark., 2015) gibi araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalarda sonuçlarla paralellik göstermiş olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bazı araştırmalarda ise, (Gürbüz ve Özkan, 2012; Chatterjee, 2013; Siegel, 2013; Diaz, 2015; Gosset, 2015) kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında beden eğitimi dersine yönelik tutum düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı ifade edilmiştir.

Araştırma grubunda yer alan öğrenciler yaş değişkenine göre sınıflandırıldığında, %23,3'ünün 11 yaşında, %24,9'unun 12 yaşında, %26,9'unun 13 yaşında ve %24,9'unun 14 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Yaş değişkenine göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu

görülmüştür. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda, 11 yaş grubu öğrencilerin diğer yaş grubundaki öğrencilere göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Akandere ve ark (2010) tarafından yapılan araştırmada küçük yaş grubu ortaöğretim öğrencilerinin büyük yaş grubu öğrencilere göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Adölesan döneminde olan kız öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalarda, (Butcher, 1983; Wersch et al, 1992; Silverman ve Subramaniam, 1999) yaş düzeyleri küçüldükçe, beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde, yaş grupları arasında beden eğitimi dersine yönelik tutumda anlamlı bir farklılık olmadığını ifade eden çalışmalarda mevcuttur (Doğan, 2011; Gürbüz, 2011; Gürbüz ve Özkan, 2012).

Araştırma grubunda yer alan öğrenciler lisanslı spor yapma değişkenine göre sınıflandırıldığında, %31,4'ünün lisanslı olarak spor yaptığı, %68,6'sının lisanslı olarak spor yapmadığı belirlenmiştir. Lisanslı spor yapma değişkenine göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Lisanslı spor yapan öğrencilerin lisanslı spor yapmayan öğrencilere göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Lisanslı spor yapmanın beden eğitimi dersine yönelik tutumu olumlu olarak etkilediğini belirten farklı çalışmaların olması (Alpaslan, 2008; Karadağ, 2012; Keskin, 2015) mevcut çalışma ile paralellik göstermektedir. Lisanslı olarak spor yapan bireylerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının yüksek olması öngörülen bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırma grubunda yer alan öğrenciler düzenli spor yapma değişkenine göre sınıflandırıldığında, %60,0'ının düzenli olarak spor yaptığı ve %40,0'ının düzenli olarak spor yapmadığı saptanmıştır. Düzenli spor yapma değişkenine göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Düzenli spor yapan öğrencilerin yapmayan öğrencilere göre beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Chung ve Philips (2002), Zengin (2013) ve Keskin (2015) yapmış oldukları çalışmalarında düzenli spor yapan bireylerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının, yapmayan bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bireyin düzenli spor yapmasının beden eğitimi dersine yönelik tutumunun paralellik göstermesi beklenen bir sonuç olarak ifade edilebilir. Çelik ve Pulur (2011), yapmış oldukları çalışmada beden eğitimi dersine yönelik tutumları yüksek olan öğrencilerin aynı zamanda beden eğitimi ve spor etkinliklerinden beklentilerinin de yüksek olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmanın sonucu olarak ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutumları incelendiğinde, cinsiyet, yaş, lisanslı spor yapma ve düzenli spor yapma değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar göstermiş olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin sportif etkinliklere katılımının beden eğitimi dersine yönelik tutumları açısından olumlu bir etki oluşturduğu belirlenmiştir.

Öneriler

- Öğrencilerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarını geliştirme amacıyla farklı etkinlikler düzenlenebilir.
- Okullarda, beden eğitimi dersinin önemini belirten seminer veya toplantılar yapılabilir.
- Okul sonrası öğrenciler için yapılan sportif faaliyetler geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Akandere, M., Özyalvaç, N. T., ve Duman, S. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutumları ile akademik başarı motivasyonlarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 24.

Alparslan, S. (2008). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Sergilediği Öğretim Davranışlarına İlişkin Algıları ve Öğrencilerin Bu Derse Karşı Geliştirdikleri Tutumları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aybek, A., İmamoğlu, O., ve Taşmektepligil, M. Y. (2011). Öğrencilerin beden eğitimi dersi ve ders dışı etkinliklerine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 51-60.

Butcher, A. C. (1983). *Foundations of Physical Education and Sport*. London, The C.V. Mosby Company.

Chatterjee, S., Nandy, S., & Adhikari, S. (2012). Impact of sports perfectionism on development of attitude towards physical education of the school-going adolescents. *Journal of Humanities*, 2(3), 46-51.

Çelik, Z., ve Pular, A. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutumları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 115-121.

Darst, P. W., & Pangrazi, R. P. (2009). *Dynamics physical education for secondary school students* (6th Ed.). San Francisco: Pearson Education.

Demirel, Ö., ve Kaya, Z. (2007). *Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar*. Ankara: Pegem.

Diaz, G. A. (2015). Attitudes of Latino students toward high school physical education. Unpublished doctoral dissertation, Columbia University, New York.

Doğan, N. (2011). Niğde İlinde Bulunan Farklı Statüdeki Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Beden Eğitimi Dersine Karşı Tutumları ve Fiziksel Uygunluk Düzeylerinin Araştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.

Ekici, S., Bayrakdar, A., ve Hacıcaferoğlu, B. (2011). Lise öğrencilerinin beden eğitimi dersi tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 829- 839.

Fidan, N., ve Erden, M. (1998). *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım.

Ghofrani, M., & Golsanamlou, M. (2012). Students' perception of physical education courses and its relationship with their participation in sport activities. *European Journal of Experimental Biology*, 2(3), 760-768.

Gosset, M. E. (2015). Comparison of attitude toward physical education of upper elementary school in skill themes and multi-activity classes. Unpublished doctoral dissertation, Columbia University, New York.

Güllü, M. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersine ilişkin tutumlarının araştırılması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Gürbüz, A. (2011). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Beden Eğitimi Ve Spor Dersine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi (Muğla İl Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürbüz, A., & Özkan, H. (2012). Determining the attitude of secondary school students toward physical education of sport lesson (Muğla sample). *Pamukkale Journal of Sport Science*, 3(2), 78-89.

Harmandar, H. (2004). *Beden Eğitimi ve Spor 'da Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın.

Hassandra, M., Goudas., M. & Chroni, S. (2003). Examining factors associated with intrinsic motivation in physical education: A Qualitative approach. *Psychology of Sport And Exercise*, 4(3), 211-223.

Kamtsios, S. (2010). Gender differences in elementary school children in perceived athletic competence, body attractiveness, Attitudes towards exercise and participation in physical activity. *International Quarterly of Science*, 2, 10-18.

Kuru, E. (2000). *Beden Eğitimi ve Sporda Program Geliştirme*. Ankara: Gazi.

Lazarevic, D., Orlic, A., Lazarevic, B., & Janic, S. R. (2015). Attitudes of early adolescent age students towards physical education. *Physical Culture*, 69(2), 88-98.

Mosston, M., ve Asworth, S. (2004). *Beden Eğitimi Öğretimi*. (Çev. E. Tüzemen). Ankara: Bağırhan.

Özyalvaç, N. T. (2010). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumları İle Akademik Başarı Motivasyonlarının İncelenmesi (Konya Anadolu Lisesi Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Pehlivan, Z., Dönmez, B., ve Yaşat, H. (2005). Sınıf Öğretmenlerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Görüşleri. *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(3), 51-62.

Peker, M., ve Mirasyedioğlu, Ş. (2003). Ortaöğretim öğrencilerinin matematik ve fen dersine yönelik tutumları ve başarı arasındaki ilişki. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (14), 157- 166.

Siegel, D. (2013). Middle school students' attitudes toward physical education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 78(9), 9.

Silverman S., & Scrabis, K. A. (2004) A Review of research on instructional theory in physical education. *International Journal of Physical Education*, 41, (1): 4-12.

Şen, A. İ., ve Koca, S. A. (2005) Orta öğretim öğrencilerinin matematik ve fen dersine yönelik tutumları ve nedenleri. *Eğitim Araştırmaları*. 18: 236–252.

Şenduran, F., ve Amman, M. T. (2006). *Sporcu olan ve sporcu olmayan ortaöğretim öğrencilerinin problem çözme yaklaşımları*. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi. 3-5 Kasım, Atatürk Kültür Merkezi, Muğla.

Wersch, A. V., Trew, K., & Turner, I. (1992). Post-primary school pupils interests in physical education, age and gender differences. *British Journal of Educational Psychology*, 62, 56–72.

**AQUINAS VE ABELARD’TA ADALET VE İKTİSADİ ADALET
JUSTICE AND ECONOMIC JUSTICE IN AQUINAS AND ABELARD**

Yaşar ALKAN*

Öz

Bu çalışmada Skolastik düşüncenin iki önemli ismi Thomas Aquinas ve Pierre Abelard’ın eserlerinden hareketle iktisadi adaletin tesisine yönelik sunduğu görüşler incelenecektir. Bu amaçla ilk olarak Aquinas’ın adalet, iktisadi adalet, ahlak, iyi ve kötü, adil fiyat (*justum pretium*), siyasal canlı (*zoon politikon*) ve mutluluk üzerine ortaya koyduğu görüşler ele alınacaktır. Sonra Pierre Abelard’ın adalet, iktisadi adalet, ahlak, erdem, mantık, etik, kendini bilme ve rasyonel düşünme üzerine düşünceleri irdelenecektir. Geçmişten güncele Aquinas ve Abelard’ın değerlendirmelerinin daha adil bir sistem inşası için ihtiva ettiği hususlar açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aquinas, Abelard, Adalet, İktisadi Adalet, Adil Fiyat

Jel Kodları: B11, B19, D63

Abstract

In this study will be examined ideas about establishing economic justice with the help of the works of two important names of scholastic thought Thomas Aquinas and Pierre Abelard. For the purpose, first will be discussed Aquinas' opinions on justice, economic justice, morality, good and bad, just price (*justum pretium*), political being (*zoon politikon*), and happiness. Then will be examined Pierre Abelard's thoughts on justice, economic justice, morality, virtue, logic, ethics, self-knowledge and rational thinking. From the past to the present, will be expressed the issues that Aquinas and Abelard have included for a more just system construction.

Keywords: Aquinas, Abelard, Justice, Economic Justice, Just Price

Jel Codes: B11, B19, D63

---

* Dr. Celal Bayar Üniversitesi, İktisat Bölümü, yasaralkanxxx@hotmail.com, 0000-0001-9553-5646

Giriş

Geniş anlamda bir bütün olarak Batı ve dar kapsamda ise Avrupa, iktisat tarihi bağlamında rahatça görülebileceği üzere kavimlerin (milletlerin) din yani mezhep görünümlü maddi çıkara dayalı sürekli çatışmasını, takriben makul uzlaşısını içeren süreçler barındırmaktadır. 7, 30, 80 ve 100 yıl savaşlarını, Napolyon savaşlarını ve en mühimi 1. ve 2. Dünya savaşlarını başlatan bu büyük yapı, ekonomik adaletin ve eşitsizliğin incelenmesi için en ideal örneklerdendir. Dolayısıyla Batı, sulh dönemlerinde mal ve hizmet ticaretini artırarak serbest pazar koşullarını geliştiren işleyiş dinamikleriyle kapitalizmin gelişimine imkan veren medeniyettir. Tarihsel gelişim çok farklı açılardan ele alınabileceği gibi özel mülkiyetli, sosyalist, vahşi-liberal-post kapitalist ve daha nice akımların türetilmesine ortam sağlayan çeşitliliğiyle dinamizmin ana kaynağıdır. Dolayısıyla (kapsam genişletilmeden) Avrupa ekonomi tarihi değil, çalışmanın amacına uygun olarak Abelard ve Aquinas özelinde iktisadi adalet üzerine açıklamalar yapılacaktır.

Avrupa'nın sosyal, siyasi, hukuki ve iktisadi gelişimini irdeleyebilme hususunda önemli bilgiler sunan teolog ve filozof Thomas Aquinas ile Pierre Abelard'ın görüşleri belirli bir düzen içinde açıklandığında mevcut Batı paradigması daha iyi idrak edilebilir. Zira onların yansıttığı Skolastik düşünceden kopuş dinamikleriyle Avrupa, ABD, Anglo-Sakson ve Anglo-Amerikan düşünce yapısı kendilerini tarihi köklerden azade kılarak faydacılığın hegemonyası altına itmişlerdir. Adalet, iktisadi adalet, ahlak, mantık, etik, erdem, iyi ve kötü, adil fiyat vb. konularda Aquinas ile Abelard'ın yaptıkları açıklamalar hakkaniyete uygun bir medeniyet ve toplum inşası için irdelenmesi gereken mühim anekdotlar içermektedir.

1. Thomas Aquinas'ta Adalet ve İktisadi Adalet

Skolastik düşüncenin önde gelen isimlerinden Thomas Aquinas, Aristoteles'i değerlendiren Ibn Rüşd'e atıfta bulunarak kapsamlı eserini oluşturan zihinsel birikiminin çeşitli kaynaklardan beslendiğini gözler önüne sermektedir. Bu aynı zamanda Yunan felsefesinin Arap âlimlerin katkılarıyla Avrupa'ya geldiğinin delillerindendir (Lapidus, 2005: 521). Aquinas, Avrupa kültürüne yeniden Aristocu epistemoloji getirerek Rönesans'a giden uzun yolda bir kıvılcım oluşturmuştur (Rand, 2004: 415).

Thomas Aquinas insanların davranışlarının neyin 'iyi' veya 'kötü' olduğuna yönelik kafa yorularak düşünce üretilmesinin birer sonucu olduğuna inanmaktadır. Yine de ayakla bilinçsizce ritim tutmak, hıçkırık, espile aniden gülmek gibi rasyonel düşünceyle pek ilişkilendirilemeyecek nice davranışın varlığı dikkatinden kaçmamıştır. Ortaya koyduğu argümanların kuramsal çerçevesini zayıflatan bu durumdan kurtulmak için zikredilen edimlerin tümünü temel insan davranışlarının dışındaki farklı kategoriye dâhil etmektedir. 'Bilinçdışı' olarak sınıflandırılan olası bütün davranışları kapsayacak bir sava dayanak oluşturan tohumu atmıştır (Eagleman, 2015: 12-13). İktisadi açıdan rasyonel beklentiler teorisinin modellediği insanı, çelişkiler yumağından ziyade bazı özel veyahut

genel koşullar altında birtakım otonom davranışlar sergileyen bir canlı olarak ele alması birey analizi yapan tüm bilim dalları için örnek teşkil etmektedir.

Adaleti erdemlerin en yükseği olarak tanımlayan Aquinas, insanın kendine yaraşır şekilde davranmasına dair alışkanlıkları elde etmesiyle adalet mefhumuna ulaşabileceğini söyler. Buradan hareketle ekonomist olmamasına rağmen adalete ilişkin hususlar şeklinde ele aldığı *adil fiyat* (Ghazanfar, 2000: 877; Friedman, 1980: 237) ve ticaret, tefecilik ve faiz üzerine açıklamalarda bulunur. Aquinas, Tanrı tarafından yaratılarak kendine bahşedilen melekeleri kullanan insanın eylem biçimini toplumsal öğeleri anlamlandıran yoğun faaliyetler bütünüyle değerlendirir. Yapıp yapmadıklarının yeri geldiğinde efendisi veyahut kölesi olan birey, iktisadi işlemlerde de en optimumu elde edebilmek için Tanrı iradesine uygun davranmalıdır (Hagan, 2012: 2-5).

Aquinas değer konusunda görüşler belirtmektedir. Ona göre değer, sadece belirli ölçüye kadar doğru olsa da nesnel bir şeydir (Ashley, 1931: 140'dan aktaran Arendt, 1994: 223). Fiyatın hangi ölçülere göre ne miktarda belirlenmesi gerektiği hususunda Aquinas dini gerekçelendirmelere dayanarak makul ve *adil fiyat* tanımlaması yapmaktadır (Yeldan, 2010: 23). Aristoteles öğretisini ortaçağın dini anlayışıyla sentezleyen Skolastik iktisadın en mühim ismi olan Aquinas, *adil fiyatın* (*justum pretium*) değeri karşılayacağını düşünmektedir. Aristoteles'in değiş tokuş işlemlerinde adaleti sağlama ilkesini Skolastikler *Thomist adil fiyat* şeklinde tanımlamışlardır. Buna göre hem üretim maliyetlerini aşan hem de üretici ile tüketiciyi tatmin ederek adalet hissini uyandıran ve herkesin alıştığı, bildiği, kabullendiği birim adil fiyattır. Bunun varlığıyla birlikte etkin hale gelmesi herkesin sosyal statüsüne uygun gelir elde ettiğinin emarelerindedir. Aquinas'ın faiz hususunda ise yine inanç temelinde hareket ettiği görülmektedir. O, maddi açıdan zayıf konumda olan kimselerin yükselen borç miktarları nedeniyle güçlüler karşısında daha zor duruma düşmesine yol açan faizin ilahi rızaya aykırı olduğunu düşünür. Değiş tokuş adaletini zedelediği için faize karşı tavır sakınılması gerektiğini savunur. Bunun yanında hayatını sürdürdüğü çağda genel kabul gören Kilise doktrini emeği hakir ve serveti de kötü addetmektedir. Aquinas ise toplumsal dinamizm için emeği zorunlu ve saygıyı hak eden bir unsur olarak ele alır. O, özel mülkiyeti, (amansızca ve sınırsızca olmadığı müddetçe) ticari kazancı olumlamaktadır. Bütün bu sayılanların yanında köleliği kabul etmesi dikkat çekicidir (Erdem, ve diğerleri, 2012: 17-18). Dolayısıyla söylenebilir ki Thomas Aquinas adil fiyat doktrini için (muhtemelen) tarih boyunca referans alınacak en mühim şahsiyetlerden biridir (Rothbard, 1995: 51'den aktaran Stamate, 2011: 265). Fiyatı gerekçelendirdikten sonra yerel ve ulusal piyasalarda ticarete söz konusu olan malların hangi oranlarda alınıp satılacağını toplumsal fayda ile ölçer. Dış ticareti bir ulusun kazancının diğerlerinin kaybı şeklinde gören iktisadi anlayışları benimsemeyen Aquinas'a göre ticaretin yararları ancak halkın ihtiyaçları tatmin edildiğinde görülebilir.

İnsanın hangi mantık silsilesi içinde değerlendirilmesi gerektiğine dair çeşitli argümanlar geliştiren düşünürler mevcuttur. Doğayla etkileşimini bazı eylemler dâhilinde gerçekleştiren insanı

diğer canlılar arasında hangi konuma yerleştirmek uygun olur sorusuna dair cevaplar üretilmiştir. Düşünen, araştıran, öğrenen, sorgulayan, kazanan, şüphe duyan, deneyen, tartışan bir canlı (kimilerine göre hayvan) şeklinde tanımlar ortaya çıkmaktadır. Aristoteles'in 'siyasal canlı (*zoon politikon*)' tanımını Thomas Aquinas aracılığıyla standartlaşacak olan (*homo est naturaliter politicus, id est, socialis*; insan doğası gereği siyasal, yani toplumsaldır) *animal socialis* [toplumsal canlı] savına evrilmek makuldür (Arendt, 1994: 40-41). Ekonomik ihtiyacın insanları sosyal organizasyona mecbur kılan en güçlü itici güçlerden biri olması (Dempsey, 1935: 478) nedeniyle zikredilen tüm özelliklere istinaden ürettiklerini diğer malları tüketmek için elde etmesi gereken birey, mübadele için uzlaşmaya yönelik müzakere (pazarlık) etmek zorundadır. İnşa ettiği sosyal, siyasal, hukuki ve ekonomik kurumlarla birlikte medeniyet oluşturabilen varlık olarak insan (geniş anlamda insanlık) sadece siyasala indirgenemez. Bununla birlikte *homo economicus* toplumsalın alt bileşenlerine dâhildir ve diğer sosyal öğelerle bütünlük oluşturarak adaleti her açıdan sağlayabilecek ideal bireyi şekillendirebilecek koşulların tesis edilmesine katkı sağlar. Zira bu şekilde ele alınarak kavramlaştırılan bir benlik motifi Rawls'ın tanımladığı makul, rasyonel siyasal özne tasviriyle uyumludur.

İhtiyaçları aşarak (kolaylıkla *a priori* karşılayarak) hazzı tatmin etme gayesi neredeyse tüm zamanların asli özlemlerindedir. Bu yolda elde edilen ise nihayetinde doymak bilmeyen arzuların esiri olup mahiyetine yabancılaşan hedonist insanların çağı addedilen post kapitalist evrenin tahakkümüdür. Tam tamına, şu anda, hemen ve olası tüm metalarla 'kusursuz mutluluk' isteyen bireylerin buna sahip olması da elde edememesi de bir süre sonra mutluluğu kolay tüketilebilen herhangi bir şeye dönüştürmektedir.

Çözüm hususunda Aquinas kadim addedilebilecek bir argüman ortaya koyar. Ona göre "*perfecta beatitudo*, [kusursuz mutluluk] bütünüyle tasavvura, Tanrı'nın tasavvuruna bağlıydı ve bunun için herhangi bir arkadaşın varlığına ihtiyacı yoktu (*amici non requiruntur ad perfectam beatitudinem*)" (Aquinas, 1922: 12'den aktaran Arendt, 2012: 171). Aquinolu Tommaso ve onun düşünce tarzını benimseyen insanlar, birlikte yaşama biçimlerinin Tanrı iradesiyle belirlendiğini kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu düzende herhangi bir değişikliğin düşünülemez olduğunu söylemişlerdir. Tommaso'nun öngördüğü sistemde seküler otoriteye yer vardır fakat yine de konumu Tanrı'nın tasarımı çerçevesinde olmalıdır (Watson, 2014: 705). Dolayısıyla hem bu dünyada hem de ahirette huzur, mutluluk, bereket ve barış elde edebilmek için sosyal organizasyonun teşekkülü ilahi iradenin sınırladığı kapsamda yapılmalıdır.

2. Abelard'ta Akıl, Mantık, Ahlak, Etik Ve Erdemler

Fransız filozof ve teolog olan Pierre Abelard (1079-1142) skolastik düşüncenin kendine has ve ortaçağ felsefesine özgü yönlerini çeşitli boyutlarda öne çıkararak ele almıştır. İdealizm ve maddecilik arasında süregelen mücadeleyi dile getirmiştir. Tümellerin doğasına yönelik müzakerelerde

maddeciliğe yakın düşen kavramcılık düşüncelerini desteklemiştir. Dini inancın aklın ilkeleriyle sınırlanmasını isteyen öğretileri savunmaktadır. Kilise otoritelerinin sözlerinde ortaya çıkan çelişkileri gözler önüne seren *Sic et Non* (Hem Evet, Hem Hayır) adlı kitabı düşünce tarihi açısından önem arz eden eserlerdendir. Katolik Kilisesi Abelard'ı görüşlerinden ve çalışmalarından dolayı dinden saptığı gerekçesiyle mahkum etmiştir (Frolov, 1991: 5). Şüphesiz bu şekilde bir yaptırım ile karşılaşmasının altında yatan temel etken karizmatik kişiliğidir. Kitleleri düşüncenin cömert nimetleriyle diğerlerinin esaretinden kurtarmayı içeren faziletleri sunması hem coşkuyu hem de tepkiyi ortaya çıkarmıştır. Gösterdiği akıl cazibesi takipçilerini, öğrencilerini artırdığı kadar düşmanlarını da çoğaltmıştır. Nitekim yaşadığı devirde Papa'ya, krallara, lordlara ve cemaatindekilere sözünü geçirmesiyle tanınan, Clairvaux Cistercium tarikatının başkanı olan ve Avrupa'nın en nüfuzlu kişisi olarak kabul edilen Bernard ile Abelard'ın çekişmesi maruz kaldığı aforozun sebebi olarak addedilebilir (Amstrong, 1998: 264). Fakat kilise öğretisi eskiye nazaran etki alanını kaybetse de Abelard'ın düşünceleri nesiller boyu zihinlerde, dillerde, entelektüel çevrelerde güç kazanmıştır.

2.1. Abelard'ın Akıl ve Mantık Üzerine Görüşleri

Şekil mükemmelliği, açıklık, keskinlik ve bunlardan türeyen öğelerin tutkunu olan Abelard kimilerine göre Skolastik düşünürlerin en cesuru, serbesti ve keskin tavrıdır. Aklın idrak edebildiği hakikat ile vahyin emrettiklerinin uygunluk göstereceğini düşünen Abelard kilisenin ve takipçilerinin hışmına uğramaktan kaçınmamıştır (Weber, 1998: 155–159'dan aktaran Bilgin, 2009: 116). Şüphesiz bunda ahlak, etik, adalet ve dogmalar üzerine ortaya koyduğu görüşler etkili olmuştur. Zira Abelard 12. yüzyıl Paris Üniversitesi'nin entelektüel yaşamının dominant karakteridir. Başarı ve şaşaa tepkiyi de beraberinde getirmektedir. Rasyonel bir insanın düşünümü üzerine yaptığı tespit dikkat çekicidir. Abelard'a göre akıllı birey şeylerin gizli nedenlerini idrak edip üzerine zihin faaliyeti gerçekleştiren ve olması gereken sonuçları ifade edebilen kişidir. Şeyleri ortaya çıkaran (yaratan, oluşturan, türeten) nedenler duyumlarla değil akılla araştırılmalıdır. Dolayısıyla akla bel bağlamak bireyin asli nimetidir (Harman, 2016: 149). Farklı kiliselerin birbiriyle çelişen ifadelerini irdelemesi düşünce gücüne inananlara cesaret ve ilham kaynağı olmuştur. Zira insan aklının çatışan ve yarışan doktrinler arasında hakikatı bulabilme kabiliyetine sahip olduğuna yönelik savunusu kilisenin otoriterliğine vurulan önemli darbelerdendir. Abelard mantığa, etiğe, eğitime, teolojiye ve düşünce gücüne verdiği önem sayesinde çağını aşan etkilerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Tarnas, 2011: 294).

Abelard mantık alanında önemli bir yer tutan tikel ve tümel tartışması üzerine görüşler sunmaktadır. Öncelikle bu kavramların ne anlam ifade ettiği ele alınmalıdır. Tümel, bilginin kaynağı ve temeli olan fikirlerin kişilere sadece tecrübeden ve duyulardan geldiğini, insanlığın yahut insanın birikmiş tecrübeleri sayesinde zihnin gittikçe duyulardan hayallere, yarı konkr (somut) kavramlara, oradan abstrelerine (soyutlarına) ve nihayetinde en genel fikirlere yükseldiğini kabul eden görüştür. *Empirisme*, tecrübencilik, basit realizm gibi adlarla da anılmaktadır (Ülken, 1963: 72). Kısacası tümel

denildiğinde kastedilen bütünü oluşturduğu kapsam ve mahiyetidir. Tikel ise bütünü herhangi bir veya tek bir ögesi, parçası, kısmı ile ilgili olandır. Nitekim Ülken'e göre mantığın asli öğelerinden olan bu iki kavramdan türeyen tümel önerme birçok şeylere birden yüklenebilen önerme iken tikel önerme ise birçok şeylere yüklenemeyen ve sadece bir şeye yüklenen önermedir (Ülken, 1963: 98). Abelard, Boethius ile ivme kazanan diyalektik stratejisinin yani tümelin başlangıçta her tekil şeyin reel yapısı ve sonrasında şeylerin koleksiyonu olduğuna yönelik görüşüne itiraz etmektedir (King, 2004: 66'dan aktaran Bilgin, 2009: 120). Ona göre tümelin gerçekliği kendi başına mevcudiyet arz eden her varlıkta bireysel olarak ortaya çıkar. Eşya suretleri ezelden beri kavram boyutunda anlam bulmaktadır ve insanlar bunları ancak akıl yoluyla idrak edebilirler. Eşya ile evrensel olan arasındaki ilintinin mahiyetini ve öncelik - sonralık durumunu irdeleyen aşırı nominalist ve aşırı realist öğretilerin süregelen ihtilafını Abelard argümanı olarak bilinen *konseptüalizm* çözmektedir. Zira Abelard sayesinde uzlaşılan şey, evrenselin ne eşyadan önce ne de sonra olduğudur. Evrensel eşyadadır (*universale neque ante rem, nec post rem, sed in re*) (Weber, 1998: 154'ten aktaran Bilgin, 2009: 120). Abelard'ın kavramcılığı tümellerin ortak bir benzerlik arz ederek tikelerde veya bireylerde var olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tümelin de zihnin odak noktasını ilgili imgelerin, simgelerin ve diğer özelliklerin benzerliğine yoğunlaştırmakla elde edilebilen bir anlayış olması hasebiyle insan zihninde mevcut hale geldiğini söyler (Cevizci, 2000: 241). Tümelliğin normatif ve kapsayıcı gerçekliğinin yüksek bir savunuyla kabul edildiği çağda tikel üzerine alternatif söylem geliştirebilen Abelard, Tanrı'nın yarattıklarının tikel mahiyetlerine dair yeni bir perspektif sunmuştur (Tarnas, 2011: 308).

2.2. Abelard'ın Ahlak Üzerine Görüşleri

Abelard'ın *Ethica Seu Scito Teipsum*[†] eserinde kendini bilmek üzerine inşa ettiği ahlak metodolojisi dikkat çekicidir. Ona göre ahlaki değerler; kişileri iyi veya kötü işlere eğilimli kılan aklın erdemli yahut ahlaksız, erdemsiz davranışlar sergileyip sergilemediklerini ölçmektedir. Bunlar yalnızca zihni değil, bedensel zaafı ya da kuvveti, durgunluğu veya süratliliği (hareketliliği), sersemliği ya da dikkatliliği (dürüstlüğü), körlüğü yahut vizyon içeren edimleri gerekçelendiren iyiye yönelik faaliyetleri içselleştirmektedir. Dolayısıyla ahlaka uygun ile ahlaksız olanı ayırt etmenin yöntemi olarak 'aklın' nimetlerinden yararlanılmalıdır. Adaletsizin adalete zıtlığına nispetinde olduğu gibi çeşitli erdemlerin aksine olan kötü, gayri ahlaki addedilebilecek öğeler de insan hayatını iyiye veya kötüye sevk eder. Onlara uyan ya da sakınan bireyler yükümlülükler ile birlikte gelen menfaatlere sahip olma lüksüne erişebilirler. Fakat çeşitli açılardan düşünüldüğünde zihinsel zekanın buyurganlığına bağlı olarak değerlendirilen unsurların gerekçelerini idrak edebilmek büyük bir lütuftur. Aksi halde günahlar, sevaplar, sevgi ve şefkat oluşturan eylemler, Tanrı'nın rızasına nail olma yolunda yapılacaklar anlam bulamayabilirdi. Yaratıcının inşa ettiği sistemin bir aktörü olarak insanın

[†] Antik Yunan felsefesine hakim olan γνῶθι σεαυτόν, İngilizce *Know Thyself* olarak da bilinen bu öğretinin kendisine dair güçlü bir bilgi setine sahip olarak ahlaka uygun yaşamasını savunur.

konumunu aşağılayıcı görüp hayatı *amaçsızlıklar bütünü* şeklinde değerlendirmek aklın muhteviyatına ve kapasitesine nankörlük etmektir. Arzuların, şehvetin, isteklerin esiri olarak kendi iradesinin kontrolünü kaybetmeyi ilahi gücün takdiri şeklinde addedip suçsuzluk karinesi oluşturmak Tanrı'nın bahsettiği ahlaki, etik, erdemli edimleri anlamamaktır. İsteksizce ve bilinmeden işlenen günah mahiyetindeki davranışların hem dünyada hem de Tanrı indinde cezayı gerektirecek bir özelliği olmaması itibariyle iradenin önemi vurgulanmalıdır. Gönüllü ve bilerek, isteyerek, tercihen işlenen günahlar ise ahlaksızlık içerip cezaya tabidirler. Dolayısıyla irade ahlak ile mündemiçtir (Abelard, 1971: 3-17).

Ortaçağdaki Latin ahlak anlayışını temsil eden kelimeler niyet (*intentio*), farkındalık (*conscientia*) ve hakkı-doğruyu idrak etme bilinci anlamına gelen kavrayış (*synderesis*) ile ele alınmaktadır. Bunlar sadece teolojik ve felsefi teorilerin parçaları olarak tanıtıldığında eksik kalabilirler. Bu nedenle Abelard, bire bir dışavurum ifadesinin ne olduğu ve bir başkasının alçakgönüllülük ifadesi söz konusu olduğunda, eylemlerin kendilerinin ahlaki açıdan kayıtsız kaldığını savunan Augustinyan görüşten etkilenmiştir. Kişinin niyetinin ilahi hukuka uyup uymadığı ya da uymadığı gerekçesiyle iyi veya kötüye yönelttiği sorunu kapsamlı şekilde değerlendirilmelidir (MacIntyre, 1988: 183-184). Eski paganlığın inançlarına ve kurallarına bağlı olarak gerekçelendirilen ortaçağ toplum ahlakı Hristiyan öğretinin ana eksenine zıtlık oluşturmaktadır. Abelard için mücadele edilmesi gereken bu durum, ahlak temelinin salt paganist argümanlara dayalı olan geleneğini akıl ile yıkmaya çabalarını incelemektedir. Bireyin en iyi tasarımına dair dayanak bulacağı erdemler zaaf ile günah arasındaki farkı belirginleştirmelidir. Aksi halde kişi, Tanrı'nın rızasını elde etmek için yapıp ettikleriyle (farkında olmadan) pagan kültürünü işler hale getirmektedir. Doğru edim istenci yanlış yöntem yüzünden (Tanrı yanında) geçersiz sonuçlar doğurur. Dolayısıyla niyet ile faaliyet uyumsuz ve tanrısal yasa ihlal edilmiş olur (MacIntyre, 2001: 248-254). Görüldüğü üzere Abelard ahlaki iyiliği failin niyetiyle ve iradesiyle bağdaştırmaktadır. Ahlaklılığın; eylemlerin sonuçlarından ziyade bireyin içsel yaşantısı, tinsel saflığı ve niyetiyle ilgili olduğu görüşü yazılarında açıkça görülebilir. Zira Abelard'ın etik anlayışında niyet neredeyse her şeydir. Ahlaki yanlışların en yükseği olan günah ile mücadele etme çabası bizatihi ahlaklılığın ta kendisidir. Dolayısıyla etik iyi, ahlaka uyumlu nefis terbiyesinin hangi erdemler dahilinde gerçekleştirileceğini tespit etme sürecidir. Abelard'ın erdem anlayışı ise hem insan ruhunun iyi yönelim veya meziyetlerini ortaya koyan, kişinin tinsel yapısının iyi yönleri olarak türeyen hem de bireye ilişkin en yüce iyinin aracı olan bir kavrayıştır. Ahlaklı edimlerin hem önkoşulu ve hem de temel yolu olarak ele aldığı erdemler, insanın yalnızca salt olarak kendi kültürünün mevcut haline değil süregelen tarihi bağlamda geçmişine de bağlı kalmasını sağlamaktadır. Abelard'ın öncelik ve kapsayıcılık bakımından ilk sırada gördüğü erdem basirettir. Zira diğer bütün erdemler bir şekilde ondan türemektedir. Sonrasında ise ahlaki failin diğerleriyle bağımlı -kutsal yahut kutsal olmayan- belirleyen, mütakabiliyet bilincini tinsel bir yönelim düzeyinde idrak etmeyi gerektiren ve herkese layık olduğu konumu-değeri vermeyi görev bilinci haline getiren adalet erdemi

gelir. Zira yardımseverlik, saygı, hakseverlik, cezalandırma gibi temel ve güç, sabır, ölçülülük gibi ilintili erdemleri belirli bir düzeyde konumlandırın adalet; Tanrı yanında en yüce iyiyi elde etmeyi sağlayan bütüne ulaştırmaktadır (Cevizci, 2000: 243-249).

Nihayeyinde söylenebilir ki Abelard entelektüel birikimi sayesinde Skolastik düşünceye katkı sağlamıştır (Goff, 1994: 33). Zira bir Goliard olmasına rağmen onları aşarak -12.yüzyıl modern konsepti içerisinde- ilk hoca unvanını almaktadır. Soylu addedilen bir aileden gelmesine ve sosyal, siyasal, ekonomik açıdan konforlu bir yaşam sürme imkanına sahip olmasına rağmen akıl yoluyla Tanrı'nın rızasına elde etme arzusu statükodan ayrılmasına neden olmuştur (Goff, 1994: 55). Onun mücadelesi Hristiyan doktrinini değiştirmeye, çarpıtmaya, yanlışlamaya yönelik değildir. Vahyedilen hakikati düşünüm ve tasdik yoluyla idrak etmektir. Hayata geçirmektir (Cevizci, 2000: 233). Dolayısıyla Abelard'ın gayesi pagan gelenekten gelip halkın arı duru tek Tanrı inancını bozan uygulamaları deşifre ederek ilahi yasaya uygun akledişleri hem kiliseye hem de topluma benimsetmektir.

Sonuç

Tarih öncesi, ilkçağda Antik Yunan ve Antik Roma, sonrasında ortaçağda Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne istinaden merkezi otorite boşluğu Batı'yı dağınık ve sürekli birbirleriyle savaş halinde olan milletler topluluğu haline getirmiştir. Uzun dönemler boyunca çalkantılı ve nispeten içine kapalı süreçlere maruz kalan Avrupa, feodal sistemin çöküşünden sonra nüfuz ettiği alanlarda güçlü krallıkların ve prensliklerin hüküm sürdüğü evreye geçmiştir. Bütün bu süreç içinde sanayileşme, teknolojik gelişme, sermaye birikimi sınırlıdır ve mütemadiyen tarıma dayalı üretim hakimdir. Skolastik düşüncenin hegemonyası bu zaman dilimlerini kuşatmıştır. Milliyetçiliğin yükselişiyle birlikte ulus devletlerin devri başlamıştır. Ekonomik adaleti sağlamaya yönelik belirlenen maddi-manevi araçlar ve amaçlar dahilinde organize ederek denetleyen devlet aygıtı, sözleşme doktrini içinde toplumsal birlikteliğin teminatı olma konumunu pekiştirmiştir. Dolayısıyla Skolastik öğretinin çizdiği kapsamdan kopuş olmuştur.

Avrupa, günümüz ekonomik yaşam tarzını teknik, teorik ve pratik, organizasyonel ve inovasyon odaklı üretim süreçleriyle dünyanın geri kalanı üzerinde büyük bir etki meydana getirerek etkilemektedir (Heaton, 1985: 7). Küreselleşme akımının da gücüyle tüketim kalıplarını tüm dünyaya ulaştıran Batı paradigması, bireysel anlamda aşırı düzeyde olmasa da ülkeler arası gelir dağılımını bozan iktisat politikalarıyla eşitsizliği körüklemektedir. Her ne şekilde olursa olsun yaptığı ve yapmadığı şeylerle iktisadi adaletin temel belirleyicilerindedir. Fakat faydacılığın öngördüğü salt kar ve meta odaklı algılama biçimi gelenekten, ahlaktan, erdemlerden ve iyi birey yetiştirme bilincinden uzak olduğu için ortaya çıkan medeniyet, amaçlar deryasında boğulan kişilerden oluşan bir 'kitle'dir. Ne Aquinas'ın adil fiyatı ne de Abelard'ın akıl nimetlerinden faydalanan ahlaklı bireyi bu zamanın oluşturduğu insan anlayışını yansıtmaktadır. Dolayısıyla geçmişinden kopuk ve anı yaşama, tüketme

üzerine kurulu bir zihnin yapabilecekleri kuru ve gündeliktir. İktisadi adaleti sağlayabilecek düşünce gücüne sahip olamaz. Aquinas ve Abelard öğretisinden türetilen erdemler -en azından Batı için- bu kısır döngüyü kırabilecek birey modelini ortaya koyan öğeler ihtiva etmektedir.

Siyasal otorite bağlamında değerlendirildiğinde Batı'nın modern devletleri her zaman kendilerine ait ekonomik işletmeler kurarak gelir dağılımı ve istihdamı yönlendirmiştir. Demiryolları, gemiler, elektrik santralleri, sınai işletmeler, bankalar, posta hizmetleri ve çok çeşitli diğer faaliyet dalları uzun süre devletin tam veya kısmen tekelinde olmuştur. Devletler yasalarla yurttaşların hak ve yükümlülüklerini belirlemiş; mülkiyet ve sözleşmeyi tanımlamıştır. Özel teşebbüsün iktisadi işletmelerine yol, liman, elektrik üretim tesisi, su sağlayarak yardımcı olmuş veya denetim, para arzı gibi birçok başka kolaylıklarla desteklemiştir. Ülkesinin işletmelerini, çeşitli tarife ve yasaklarla veya sübvansiyon ve yardımlarda korumuştur. Halkı tarafından oluşturulan milli gelire ve bazen de sermaye dağıtımına müdahale ederek sosyal amaçlar doğrultusunda politikalar uygulamıştır (Heaton, 1985: 6). Devletlerin ortaya koyduğu formel yapı iyi işleyen kurumsal bir makinayı betimlemektedir. Oysa çoğu konuda nötr kalması istenen ve *a priori* erdemleri, iyileri, paradigmaları kabul etmemesi arzulanan devlet aygıtı Aquinas'ın ve Abelard'ın ortaya koyduğu iktisadi adaleti tabana yayacak işlem silsilelerini gerekçelendiremez. Özü itibariyle adaletten ve iktisadi adaletten yana tavır alıp politikalar geliştirmesi gerekirken faydacıların tahakkümü altına girmesi yüzünden yeniden dağıtım politikalarını uygulayacak etkinliğe ulaşamaz. Zira indirgendiği konum, devleti bir nevi işletme haline getirmiştir. Kuşkusuz zaman içinde değişen ve gelişen paradigma devlete bakışı değiştirmiştir. Mevcut konjonktürde aslolan kaide sulh, bolluk ve iyi işleyen piyasa sisteminin olduğu dönemlerde devletin tahakkümünün azaltılma isteğidir. Aksine özel girişimlerle birlikte topyekün piyasa başarısızlıklarının gözlemlendiği evrelerde ise devletin üst perdeden müdahaleci konumuna dönmesi talep edilir. İktisadi adalet için devlet her daim aşırılıklardan uzak ve her vatandaşının makul düzeyde yaşamını idame ettirip, geleceğe dair umut besleyerek neslini sürdürebileceği ekonomik sistemi tesis etmelidir. Bu amaca uygun olarak Aquinas ve Abelard'ın sunduğu sosyal, siyasi, hukuki ve iktisadi görüşler önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Abelard, P. (1971). *Peter Abelard's Ethics : An Edition with Introduction, English Translation and Notes* By D. E. Luscombe. (D. E. Luscombe, Dü.) New York: Oxford Universty Press.
- Amstrong, K. (1998). *Tanrı'nın Tarihi*. (O. Özel, H. Koyukan, & K. Emiroğlu, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınları.
- Arendt, H. (2012). *Devrim Üzerine*. (O. E. Kara, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (1994). *İnsanlık Durumu*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ashley, W. J. (1931). *An Introduction to English Economic History and Theory*. Indiana.
- Aquinas, T. (1922). *Summa Theologica*. Taurini.
- Bilgin, Ö. (2009). Petrus Abaelardus Skolâstiği: Sic et Non. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 113-133. Haziran 23, 2018 tarihinde <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cuilah/article/view/5000155246/5000140278> adresinden alındı
- Cevizci, A. (2000). *Ortaçağ Felsefesi Tarihi* (3. b.). Bursa: Asa Kitabevi.
- Dempsey, B. W. (1935). Just Price in a Functional Economy. *The American Economic Review*, 25(9), 471-486. Nisan 16, 2018 tarihinde <http://www.jstor.org/stable/1802531> adresinden alındı
- Eagleman, D. (2015). *Incognito: Beynin Gizli Hayatı*. (Z. A. Tozar, Çev.) İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Erdem, M. B., Adaçay, F. R., İslatince, H., Tiryaki, A., Demir, Ö., & Acar, M. (2012). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Friedman, D. D. (1980). In Defense of Thomas Aquinas and the Just Price. *History of Political Economy*, 12(2), 234-242. doi:<https://doi.org/10.1215/00182702-12-2-234>.
- Frolov, I. (1991). *Felsefe Sözlüğü*. (A. Çalışlar, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ghazanfar, S. M. (2000). The Economic Thought of Abu Hamid Al-Ghazali and St. Thomas Aquinas: Some Comparative Parallels and Links. *History of Political Economy*, 32(4), 857-888. doi:<https://doi.org/10.1215/00182702-32-4-857>.
- Goff, J. L. (1994). *Ortaçağda Entelektüeller*. (I. Ergüden, Dü., & M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hagan, M. J. (2012). St. Thomas Aquinas: Economics of the Just Society. *Austrian Student Scholars Conference*. Grove City: Grove City College. Nisan 15, 2018 tarihinde <https://pdfs.semanticscholar.org/54b3/a5199caa0142cbc0efb06ef8437d0f2f1b43.pdf> adresinden alındı.
- Harman, C. (2016). *Halkların Dünya Tarihi* (5. b.). (U. Kocabaşoğlu, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Heaton, H. (1985). *Avrupa İktisat Tarihi* (Cilt I). (M. A. Kılıçbay, & A. Osman, Çev.) Ankara: Teori Yayınları.
- King, P. (2004). The Metaphysics of Peter Abelard. Cambridge: *The Cambridge Companion to Peter Abelard* (CUP 2004). Haziran 23, 2018 tarihinde http://individual.utoronto.ca/pking/articles/Abelard_on_Metaphysics.CC.pdf adresinden alındı.

- Lapidus, I. M. (2005). *İslam Toplumlari Tarihi Cilt: 1 Hazreti Muhammed'den 19. Yüzyıla* (3. b., Cilt I). (Y. Aktay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- MacIntyre, A. (2001). *Erdem Peşinde Ahlak Teorisi Üzerine Bir Çalışma*. (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MacIntyre, A. (1988). *Whose Justice? Which Rationality?* Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Rand, A. (2004). *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal*. (B. B. Özipek, Dü., & N. Kandemir, Çev.) İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rothbard, M. N. (1995). *An Austrian Perspective on the History of Economic Thought Volume I: Economic Thought Before Adam Smith* (Cilt I). Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute.
- Stamate, A. (2011, March). A Short History of the "Just Price" Controversy in the XII-th and XIII-th Centuries. *Romanian Economic Journal*, 14(39), 257-270. Nisan 16, 2018 tarihinde <http://www.rejournal.eu/sites/rejournal.versatech.ro/files/articole/2011-03-01/2109/stamate-je39.pdf> adresinden alındı
- Tarnas, R. (2011). *Batı Düşüncesi Tarihi - 1: Antik Yunan'dan Modern Döneme* (Cilt I). (Y. Kaplan, Çev.) İstanbul: Külliyat Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1963). *Felsefeye Giriş - 1: Tabiat İlimleri Felsefe ve Metodolojisi* (2. b., Cilt I). Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Yeldan, E. (2010). *İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Watson, P. (2014). *Fikirler Tarihi: Ateşten Freud'a*. (K. Atakay, B. Pala, B. Tırnakçı, N. Elhüseyni, & K. Genç, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Weber, A. (1998). *Felsefe Tarihi*. (H. Eralp, Çev.) İstanbul.